

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

**Кафедра теорії, практики та перекладу
французької мови**

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОНЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**Збірник матеріалів
Круглого столу
(26 квітня 2018 р.)**

**Київ
КПІ ім. Ігоря Сікорського
2018**

УДК 81'342(062)
С91

Сучасні тенденції фонетичних досліджень: зб. матеріалів Круглого столу (26 квітня 2018 р., КПІ ім. Ігоря Сікорського). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2018. – 164 с.

Редакційна колегія: А.А. Калита (відповідальний редактор),
 І.С. Полюк,
 Л.І. Тараненко

Подано доповіді фахівців, що віддзеркалюють сучасні напрями фонетичних досліджень. Висвітлено різноаспектні питання звукової будови мови й мовлення; когнітивний, культурологічний, прагматичний та енергетичний аспекти фонетичних досліджень дискурсу; фоносемантичні й фоностилестичні особливості текстів різних жанрів; закономірності впливу емоційного стану особистості на просодичні характеристики мовлення; специфіку ідентифікації мовця за фонетичним оформленням його мовлення; константність і варіативність соціофонетичних параметрів мовлення; паралінгвальні характеристики емоційного мовлення; результати лінгвоконтрастивних досліджень фонетичних систем іноземної та української мов, а також актуальні питання методики викладання фонетики іноземної мови.

Матеріали Круглого столу можуть бути цікавими й корисними широкому загалу науковців, викладачів і аспірантів.

Наукове видання затверджено до друку рішенням Методичної комісії факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(Протокол № 6 від 28.03.2018 р.)

ЗМІСТ

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВУКОВОЇ БУДОВИ МОВИ Й МОВЛЕННЯ 6

Калита А.А. Особливості методології психо-енергетичного аналізу
просодичного оформлення усного мовлення 6

Валігура О.Р. Методологічні передумови експериментального
дослідження вимовного акценту в мовленні білінгвів..... 11

Карневская Е. Б. Когнитивные основы идентификации иноязычного
акцента..... 15

Алексієвець О.М. Просодичні маркери британського політичного
дискурсу..... 20

Бурка Н.А. Зіставлення синтагматики біфонемних ініціальних
приголосних сполук у давньо- та середньоанглійському періодах розвитку
англійської мови..... 25

Кузьменко Т.М. Релевантність диференційних ознак голосних
фонем сучасної німецької мови..... 28

Марченко В.В. Особливості функціонування тональних інтервалів у
мовленнєво-музичних творах 33

Сокирська О.С. Просодичне вираження відмови, актуалізованої
запереченням *No*..... 37

КОГНІТИВНИЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ, ПРАГМАТИЧНИЙ ТА ЕНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ ФОНЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДИСКУРСУ 42

Taranenko L.I. The Role of Prosodic Means in Decoding the Riddle
Answer..... 42

Гуменюк І.Л. Варіювання максимуму інтенсивності та його
локалізація в міських англомовних пейзажних описах 45

Деркач Н.В. Специфіка локалізації максимуму чот в англійських
прислів'ях з комунікативно-прагматичною функцією впливу..... 49

Сердюк І.В. Особливості мелодійного компонента інтонації
англомовних військових промов: гендерний аспект..... 54

**ФОНОСЕМАНТИЧНІ Й ФНОСТИЛІСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
ТЕКСТІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ 59**

<i>Шульгіна В.І.</i> Фоносемантика й інформативність.....	59
<i>Борбенчук І.М.</i> Фонетико-стилістичні засоби в поезіях Катулла.....	64
<i>Вольфовська О.О.</i> Експериментально-фонетичне дослідження просодичних засобів впливу в мовленні німецьких політичних діячів.....	68
<i>Космацька Н.В.</i> Фоносемантика вигаданих імен персонажів французьких коміксів «Astérix».....	73
<i>Лисичкіна О.О.</i> Паузна організація конфліктних ситуацій в англомовному дискурсі ділових переговорів.....	78
<i>Насікан З.С.</i> Сучасні підходи до розуміння ключових понять фоносемантики.....	82
<i>Удом А.В.</i> Фностилестичні засоби текстів комерційної та науково- технічної реклами.....	86

**ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ОСОБИСТОСТІ ТА ПРОСОДИЧНІ
ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВЛЕННЯ..... 91**

<i>Козуб Л.С.</i> Роль інтонації в змістовій структурі інформаційного тексту.....	91
<i>Красовська І.В.</i> Етапи формування “звукового образу емоції” в когнітивній системі мовця.....	94
<i>Куликова В.Г.</i> Просодичні засоби відтворення спонування.....	98
<i>Куценко М.А.</i> Просодична актуалізація вислову “I’m so sorry” у різних комунікативних ситуаціях співчуття.....	101
<i>Савчук В.І.</i> Просодичне увиразнення комунікативних ходів президентського звернення, втілюваних службовими частинами мови.....	105

**ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ МОВЦЯ ЗА ФОНЕТИЧНИМ
ОФОРМЛЕННЯМ ЙОГО МОВЛЕННЯ 111**

<i>Колісник М.П.</i> Фонетичні розбіжності у системі голосних звуків північно-східного діалекту Англії.....	111
<i>Макарук Л.Л.</i> Паралінгвальні засоби як складники усного та писемного мовлення: проблема відповідності.....	114
<i>Сотников А.В.</i> Просодична ідентифікація мовця за професійною належністю.....	119
<i>Андрущенко І.О.</i> Просодія публічного політичного мовлення акцентуєваних особистостей.....	122

Гавриленко В.М., Тітарова Д.Ю. Гендерний аспект у дослідженні просодичних характеристик політичних промов Уїнстона Черчилля та Маргарет Тетчер..... 127

КОНСТАНТНІСТЬ І ВАРІАТИВНІСТЬ СОЦІОФОНЕТИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ МОВЛЕННЯ..... 131

Панова И.И., Медведева Н.Г. Интенсивность территориального варьирования в просодии функционально-прагматических видов английского вопроса 131

Яскевич В.В. Константное и вариативное в просодической структуре речи взрослых и подростков (на материале английского языка). 137

ЛІНГВОКОНТРАСТИВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОНЕТИЧНИХ СИСТЕМ ІНОЗЕМНОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ 142

Kiyko S.V. Zur Methodik Der Kontrastiven Phonologischen Untersuchungen 142

Лужаниця О.І., Вавренюк А.П., Сіренко Н.Є. Українська англійська: основні артикуляційні дивергенти 147

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ФОНЕТИКИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ..... 150

Drye, Amanda. The Health of University Students: What Do We Know? 150

Drye, Duncan. No Teachers: Only Learners. A Lateral Perspective to Learning..... 151

Kornieva Z.M. Methodological Peculiarities that Influence Intonational Skills Formation..... 152

Полюк І.С. Методичні прийоми подолання труднощів оволодіння фонетикою французької мови 154

Соколова Л.Ф. Застосування нових підходів до викладання фонетики іноземної мови..... 156

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ 160

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВУКОВОЇ БУДОВИ МОВИ Й МОВЛЕННЯ

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ ПСИХО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОСОДИЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ

Калита А.А.

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
kalitanewadd@gmail.com*

The paper advances methodological grounds of performing a psycho-energetic analysis of oral speech prosodic organization. The methodology is outlined within the framework of a brand new speech energetics theory as an interdisciplinary approach to the study of phonetic phenomena. The author concludes that the data obtained by means of applying a psycho-energetic analysis can significantly expand the horizons of phonetic studies and open new vistas on communicants' speech behavior in typical situations.

Key words: *speech energetics theory, methodological grounds, psycho-energetic analysis, prosodic organization, experimental research.*

Аналіз глобальної проблеми розробки енергетичної теорії мовлення дозволив здійснити її диференціацією на три відповідних загальних проблеми [17, с. 7]: 1) енергетика письмової або усної матеріалізації мовлення; 2) енергетика інстинктивної нервово-м'язової діяльності комунікантів; 3) енергетика психофізіологічних процесів породження мислення у процесі комунікації й мисленнєвого проектування дій індивідом.

Чітке розуміння неминучості застосування міждисциплінарного знання під час подальшої розробки енергетичної теорії мовлення як певної системи поглядів, спрямованої на нетрадиційне для лінгвістики поглиблене вивчення енергетичних закономірностей перебігу психофізіологічних процесів породження мислення у духовній сфери комуніканта, поставило нас перед необхідністю теоретичного обґрунтування цілої низки принципово нових методів психо-фонетичного дослідження та системної методології їхнього застосування.

При цьому, якщо для розробки методологічних передумов вирішення двох перших проблем ми [1, с. 142-241; 4, с. 15-69] спиралась, переважно, на добре опановані фонетистами уявлення про зміну емоційних станів мовця та фізіологічні основи породження мовлення, то у процесі обґрунтування методології наукового розв'язання третьої проблеми стала цілком зрозумілою [16, с. 72-239] необхідність звернення до сучасних надбань таких

наук, як психологія, соціологія, фізика, когнітивістика та нейрологія, а також до використання системного й синергетичного підходів.

Тому метою започаткованого нами теоретичного пошуку є розробка основних методологічних умов проведення психо-енергетичного аналізу закономірностей просодичного оформлення усного мовлення.

Для вирішення цього питання з'ясуємо, насамперед, сутність та різницю у методологічному інструментарії, що є необхідним для використання в обсязі класичного фонетичного та психо-енергетичного аналізів, на підставі яких досліджується мовлення індивіда.

Загалом сутність класичної методології моделювання в фонетиці полягає у встановленні на основі усереднених даних аудитивного й інструментального аналізів закономірностей взаємодії досліджуваних одиниць інтонації й графічного опису результатів такої взаємодії у вигляді інваріантних інтонаційних моделей та низки її варіантних реалізацій.

У свою чергу, під психо-енергетичним аналізом у фонетиці мається на увазі визначення картини динамічної взаємодії провідних соціо-психологічних чинників, що приводять до змін психологічного стану комуніканта й відповідних змін у просодичному оформленні ним усного мовлення.

Неважко переконатися, що спільними ознаками цих аналізів є, по-перше, тотожність об'єктів і предметів дослідження, стосовно яких вони використовуються. При цьому характерною особливістю фонетичних досліджень слід уважати те, що їхні об'єкти та предмети переважно є процесами (наприклад: *об'єкт* – процес усної актуалізації певних видів висловлень чи окремих текстів або їх фрагментів; *предмет* – процес взаємодії просодичних засобів під час усного мовлення або будь-які когнітивні процеси породження мислення під час комунікації й мисленнєвого проектування дій індивідом).

По-друге, виходячи з того, що за загальним визначенням будь-який процес має розглядатися як зміна його станів у часі, цілком логічно, що результати застосування обох аналізів прийнято співвідносити з маркованою в мілісекундах шкалою часу, тобто отримувати динамічну репрезентацію змін, що вивчаються. Тому в обох випадках цілком природним постає й використання інструментальних засобів для отримання кількісних результатів розглядуваних змін. Отже, наступність методологічних вимог класичного та розробленого нами психо-енергетичного методу аналізу не має викликати жодних сумнівів.

Водночас, на відміну від методології фонетичного дослідження з притаманним їй класичним аналізом, методологія психо-енергетичного аналізу просодичного оформлення усного мовлення, спрямована на використання сучасної акустичної апаратури та класичного математичного апарату опрацювання результатів вимірювань, є суттєво іншою, оскільки для її реалізації фонетист має бути учасником комплексної наукової групи, покликаної виконувати міждисциплінарне дослідження, або, щонайменше, набувати необхідних навичок використання наукового знання, здобутого у межах таких, зазначених нами наук, як психологія, соціологія, фізика, когнітивістика, нейрологія та інші.

Опубліковані в обсязі енергетичної теорії мовлення [6-15; 17-18] методологічні рекомендації щодо застосування обґрунтованих і практично апробованих нами нових когнітивно-синергетичних методів психо-енергетичного аналізу просодичного оформлення усного мовлення саме й розраховані на надання можливості кваліфікованому дослідникові набувати необхідні навички планування, організації та проведення міждисциплінарних когнітивно-фонетичних досліджень.

Зазначимо, що сутність нових методів полягає в їхній придатності для виконання міждисциплінарного системного опису результатів саморозвитку взаємопов'язаних процесів породження мислення у процесі комунікації й мисленнєвого проектування дій індивідом на підставі розроблених нами кількісних критеріїв і комплексів традиційно вживаних у фонетиці якісних показників.

Значному прирощенню наукового фонетичного знання суттєво сприятиме вирішення у межах енергетичної теорії мовлення низки таких фундаментальних проблем:

- розробка матриці впливу психо-енергетичних флуктуацій на добір індивідом комплексів фонетичних засобів, що віддзеркалюють саморозвиток процесів його мислення під час комунікації, заснованого на типових перебігах людських емоцій;
- з'ясування сталих зв'язків емоцій з природними інстинктами мовця як супервентних чинників інваріантного просодичного оформлення мовлення представника певного соціуму (напр., спроба політичного діяча, так само як і особи, що просить, не виглядати безглуздо, може мати своє коріння в інстинкті самозбереження);

• вивчення впливу зміни емоційних станів індивіда, породжуваних комплексною взаємодією двох і більше інстинктів, інстинктів та емоцій, психічних станів і емоцій тощо на специфіку інтонування ним мовлення.

Об'єктивні результати таких комплексних міждисциплінарних досліджень здатні, на наш погляд, суттєво розширити горизонт подальших фонетичних студій щодо стереотипів мовленнєвої поведінки комунікантів у типових ситуаціях спілкування. Перспективність отриманого таким чином знання полягає у його здатності доповнювати здобутки так званої теорії брехні та багатьох практично застосовуваних у соціумі тестів на щиросердність, профпридатність тощо.

Література

1. Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання: [монографія] / Алла Андріївна Калита. – К. : Видавничий центр КДЛУ, 2001. – 351 с.

2. Калита А. А. Функціонально-рівневий підхід до аналізу взаємодії системи фонетичних засобів та прагматики у створенні смислу висловлювання // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія. – К. : Вид. центр КНЛУ. – 2003. – Вип. 7: Мова, освіта, культура: наукові парадигми і сучасний світ. – С. 7–13.

3. Калита А. А. Функціонально-енергетический подход: механизм актуализации эмоционально-прагматического потенциала высказывания / А. А. Калита, А. В. Клименюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Романо-германська філологія. – Харків : Константа, 2004. – № 635. – С. 70-74.

4. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення : [монографія] / А. А. Калита. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 320 с.

5. Калита А. А. Фоноконцепт як категорія когнітивної фонетики / А. А. Калита // Бъдещето проблемите на световната наука – 2008 : материали за 4-а межд. науч. практ. конф., (София, 15-30 април, 2008). – София : “Бял ГРАД-БГ” ООД, 2008. – Т. 3. : Филологични науки. – С. 48-49.

6. Калита А. А. Метод комплексної енергетичної оцінки процесу просодичного оформлення мовлення / А. А. Калита, Л. І. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 4 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Вип. 81 (1). – С. 359–365.

7. Калита А. А. Синергетическая концепция порождения интерферированной речи билингом / А.А. Калита, О.Р. Валигура // Языки и этнокультуры Европы: Всерос. научно-практ. конф. с международным участием, посвященная юбилею доктора филологических наук, проф. Н. Н. Ореховой. – Глазов, 2010. – С. 205-217.

8. Калита А. А. Критерий уровня актуализации эмоционально-прагматического потенциала высказывания / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 2 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – Вип. 105 (1). – С. 476–484.

9. Калита А. А. Речевая манипуляция: определение, функция, механизм реализации / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Вісник Харківського національного університету

ім. В. Н. Каразіна. – № 1022. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків, 2012. – С. 10-19.

10. Калита А. А. Система целей и средств суггестивного воздействия в коммуникации / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. – Т. 15, № 2. – С. 47-56.

11. Калита А. А. Энергетическая теория речи: ее сущность, современное состояние и перспективы исследования / А. А. Калита // Когниция, коммуникация, дискурс : [журн.]. – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2013. – № 7. – С. 33–53.

12. Калита А. А. Механізми породження і сприйняття мовленнєво-музичного твору / А. А. Калита, В. В. Марченко // Наукові записки. Серія : Філологічна. – Острого : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2013. – Вип. 38. – С. 79-82.

13. Калита А. А. Оптимизация коммуникативного воздействия / А. А. Калита, А. В. Клименюк // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – Вип. 118. – С. 16-25.

14. Калита А. А. Психоэнергетика пауз звучащей речи / А. А. Калита // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип. 127. – С. 24-34.

15. Калита А. А. Методологические возможности исследований влияния сегментных единиц на суггестию высказывания // Наукові записки. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : Видавець Лисенко В.Ф. – 2015. – Вип. 138. – С. 536-543.

16. Калита А. А. Энергетика речи: [монография] / Алла Андреевна Калита. – К.: Кафедра, 2016. – 286 с.

17. Калита А. А. Київська фонетична школа: комплекс проблем, розроблюваних в обсязі енергетичної теорії мовлення / А. А. Калита // Сучасні тенденції фонетичних досліджень: Збірник матеріалів Круглого столу. – К.: Міленіум, 2017. – С. 6-13.

18. Kalyta A.A. Synergy of the flow of thinking / A.A. Kalyta, O.V. Klymenyuk // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2017. – № 15. – С. 18-38. <https://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/vypusk-no15-2017/kalyta-a-a-klymenyuk-o-v>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВИМОВНОГО АКЦЕНТУ В МОВЛЕННІ БІЛІНГВІВ

Валігура О.Р.

Київський національний лінгвістичний університет

olha.valihura@gmail.com

The paper focuses on the study of segmental and prosodic peculiarities of foreign accent in a bilingual's speech. It substantiates methodological grounds for experimental research of pronunciation accent and outlines the factors that contribute to the occurrence and perception of foreign accent in a bilingual's speech. The contribution points out to the reasons of its emergence on different levels of the phonetic system in specific spheres of bilingual's being: existentialist, mental, transcendental.

Key words: *foreign accent, bilingual's speech, experimental research, specific spheres of bilingual's being.*

Сучасні фонетичні дослідження спрямовані на виявлення національної специфіки й міжмовних подібностей / відмінностей у фонетичних системах мов, що контактують, з'ясування мовних і позамовних системотвірних чинників виникнення вимовного акценту, установлення його природи й ознак, що об'єктивують вимовний акцент як динамічне системне мовленнєве явище в єдності двох його проявів: прогнозованого і реального [6–12].

Вимовний акцент трактується як сукупність типових порушень, притаманних іншомовному мовленню більшості мовців, які виникають унаслідок дивергенції фонемних і просодичних ознак рідної та іноземних мов, а також впливу артикуляційного автоматизму рідної мови. На рівні сприйняття та породження іншомовного мовлення у білінгва спостерігаються загальні і специфічні вияви вимовного акценту, спричинені фонетичною інтерференцією навичок рідної мови, ситуацією двомовності, загальними труднощами зміни фонетичного (сегментного й надсегментного) стереотипу у процесі оволодіння іноземною мовою, відмінностями артикуляційної бази, а також впливом когнітивних процесів на фонетичну організацію мовлення білінгвів [1, с. 14; 3, с. 205-211].

Аналіз теоретичних парадигм лінгвістики показав, що знання, накопичене за період розвитку фонетики як окремої галузі мовознавства, є в основі своїй достатнім для понятійно-термінологічного забезпечення адекватного опису результатів дослідження закономірностей та особливостей прояву вимовного акценту в іншомовному мовленні білінгвів. Проте, у той же час воно не має ступеня конкретності, здатного забезпечити можливість

його безпосереднього трансформування в програму та методику експериментально-фонетичного дослідження зазначеного явища.

Зокрема, зазначені вище мовні і позамовні чинники виникнення вимовного акценту, що містить їх вичерпний мінімум, придатний забезпечити однозначний зв'язок емпіричних фактів з функціонуючими теоретичними концептами фонетики, не є достатніми для повного опису механізмів породження та вияву досліджуваного нами явища. Цим і зумовлена необхідність обґрунтування методологічних передумов експериментально-фонетичного дослідження вимовного акценту в іншомовному мовленні білінгва.

Зрозуміло, що в основі такого обґрунтування має бути покладено певний структурно-методологічний конструкт, покликаний відтворити парадигматичний зв'язок, що існує між елементами складної системи, які за своєю сутністю є ні чим іншим як лінгвістичними ознаками вимовного акценту взагалі та його проявами в мовленні зокрема. Інакше кажучи, системну сукупність ознак та провідних чинників породження вимовного акценту необхідно доповнити раціональним з погляду мети нашого дослідження мінімумом критеріїв оцінки форм і ступеня його прояву, а також ознак сфер зародження вимовного акценту. Проведений нами системний аналіз, спрямований на обґрунтування моделі взаємодії зазначених чинників та їх комплексів, дозволив стверджувати таке.

Відповідно до змісту сформованої у працях стохастичної моделі породження інтерферованого мовлення [2–4], джерела генерації відхилень у вимові білінгва від структури і норми іноземної мови раціонально шукати у конкретних сферах його духовного буття: екзистенціальній, ментальній, трансцендентній [5, с. 276]. За цих умов джерелом породження похибок, що виявляються у вимовному акценті під час продукування білінгвом висловлень іноземною мовою, слугує сфера його екзистенціального буття з притаманним їй емоційним типом мислення.

Специфічною особливістю прояву вимовного акценту на сегментному рівні є те, що він зароджується і в ментальній сфері підсвідомості індивіда на ґрунті емо-раціонального мислення (синтагматичний різновид), і в трансцендентній сфері підсвідомості індивіда з механізмом його раціонального мислення (парадигматичний різновид). На відміну від цього, характерною ознакою вимовного акценту на просодичному рівні слугує те, що він зароджується у трансцендентній сфері підсвідомості духовного буття мовця внаслідок зсувів механізму раціонального мислення.

Доповнивши описану таким чином систему ознаками, що уточнюють сутність фонетичного відхилення від мовленнєвої норми та його основні риси (*системність* акценту, яка виявляється у тому, що порушення вимовної норми в іншомовному мовленні білінгвів є сукупністю взаємозалежних елементів, та *динамічність* вимовного акценту, яка полягає в якісній та кількісній зміні порушень іншомовної вимови з розвитком вимовних навичок носія мови) ми й отримуємо обґрунтований вище у межах класифікації ознак вимовного акценту їхній необхідний та достатній мінімум.

Це надає підстав для формування шуканого нами структурно-методологічного конструкту, інтегруючого в обсязі певної системи загальнолінгвістичні та експериментально відтворювані ознаки проявів вимовного акценту. Логіка побудови зазначеного конструкту полягає в тому, що визначена система загальнолінгвістичних ознак вимовного акценту доповнюється раціональним мінімумом ознак диференціації причин та наслідків породження результатів експериментального дослідження вимовного акценту.

Таким чином, з урахуванням викладеного вище ознаки, що вказуватимуть на сферу зародження вимовного акценту, мовні та позамовні чинники виникнення вимовного акценту, його основні риси віддзеркалюватимуть якісний бік духовного буття білінгва за обставин іншомовної комунікації. Кількісні оцінки отримуваних результатів, як це прийнято в експериментальній фонетиці, матимуть сутність показників частотності вияву кожного типу відхилень від фонетичної норми іноземної мови.

Література

1. Валигура О. Р. Специфіка вимовного акценту в іншомовному мовленні білінгвів / О. Р. Валигура // Сучасні тенденції фонетичних досліджень: зб. матеріалів Круглого столу, м. Київ (12 травня 2017 р.). – К.: Міленіум, 2017. – С. 14–18.
2. Валигура О. Р. Специфіка породження фонетичної системи англійського мовлення українців / О. Р. Валигура // Здобутки та перспективи розвитку сучасного мовознавства: Міжнар. зб. наук. пр., присвяч. 70-річ. ювіл. проф. Алли Андріївни Калити. – К.: Вид-во "Політехніка", 2015. – С. 27–32.
3. Калита А. А. Синергетическая концепция порождения интерферированной речи билингвом / А. А. Калита, О. Р. Валигура // Языки и этнокультуры Европы: Всерос. научно-практ. конф. с международным участием, посвященная юбилею доктора филологических наук, проф. Н. Н. Ореховой. – Глазов, 2010. – С. 205–217.
4. Калита А. А. Энергетика речи / А. А. Калита. – К.: Кафедра, 2016. – 292 с.
5. Клименюк А. В. Знание, познание, когниция / А. В. Клименюк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. – 304 с.

6. Best C. T. Nonnative and Second-language Speech Perception: Commonalities and Complementarities / C. T. Best, M. D. Tyler // *Language Experience and Second Language Speech Learning: In honour of James Emil Flege* / Bohn, O.-S., M. J. Munro (eds.). – Amsterdam: John Benjamins, 2007. – P. 13–34.
7. Flege J. E. Perceiving Vowels in a Second Language / J. E. Flege, I. R. A. MacKay. – *Studies in Second Language Acquisition*, 2004. –Vol. 26. – P. 1–34.
8. Major R. C. Foreign Accent: The Ontogeny and Phylogeny of Second Language Phonology / Roy C. Major. – Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2001. – 224 p.
9. Moyer A. Foreign Accent: The Phenomenon of Non-native Speech / Alene Moyer. – Cambridge: Cambridge University Press, 2013. – 218 p.
10. Munro M. J. Foreign Accent and Speech Intelligibility / Murray J. Munro // *Phonology and Second Language Acquisition*. – Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2008. – P. 193–218. (*Studies in Bilingualism: Vol. 36*).
11. Strange W. Cross-language phonetic similarity of vowels: theoretical and methodological issues / W. Strange // *Language Experience and Second Language Speech Learning: In honour of James Emil Flege* / Bohn, O.-S., M. J. Munro (eds.). – Amsterdam: John Benjamins, 2007. – P. 35–56.
12. Valigura O. Bilinguals and Linguistics of Creativity: the Case of Ukrainians Speaking English / Olga Valigura // *Language – literature – the arts: a cognitive-semiotic interface* / Elzbieta Chrzanowska-Kluszevska, Olga Vorobyova (eds.). – Frankfurt am Main; Bern: Peter Lang, 2017 / Series: Text – meaning – context: Cracow studies in English language, literature and culture: Vol. 14. – P. 261–276.

КОГНИТИВНЫЕ ОСНОВЫ ИДЕНТИФИКАЦИИ ИНОЯЗЫЧНОГО АКЦЕНТА

Карневская Е. Б.

Минский государственный лингвистический университет,

Республика Беларусь

ekarnevskaya@mail.ru

The paper is concerned with the problem of phonetic interference on the segmental level, particularly in English speech of Byelorussian-English bilinguals. The research focuses on the cognitive nature and perceptual significance of allophonic variation. It is claimed that failures and errors in allophonic modifications of segmental sounds in connected utterances does not only cause serious loss in the perceptual quality of speech but may also hamper comprehension.

Key words: Phonetic interference, foreign accent, allophonic variation, perceptible quality, segmental units

В докладе представлены некоторые результаты комплексного исследования английской речи билингвов-носителей белорусского языка [6]. Объектом изучения являются перцептивно-акустические особенности реализации испытуемыми комбинаторно-позиционных аллофонов английских гласных и согласных фонем и, тем самым, проблематика фонетической интерференции на сегментном уровне раскрывается под углом зрения вариативности в репрезентации языковых единиц в речи и дифференциации структурно обусловленного и свободного (индивидуального) варьирования.

Цель настоящего исследования в целом, безусловно, совпадает с традиционной, формулируемой как установление интерферирующих признаков в иноязычной речи билингвов на основе сопоставления её фонетических характеристик с эталоном [1; 3; 4; 7]. Последний отождествляется с обобщенными, усредненными или конкретными фонетическими показателями речи носителя языка (target language) при условии её соответствия критериям нормативности, включающим обязательное контекстно-предсказуемое, т.е. аллофоническое, варьирование. Кроме того, они учитывают существование, наряду с аллофоническим и внутри него, свободных произносительных вариантов системных единиц. Понятия нормы, нормативности и эталона становятся, таким образом, ключевыми в изучении фонетической интерференции, так же как и

постулирование статуса отклонений от нормы для фонетических отличий речи билингва от эталона.

Изложенные предпосылки, несмотря на их общепризнанность, нуждаются в некотором уточнении. В частности, следует признать, что произношение далеко не всех носителей языка, в данном случае английского, соответствует норме. Тем не менее, очевидно, что в нем отсутствуют признаки фонетической интерференции со стороны другого языка. Иными словами, речь носителей языка по определению не имеет иноязычного акцента. Именно в выявлении признаков иноязычного акцента, а не только отклонений от нормы в речи билингва, и заключается, на наш взгляд, задача исследований рассматриваемого направления. Данное уточнение приводит к необходимости некоторых методологических решений. Прежде всего, оно выдвигает на первый план доказательство того факта, что а) особенности реализации сегментных единиц билингвом-носителем языка выходят за рамки индивидуального (свободного) варьирования фонетической формы в норме и за пределы так называемой субстандартной вариативности в данном языке (*target language*); б) модификации фонемных реализаций под влиянием комбинаторно-позиционных факторов в речи не отражают в полной мере закономерности аллофонического варьирования, свойственные данному языку (*target language*); в) выявленные отличия реализации сегментных единиц билингвом от реализаций носителя языка влияют на распознавание содержательных элементов высказывания и затрудняют процесс межъязыковой коммуникации.

Фокусирование внимания на разграничении понятий “отклонение от нормы” и “иноязычный акцент” подчеркивает примарную роль когнитивно-перцептивного анализа в решении обозначенных выше задач. Этот этап исследования проводился по общепринятой методике с привлечением двух групп аудиторов: информантов-носителей английского языка и аудиторов-фонетистов, владеющих фонетической системой и артикуляторно-перцептивной базой английского языка, что предполагает владение навыками дифференциации и идентификации системных единиц и их конститутивных признаков. Аудиторы обеих групп осуществляли интегральную и дифференцированную оценку качества реализации английских гласных и согласных фонем в речи испытуемых-билингвов.

Наиболее общий результат проведенного исследования состоит в том, что произнесение английских гласных и согласных является постоянным признаком иноязычного акцента в речи билингва независимо от

протяженности речевой единицы (слога, слова, фразы), предъявляемой в качестве единицы аудитивного анализа. Реализация сегментных единиц в рассматриваемом плане оказывается относительно автономизированной от интонационной структуры, так как независимо от ее типа и оценки качества звучания, информант-носитель языка способен установить несоответствие гласного или согласного в произнесении билингва аутентичному английскому звуку и, более того, он может идентифицировать его «дефектные» конститутивные признаки. Примечательно при этом, что один и тот же звук в другом фонетическом контексте может быть воспринят как адекватный. Это означает, что в когнитивной памяти носителя языка хранятся два типа эталонов сегментных единиц – фонем и аллофонов, различающихся по степени обобщенности, абстрактности/конкретности и синтетичности/аналитичности.

Выявленные недостатки английской речи носителями белорусского языка подтверждают результаты ранее проведенных исследований относительно обеднения фонетической репрезентации фонемы как признака интерференции на сегментном уровне [4; 6].

Сопоставление межаллофонических контрастов в реализации английских гласных и согласных в речи носителей языка и в условиях белорусско-английского билингвизма свидетельствует о том, что артикуляция сегментных единиц в речи неносителей языка отличается недостаточной «гибкостью», что ведет к сужению объема и ослаблению степени аллофонических модификаций, свойственных английской речи [2; 5].

Внутриаллофоническое свободное варьирование в речи билингвов также значительно отличается от подобного явления в речи носителей языка. Билингвы часто произносят согласные и гласные в идентичной позиции и комбинаторном окружении по-разному в результате смешения различных аллофонов, в то время как внутриаллофоническое варьирование у носителей языка отражает существующее свободное варьирование в языке, не нарушающее характера и направленности модификаций, относящихся к аллофонии.

Для подтверждения достоверности перцептивной идентификации нарушений в реализации согласных и гласных в интерферентной речи и выявления «дефектных» конститутивных признаков фонем был использован метод анализа через синтез. Правомерность применения синтеза в удостоверительном анализе была обусловлена его спецификой: использовавшаяся в исследовании синтезированная английская речь

создавалась компилятивным способом, то есть путем комбинирования сегментов, выделенных из “живой” связной речи. В соответствии с лингвистическими принципами моделирования фонетическая база синтеза была представлена набором дифонов/аллофонов, отражающих дистрибуцию и фонотактику вокалических и консонантных единиц английского языка. Очевидно, что при сохранении единых требований может быть создана более чем одна сегментная база для синтеза конкретного языка на материале разного числа и состава “голосов”, в том числе на материале голосов как носителей, так и неносителей языка. Такое сочетание двух “голосов” позволило нам, с одной стороны, сравнить перцептивные оценки информантов-носителей языка и аудиторов-фонетистов о качестве звучания гласных и согласных и, с другой стороны, сопоставить объективные акустические показатели сегментных единиц в двух типах синтезированной речи (на базе голоса носителя языка и неносителя языка).

В результате указанного сопоставления была выявлена тесная корреляция между перцептивной оценкой качества речи с точки зрения степени естественности и приемлемости звучания и акустическими характеристиками анализируемых звуков. В частности, во всех случаях перцептивно установленных нарушений в тех или иных конститутивных признаках звуков имели место различия в акустических параметровых показателях, совпадающие по типу и направленности с воспринимаемыми: недостаточное/чрезмерное увеличение/сокращение длительности смычки или взрыва согласного, сильная/недостаточная палатализация согласного или его оглушение и др. Само собой разумеется, что общая оценка адекватности реализации английских гласных и согласных была выше в синтезированной речи, полученной на основе данных носителя английского языка.

К важным конкретным результатам исследования относится установление градации интерферирующих признаков по существенности на основе соотнесения общей оценки звучания (по шкале от 2 до 5) и дифференцированных оценок по отдельным конститутивным признакам фонемы с различиями в объективных показателях параметровых признаков между сравниваемыми группами реализаций. В этом плане среди наиболее существенных оказались различия в аллофонических модификациях длительности звука. Характерно, что роль данного параметра для оценки приемлемости того или иного позиционного аллофона согласного не уступает значимости данного признака для гласных.

По результатам достоверительного анализа, разница в оценке качества, вызываемая использованием “чужого” аллофона в определенной позиции, оказывается весьма значительной. Характерно, что такими подстановками практически оказалось возможным «исказить» фонетическую базу носителя языка и придать его произношению иноязычный акцент. Интерпретация заданного типа трансформаций в свете проблематики исследования фонетической интерференции представляется однозначной: она подчеркивает когнитивную реальность аллофонического варьирования и существенность для восприятия тончайших модификаций, относящихся к количественно-качественным характеристикам звука.

Литература

1. Бондарко, Л. В. Интерференция звуковых систем: коллективная монография / Л. В. Бондарко [и др.]; под общ. ред. Л. В. Бондарко. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1987. – 279 с.
2. Долматова, Е. Д. Перцептивные признаки аллофонического и свободного варьирования английских шумных согласных в речи билингвов / Е. Д. Долматова // Весн. МГЛУ. Сер. 1, Филология. – 2018. – № 1. – С. 56–67.
3. Карневская, Е. Б. Критерии определения качества звучащей речи как актуальная задача фонетических исследований / Е. Б. Карневская // Материалы ежегодной научной конференции преподавателей и аспирантов университета, 23–24 апреля 2015 г. : в 5 ч. / Мин. гос. лингвист. ун-т ; редкол.: Н. П. Баранова (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2015. – Ч. 4. – С. 5–6.
4. Карневская, Е. Б. Определение степени просодической интерференции на воспринимаемом уровне и акустическом уровне (из опыта экспериментального исследования белорусско-русской просодической интерференции) / Е. Б. Карневская, А. А. Метлюк // Экспериментальная фонетика : сб. науч. тр. / отв. ред. К. К. Барышникова. – Минск : Мин. гос. пед. и-т. ин. языков, 1976. – С. 102 – 110.
5. Карневская, Е. Б. Аллофоническое варьирование гласных в речи носителей и неносителей английского языка / Е. Б. Карневская [и др.] // Исследования английской звучащей речи : сб. науч. ст. преподавателей, аспирантов и магистрантов кафедры фонетики английского языка / Е. Б. Карневская (отв. ред.). – Минск : Мин. гос. лингвист. ун-т, 2007. – С. 44–55.
6. Когнитивно-типологические основы определения отклонений от произносительной нормы языка [Текст] : отчет о НИР / (промежут.); рук. Е. Б. Карневская.; испол. Е. Б. Карневская, Е. Д. Долматова [и др.]. – Минск, 2010. – 116 с. – Библиогр. : с. 86–94. – № госрегистрации 2006867.
7. Метлюк, А. А. Взаимодействие просодических систем в речи билингва : учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. / А. А. Метлюк. – Минск : Вышэйш. школа, 1986. – 112 с.

ПРОСОДИЧНІ МАРКЕРИ БРИТАНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Алексієвець О.М.

Київський національний лінгвістичний університет

oksalex@ukr.net

The paper outlines features of British political discourse prosodic organisation. The research work pays particular attention to the prosodic characteristics of the point of view expressing in public political speech. It suggests some data of the auditory analysis of the viewpoint prosodic actualisation in political discourse.

Key words: *prosodic markers, auditory analysis, point of view, public speech, political discourse.*

Останнім часом невпинно посилюється інтерес до реалізації лінгвістичних одиниць у конкретному соціальному контексті людського спілкування, до якого належить і публічне ораторське мовлення загалом та, без сумніву, політичне.

Сьогодні разом з глобальним поширенням демократичних принципів державного устрою особливо важливого значення набуває політичний дискурс та його різноманітні аспекти, що підтверджується численними публікаціями А.Г. Баранова, Р.М. Блакара, Р. Водак, Т.А. ван Дейка, В.З. Дем'янкова, О.С. Іссерс, В.І. Карасіка, Дж. Лакоффа, К.К. Павлової, Л.В. Постнікової, Г.Г. Почепцова, А.П. Чудінова, О.Й. Шейгал та ін. Точне використання інструментів мови є стрижневим чинником досягнення мети будь-якої комунікації, а в професійних політиків лінгвістичні ресурси стають основним знаряддям, від якого залежить успіх в отриманні підтримки мас, політичної влади, перемоги в публічних і парламентських дебатах, важливих перемовинах тощо [3].

Як відомо, просодична культура політичного дискурсу виступає одним з механізмів управління сучасною комунікативною діяльністю, оскільки під час спілкування мовці звертають велику увагу на просодичні маркери у процесі сприйняття й інтерпретації озвученого мовлення [5, с. 9]. Успіх промов залежить від специфіки конкретного виступу й задуму політика, адекватно оформлених інтонаційно.

Тому метою запропонованої праці є встановлення просодичних маркерів актуалізації точки зору в британському політичному дискурсі. Під час експериментального пошуку спираємося на розроблену класифікацію провідних ознак точки зору в англomовному політичному дискурсі [2].

Варто сказати, що висловлення точки зору відзначається потужним потенціалом і виконує низку функцій: когнітивну, номінативну, комунікативну, а також маніпулятивну, впливову, оцінну й функцію зміцнення іміджу політика та функцію соціальної ідентифікації. Кожен оратор, реалізуючи основні інтенції промови, свою точку зору на різні питання, відтворює за допомогою мовних засобів знання про політичний світ, політичні еталони й цінності, а його виступи є відображенням культури, національного характеру і мовної картини світу лінгвокультурного співтовариства, до якого належить [6, с. 140].

Промовці послуговуються потужним комплексом засобів увиразнення виступу, серед яких такі синтаксичні, семантичні й просодичні інтенсифікатори: афіксація та словотворення, прислівники та прикметники інтенсифікованого змісту, форми найвищого ступеня порівняння прикметників і прислівників, граматична форма тривалого часу дієслова, різні види повтору, логічний наголос, паузація, варіювання гучності та темпу мовлення тощо [1].

Значний масив опрацьованого експериментального матеріалу дозволяє стверджувати, що у мовленні британських політиків присутні ефективні моделі просодичного оформлення висловлення, під якими маються на увазі частотні, продуктивні моделі, що володіють найбільшою силою впливу на аудиторію, та зробити певні заключення про особливості просодичного оформлення англійських висловлень точки зору.

Серед мовних засобів, які використовують політичні діячі для презентації точки зору і здійснення ефективного впливу на слухача, найдієвішим виступає інтонація, що розуміється як комплекс просодичних засобів – мелодійного контуру, наголосу, гучності, темпу та пауз, а також тембру й ритму мовлення. Просодія як засіб звукового оформлення публічного повідомлення, як система передачі індивідуальної манери мовлення, як важливий інструмент досягнення комунікативної мети здатна модифікувати й навіть докорінно змінити зміст висловлення.

Закцентуємо увагу, що політичний дискурс характеризується особливим ритміко-мелодійним оформленням, яке підпорядковується низці екстралінгвістичних та лінгвокультурних чинників (умови комунікації, варіант мови, специфічні риси мовної особистості тощо). За результатами аналізу наукових джерел [4-6 та ін.] виступи, що містять точку зору, складаються з висловлень, реалізованих у 2-6 коротких чи середніх інтонаційних групах. Міжфразові синтаксичні чи емпатичні паузи є

короткими і дуже короткими. Переважаючим термінальним тоном у публічному політичному мовленні виступає спадний, разом з яким вживаються й рівні тони та висхідно-спадний і спадно-висхідний, завдання яких полягає у наданні словам у синтагмі певного ступеню виразності, важливості чи новизни. Для оформлення емпатичного наголосу використовується високий спадний, спадно-висхідний чи підвищення тону. Чіткістю позначена й ритмічна організація публічного політичного мовлення, що досягається акцентуванням наголошених складів і фразовим наголосом, який організує висловлення й виділяє смисловий центр.

Отож, британському політичному мовленню властивий такий набір просодичних маркерів: різноманіття термінальних тонів (спадний, рівний, висхідний, складні та складені), виділення найзначущіших компонентів висловлення завдяки розширенню чи звуженню діапазону, чітка ритмічна організація, зміна темпу вимови від повільного до швидкого, висока частотність логічних, синтагматичних і прагматичних пауз, модифікації гучності від помірної до високої, а також зміни тембру від м'якого до напруженого.

Прикладом використання просодії як провідного засобу актуалізації політичного дискурсу і, зокрема, вираження точки зору слугує промова прем'єр-міністра Великобританії Девіда Камерона *Britain and Europe* (38 хв) [7], виголошена у Лондоні (січень 2013), метою якої є привертання уваги співтовариства до сучасного стану справ у Великобританії і Європі.

(1) *And `my point* § *'is `this.* || (2) *'More of the `same* | *will `not se, cure* § *a 'long-term 'future for the `eurozone.* || (3) *'More of the `same* | *will `not ,see* § *the 'Euro'pean 'Union 'keeping ,pace* | *with the 'new `powerhouse e,conomies.* || (4) *'More of the `same* | *will `not bring the ,Euro,pean ,Union* § *any 'closer to its ,citizens.* || (5) *'More of the `same* | *will just pro, duce ,more of the ,same:* | *`less com,petitiveness,* | *`less ,growth,* | *'fewer ,jobs.* ||

Дискурс політика є аргументаційним з переважанням раціональної аргументації. Аудитори-інформанти кваліфікували точку зору, реалізовану в аналізованому фоноблоці щодо проблем Євросоюзу та єврозони в основній частині промови як офіційну, індивідуальну, політичну, нейтральну експліцитно актуалізовану. Для її вираження і посилення вагомості Д. Камерон використовує цілий набір лексичних, синтаксичних, стилістичних і просодичних маркерів.

Інтерпретований фоноблок містить 5 висловлень точки зору промовця, яким властива чітка, дещо прискорена вимова майже всіх складів в інтоногрупах. Її передача відбувається за допомогою розширеного тонального діапазону, поступово спадних ступінчастих та усічених шкал, низьких та високих спадних ядерних тонів на тлі прискореного темпу і підвищеної гучності. Тісний семантичний зв'язок між синтагмами, про що сигналізують короткі й дуже короткі паузи, сприяє цілісності сприйняття точки зору промовця. Висловлення характеризуються чіткою ритмічною структурою. Разом з тим, фонетичні маркери увиразнюють дію традиційних риторичних технік – анафоричний повтор *more of the same* та риторичний прийом, який називається «правилом трьох», – *'less competitiveness,* | *'less growth,* | *'fewer jobs* – як засобів реалізації й посилення висловленої точки зору.

В іншому фрагменті прем'єр-міністр професійно, логічно, об'єктивно передає раціональну точку зору щодо Великобританії, яка відповідає інтересам держави:

¹*I 'know that the U'nited ,Kingdom* | ²*is 'sometimes seen as an 'argu ,mentative* | ³*and rather 'strong- ,minded ,member* | ⁴*of the 'family of 'Euro'pean ,nations. ||*

Просодична її організація реалізується за допомогою структури «комунікативна співпраця» [5, с. 116]. Тут у першій вступній інтоногрупі ¹*I 'know that the U'nited ,Kingdom* | відмічено вживання низького висхідного термінального тону, що має на меті привернути увагу до того, про що йдеться. Наступні інтонаційні групи ²*is 'sometimes seen as an 'argu ,mentative* | ³*and rather 'strong- ,minded ,member* | ⁴*of the 'family of Euro'pean ,nations. ||*, у яких і транслюється точка зору, реалізуються відповідно низькими спадними тонами і спадною ступінчастою шкалою. Таке мелодійне оформлення разом із помірними темпом та гучністю й чітким ритмом дозволяє промовцю звучати впевнено і переконливо.

Таким чином, узагальнення результатів аудитивного аналізу вираження точки зору в британському політичному дискурсі свідчить, що просодичні маркери, посилюючи дію лексико-граматичних та синтаксичних засобів, передають актуальний її смисл і слугують підвищенню впливовості виступу.

1. Алексієвець О.М. Просодичні засоби інтенсифікації висловлювань сучасного англійського мовлення : [монографія] / О. М. Алексієвець. – Тернопіль : Економічна думка, 2002. – 200 с.
2. Алексієвець О.М. Провідні ознаки точки зору в англomовному політичному дискурсі // Функціональна лінгвістика. – 2011. – 1(1). – С. 15-18.
3. Кауфова Л.А. Лінгвістическіе особенності британского політического дискурса [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.pglu.ru/upload/iblock/7bf/kaufova-l.a.-_-lingvisticheskie-osobennosti-diskursa-_ii_.pdf
4. Мусаева Е. Г. Просодические характеристики британского политического дискурса // Вестник Челябинского государственного университета. – 2010. – № 22 (203). – Филология. Искусствоведение. – Вып. 46. – С. 89–93.
5. Постникова Л. В. Просодия политического дискурса в британской и американской лингвокультурах / Постникова Лариса Вячеславовна. – М. : Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2011. – 200 с.
6. Смирнова О. Н. Выступление в парламенте и его просодический строй : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Смирнова Ольга Николаевна. – М., 2011. – 152 с.
7. Cameron D. David Cameron Full Speech: Britain and Europe – January 23rd, 2013. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=8Ls60Wbq_dk

ЗІСТАВЛЕННЯ СИНТАГМАТИКИ БІФОНЕМНИХ ІНІЦІАЛЬНИХ ПРИГОЛОСНИХ СПОЛУК У ДАВНЬО- ТА СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРІОДАХ РОЗВИТКУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Бурка Н.А.

Київський національний лінгвістичний університет

leschenko.nat@gmail.com

In the paper the author outlines qualitative and quantitative changes of the word initial consonantal clusters typical of the Old and Middle English periods of the English language development. The analysis is carried out by means of defining frequency characteristics of consonantal clusters and evaluating the specificity of their syntagmatics in both periods.

Key words: *syntagmatics, initial consonantal clusters, frequency characteristics, Old English, Middle English.*

Розгляд закономірностей синтагматики приголосних сполук здійснювався на основі зіставлення особливостей функціонування 19-ти двочленних ініціальних сполук давньоанглійського (*bl, br, fr, gl, gr, hl, hr, hw, sc, sl, sm, sp, st, sw, tr, tw, wr, pr, pw*) [1] та 29-ти сполук (*bl, br, ch, cl, cn, cr, dr, fl, fr, gl, gr, hl, hw, pr, qv, sc, sh, sk, sl, sm, sn, sp, st, sw, tr, tw, pr, pw, vr*) середньоанглійського [2] періодів розвитку англійської мови.

Аналізом з'ясовано, що середньоанглійському історичному відрізку притаманне збільшення кількості поєднань сполук, які починаються на (f) – (fr) і (fl), останній з яких не був зареєстрований у давньоанглійському періоді розвитку англійської мови. Однакова частота появи (fr) і (fl) на початку середньоанглійського слова свідчить про рівновелику вагу, яку вони почали набувати в системі англійських фонем.

З аналізу картини актуалізації двофонемних сполук, які починаються на шумну приголосну /k/, стало зрозумілим, що вони є характерними лише для середньоанглійського часового відрізка (cl, cn, cr). При цьому зареєстровано рівновелику частку актуалізації сполук (cl) і (cr), які за частотою вживання превалюють над сполукою (cn). Крім того, на початку слова в середньоанглійський період починає функціонувати диграф (ch), який був відсутній в давньоанглійський час.

Щодо ініціальної комбінаторики приголосної (g), то в давньоанглійський період вона мала кращу здатність поєднуватися з сонорною /l/, ніж з /r/. При цьому в середньоанглійський часовий відрізок максимальна частка серед цих двох сполук припадає на (gr), частота якої

втричі збільшилася порівняно з давньоанглійським періодом та почала вживатися у словах, що мають значення «неприємний», «великий», «жорстокий».

Зіставлення цих двох періодів також дозволяє констатувати зменшення частоти актуалізації поєднань (hl) і (hw) у зіставленні з давньоанглійським періодом, а одну з найчастотніших тогочасних сполук (hr) взагалі не було зареєстровано в середньоанглійському періоді.

Заслуговує на увагу й те, що лише в середньоанглійську добу зареєстровано появу сполук (pr) і (qv), остання з яких у новоанглійській період трансформується в диграф (qu), актуалізований як сполука /kw/.

Кількість поєднань, що починаються на (s), варіює у висхідному напрямку від 6 в давньоанглійському періоді (sc, sl, sm, sp, st, sw) до 9 – у середньоанглійському (sc, sh, sk, sl, sm, sn, sp, st, sw).

Зареєстровано також, що в середньоанглійському періоді на початку слова шумна приголосна /t/ може вступати в сполуку з сонорними приголосними /r/ і /w/ так само, як і в давньоанглійській період розвитку англійської мови. При цьому поєднання (tr) продовжує зберігати з давньоанглійських часів сильну позицію на початку слова та тенденцію до превалювання (63,1%) над сполукою (tw). Двочленну сполуку (tr) було зареєстровано, переважно, у словах, спільним значенням яких є «рух вперед», що засвідчує набуття нею статусу фонестеми.

Слід також наголосити, що середньоанглійський період характеризується появою шумної приголосної /ʃ/, позначуваної в лексикографічному джерелі [MED] диграфом (sh).

Викликає інтерес і сполука (wr), яка кваліфікувалася в давньоанглійській період розвитку англійської мови як нестабільна, оскільки звук /w/ в її складі є напівголосною фонемою. Ця нестабільність підтверджується її зникненням у XVII ст. У свою чергу, середньоанглійський період характеризується появою під впливом значної кількості французьких слів сполуки (vr).

Отже, що на відрізку середньоанглійського історичного часу відбулися якісні й кількісні зміни порівняно з давньоанглійським періодом розвитку мови: вокалізація дзвінких гутуральних спірантів, що займають позицію в середині і в кінці слова; одзвінчення глухих спірантів (f, þ, s) на початку слова; перехід давньоанглійським /ð/ у позиції перед (m, n, l, r) в /d/, а в XV ст. /d/ після голосного і перед складотвірним /r/ у /ð/; випадіння приголосних за певних умов та спрощення подвоєних (довгих) гемінатів.

Література

1. [ASD] An Anglo-Saxon Dictionary. Based on the Manuscript Collections of Joseph Bosworth. Edited and enlarged by T. Northcote Toller. – 1997. – 1302 p., Supplement by T. Northcote Toller. – 1995. – 753 p., Enlarged Addenda and Corrigenda by Alistair Campbell to the Supplement by T. Northcote Toller. – Oxford: Clarendon Press, 1995. – 68 p.
2. [MED] A Middle-English Dictionary Containing Words Used by English Writers From the 12th to 15th Century / edit. by F.H. Stratmann: [a new ed.; re-arranged, revised and enlarged by H. Bradley]. – Oxford : Oxford University Press, 1967. – 708 p.

РЕЛЕВАНТНІСТЬ ДИФЕРЕНЦІЙНИХ ОЗНАК ГОЛОСНИХ ФОНЕМ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Кузьменко Т.М.

Київський національний лінгвістичний університет

kutam@ua.fm

The paper focuses on distinctive features of vowel phonemes in order to find out which features are principal and which are secondary in Modern German vocalism. The distinction of vowels according to the degree of tenseness, labialization, row (place of articulation) and raising is more important than their duration. In the speech the opposition “long – short” can be neutralized.

Key words: *distinctive features, tenseness, labialization, row (place of articulation), raising, duration.*

Сучасна німецька мова нараховує в системі вокалізму 15 монофтонгів, серед яких сім коротких ненапружених і вісім довгих напружених, та три дифтонги. Ієрархія монофтонгів представлена у так званому “трикутнику голосних”, відповідно до ряду та підняття спинки язика. Голосним монофтонгам притаманні певні диференційні ознаки, серед яких зокрема розрізнення:

- 1) за якісною ознакою: закриті напружені, відкриті ненапружені та закритий ненапружений /ɛ:/;
- 2) за участю губ: огублені (лабіалізовані) та неогублені (нелабіалізовані);
- 3) за приналежністю до ряду: голосні переднього, середнього та заднього ряду;
- 4) за підняттям спинки язика: голосні верхнього, середнього та низького підняття;
- 5) за квантитативною ознакою: довгі та короткі.

Диференційні ознаки “перетворюють інвентар фонем в систему” [2, с. 32], що характеризується як “триступенева для коротких голосних та чотириступенева для довгих (відповідно до підняття), де тривалість корелює з якістю, за виключенням /ɛ/ та /a/ [13].

Спираючись на універсальну класифікацію вокалізму, встановлену МФА, Б. Помпіно-Маршалл розподіляє голосні фонемі німецької мови на голосні високого (/i:/, /ɪ/, /y:/, /ʏ/, /u:/, /ʊ/), високо-середнього (/e:/, /ɛ:/, /ø:/, /o:/), низько-середнього (/ɛ/, /œ/, /ɔ/) та низького підняття (/a:/, /a/) [11, с. 90].

Напруженість як одна з якісних ознак голосних фонем являє собою дискусійне питання. З одного боку, вона визнається сегментною ознакою, яка разом із огубленням, тривалістю та положенням язика характеризує певний сегмент. З іншого боку, тривалість, а, відповідно, і напруженість є фонетичними корелятами складу, тобто мають розглядатися в межах супrasegmentного рівня.

Протиставлення “напружений – ненапружений” базується переважно на різному ступені напруженості органів артикуляції, тобто визначається різними механізмами утворення звуків. Встановлено, що довгі закриті голосні є напруженими, а короткі відкриті голосні відрізняються відсутністю напруженості. Ця опозиція вірна лише для наголошених голосних. У ненаголошених складах напружені голосні втрачають свою тривалість, а якісні відмінності залишаються. Так, К. Рамерс наводить мінімальні наголошені пари голосних залежно від ступеня напруженості [12, с. 68] (див. табл. 1).

Таблиця 1

Мінімальні пари під наголосом (за К. Рамерсом)

Напружені довгі		Ненапружені короткі		Ненапружені довгі	
bieten	i:	bitten	ɪ		
Hüte	u:	Hütte	ʏ		
Beet	e:	Bett	ɛ		
Höhle	ø:	Hölle	œ		
Mus	u:	muss	ʊ	bäten	ɛ:
wohne	o:	Wonne	ɔ		
Bahn	a:	Bann	a		

Згідно з даними табл. 1, голосна фонема /ɛ:/ порушує чітку симетрію напружених довгих та ненапружених коротких голосних.

Іноді зазначають, що ненапружені голосні розміщені у трикутнику голосних більш центрально, ніж напружені. Цей факт іноді дозволяє називати їх “редукованими” [10, с. 12, 37], оскільки редуковані голосні можуть наближатися до нейтрального [ə], розміщеного у центрі трикутника.

Голосні фонемі сучасної німецької мови Т. Бекер розподіляє за їхньою яскравістю на палатальні (піднебінні), лабіопалатальні (губно-піднебінні) й лабіальні (губні) та за ступенем відкритості на закриті, середні та відкриті [5,

с. 61]. Ознака напруженості, яку автор розглядає в межах теорії складу, визнана якістю голосного. Напружені голосні є “яскравішими” за ненапружені, передні голосні – палатальними, задні – лабіальними. Лише високі та середньо-високі голосні варто розрізняти за їхніми якісними ознаками, тому вони і представляють найбільший інтерес дослідників, уважає Т. Бекер. Отже, система вокалізму німецької мови виглядає, на думку автора, таким чином (див. табл. 2).

Таблиця 2

Система голосних фонем німецької мови (за Т. Бекер)

	лабіальні		
<i>палатальні</i>			
<i>i</i>	у	и	закриті
<i>e</i>	∅	о	середні
а:		а	відкриті
передні		задні	

Т. Бекер виокремлює голосні /а:/ та /а/ з-поміж лабіальних та палатальних. Розрізнення переднього /а:/ та заднього /а/ свідчить про систему голосних, представлену у вигляді трапеції, а, відповідно, і про розбіжності у їхніх якісних характеристиках. Лабіалізовані голосні /у:/ та /ø:/ розміщені автором у центрі, що уподібнює їх до нейтрального [ə]. До того ж, у запропонованій класифікації відсутні короткі голосні фонemi, тому її не можна вважати повною.

Проблема диференційної ознаки “довгий – короткий” виникла у мовознавстві в 30-х роках ХХ ст. Більшість дослідників [6; 15] висували на розгляд такі питання: “що є найсуттєвішим: протиставлення “довгий – короткий” чи “напружений – ненапружений”, “чи можливо, що у зазначених прикладах still – Stiel [ʃtɪl] – [ʃti:l] тривалість представляє власну фонему /:/?”, “чи слід визнати довгі голосні дифтонгами різних видів, наприклад /i:/ = /ii/ або /ij/?...” [15, с. 25].

У роботах зарубіжних вчених пропонувалося додати до протиставлення “довгий – короткий” ознаку “наддовгий”, в результаті чого виникла опозиція “наддовгий – довгий – короткий” [6, с. 239-244]. Так, С. Мартенс та П. Мартенс, виокремлюючи певні умови прояву надтривалості голосних фонем, зазначають, “...якщо після довгого голосного випадає короткий

ненаголошений [ə], то цей довгий голосний часто стає “наддовгим”. Такого роду подовження вважається “свого роду “компенсацією” через випадіння ненаголошеного [ə] з початково повної форми слова (*leihen [laeən] – lieht [li:t]*)” [9, с. 29].

Довгі голосні Й. Форххаммер, В. Вурцель та ін. пропонують називати “дифтонгами”, наприклад /u:/ – /uu/, /i:/ – /ii/ [7; 17]. Таке розуміння природи довгих голосних фонем надає підстави для скорочення системи голосних фонем німецької мови, яка може бути представленою лише короткими голосними. Заперечуючи цей факт, М. Адамус наголошує, що “тривалість має місце в німецькій мові фонологічно в двоморності монофтонгу, а не у двофонемності, як це має місце в англійській чи фінській мовах... Німецькі довгі голосні фонемні (/a:/, /o:/, /e:/, /ø:/) у жодному випадку не розкладаються на /a + a /, /o + o/, /e + e/, /ø + ø/, оскільки голосні /a/, /o/, /e/, /ø/ ніколи не існують у якості другого складника вокалічних фонемних сполучень” [4, с. 147], тому визнавати довгі голосні дифтонгами не вірно.

Найчастіше тривалість та якість голосних фонем розглядаються у сукупності. Проте постає питання, яка з цих ознак більшою мірою є вирішальною під час розпізнавання того чи іншого голосного. Так, О. фон Ессен уважав тривалість незалежним розрізнявальним засобом [6, с. 178], Г. Унгехоер та інші дослідники визнавали релевантним протиставлення “довгий – короткий” лише для голосних /a:/ та /a/ [14, с. 225]. Сучасні науковці надають перевагу якісному розрізненню голосних.

Проблема встановлення того, яка з диференційних ознак є більш ваговою для голосних фонем, залишається дискусійною. Німецькі фонологи Р. Візе, Т. Халль та ін. визнають тривалість головною, а напруженість другорядною серед інших диференційних ознак [8, с. 15; 16, с. 98]. Дослідження останніх років підтверджують, що тривалість вже є не дистинктивною, а здебільшого просодичною ознакою в системі голосних фонем, оскільки у мовленні протиставлення “довгий – короткий” поступово нейтралізується [1; 13].

Беручи до уваги позиції зазначених авторів, можна погодитись з думкою про релевантність лише якісних, а не кількісних диференційних ознак. Розрізнення голосних за ступенем напруженості, лабіалізацією, приналежністю до ряду та підняття є більш вагомим, ніж тривалість. Проте говорити про керівну роль тієї або іншої диференційної ознаки поки що неможливо, оскільки межі її модифікацій ще остаточно не визначені.

Література

1. Бондаренко Е.С. Територіальна варіативність голосних і приголосних сучасної німецької мови (експериментально-фонетичне дослідження) : дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови"/ Е.С. Бондаренко. – К., 2005. – 218 с.
2. Зиндер Л.Р., Касевич В.Б. Фонема и ее место в системе языка и речевой деятельности / Л.Р. Зиндер, В.Б. Касевич // Вопросы языкознания. – 1989. – №6. – С. 29-38.
3. Abercrombie D. Elements of General Phonetics / D. Abercrombie. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 1967. – 203 p.
4. Adamus M. Phonemtheorie und das deutsche Phoneminventar. Zur Typologie der germanischen Sprachen / M. Adamus. – Wrocław: Ossolineum, 1967. – 191 S.
5. Becker T. Zur Repräsentation der Vokallänge in der deutschen Standardsprache / T. Becker // Zeitschrift für Sprachwissenschaft. – B.15. – Berlin, 1996. – S. 3-21.
6. Essen O.v. Allgemeine und angewandte Phonetik / O. v. Essen. – Berlin: Akademie-Verlag, 1979. – 228 S.
7. Forchhammer J. Allgemeine Sprechkunde / J. Forchhammer. – Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1951. – 195 S.
8. Hall T. Syllable Structure and Syllable-Related Processes in German / T. Hall. – Tübingen: Niemeyer, 1992.
9. Martens C., Martens P. Phonetik der deutschen Sprache. Praktische Aussprachelehre / C. Martens, P. Martens. – München: Max Hueber Verlag, 1961. – 294 S.
10. Mooshammer Ch. Experimentalphonetische Untersuchungen zur artikulatorischen Modellierung der Gespanntheitsopposition im Deutschen / Ch. Mooshammer// Forschungsberichte des Instituts für Phonetik und sprachliche Kommunikation der Universität München. – Bd. 36. – München: FIPKM, 1998. – S. 3-191.
11. Pompino-Marschall B. Einführung in die Phonetik / B. Pompino-Marschall. – Berlin: de Gruyter, 1995. – 328 S.
12. Ramers K. Vokalquantität und -qualität im Deutschen / K. Ramers. – Tübingen: Niemeyer, 1988. – 256 S.
13. Steriopolo O. Kontrastiv-vergleichende Phonologie im Rahmen der komparativen Linguistik (Fortsetzung) / O. Steriopolo // Germanistik in der Ukraine. Jahrbuch 11. – K.: Verlagszentrum der KNLU, 2016. – S. 114-128.
14. Ungeheuer G. Das Phonemsystem der deutschen Hochlautung / G. Ungeheuer // Siebs E. Deutsche Aussprache. – 19. Aufl. – Berlin: de Gruyter, 1969. – S. 27-42.
15. Werner O. Phonemik des Deutschen / O. Werner. – Stuttgart: J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung und Carls Ernst Poeschel Verlag, 1972. – 90 S.
16. Wiese R. The Phonology of German / R. Wiese. – Oxford: Clarendon Press, 1996. – 126 p.
17. Wurzel W.U. Studien zur deutschen Lautstruktur / W.U. Wurzel. – Berlin: Akademie-Verlag, 1970. – 258 S.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОНАЛЬНИХ ІНТЕРВАЛІВ У МОВЛЕННЄВО-МУЗИЧНИХ ТВОРАХ

Марченко В.В.

*Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”
seonolut@gmail.com*

The paper is the study of tonal interval modifications in speech-and-music works viewed as one of the tools to boost emotional-and-pragmatic potential of a speech-and-music work. Tonal interval is studied as a part of complex integrated system of functioning of such intonation components as melody, utterance stress, rhythm, loudness, tempo and pauses. The author analyzes speech-and-music utterances where both positive and negative tonal intervals manifest.

Key words: *intonation, music, speech, speech-and-music works, tonal interval.*

У процесі вивчення проблеми комунікативно-когнітивних особливостей функціонування інтонації у мовленнєво-музичних творах [1] нами було з'ясовано, що підвищенню рівня емоційно-прагматичного потенціалу мовленнєво-музичних творів сприяє, насамперед, односпрямована взаємодія сегментного й надсегментного рівнів мови та музичних засобів.

При цьому зіставний аналіз функціонування у межах мовленнєво-музичного твору таких компонентів інтонаційних систем мовлення і музики, як підсистеми ритму, гучності, темпу, паузації, тембру, а також тонального діапазону і тонального інтервалу у межах підсистеми мелодики, засвідчив, що особливо вагомий вплив на високий рівень емоційно-прагматичного потенціалу твору мають модифікації тональних інтервалів на стику інтонаційних груп та на ділянках «передтакт – термінальний тон».

Проведений аудитивний аналіз мовленнєво-музичних творів показав, що модифікації тональних інтервалів переважно актуалізуються у творах, які описують глибокі роздуми мовця, внаслідок яких індивід приходить до певного висновку, часто невтішного для себе, проте примиряється з цим фактом, наприклад:

For he will 'do || As he 'do 'do ||
— And there's ↗no 'doing | anything a\bout it! ||

1	2	3
· - ·	- · -	· - · - ··· ~·

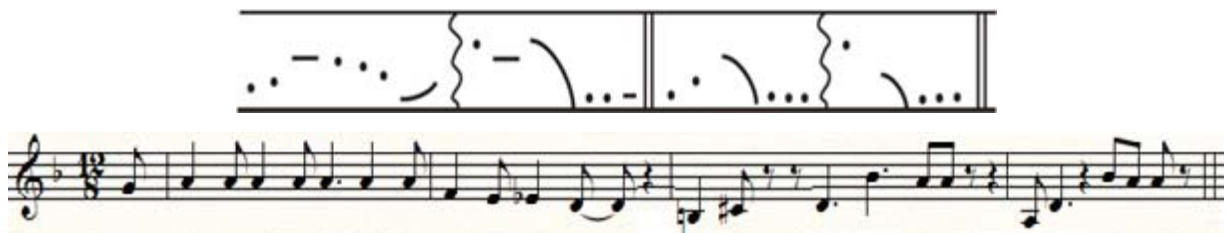
У цьому фрагменті високий рівень його емоційно-прагматичного потенціалу забезпечується, насамперед, функціонуванням довгих пауз на стиках інтоногруп, поступово висхідної ступінчастої шкали, негативного розширеного інтервалу на стику першої інтоногрупи (*For he will 'do*) та другої ІГ (*As he 'do 'do*), позитивного вузького інтервалу на стику другої інтоногрупи (*As he 'do 'do*) та третьої інтоногрупи (*And there's no 'doing 'anything a'bout it!*), а також вузького негативного інтервалу у третій інтоногрупі (*And there's no 'doing 'anything a'bout it!*) на ділянці «передтакт – шкала», що асоціюється з роздумами мовця, його зануренням у свій внутрішній світ та меланхолійним настроєм.

Спільному для першої інтоногрупи (*For he will 'do*) та другої інтоногрупи (*As he 'do 'do*) висхідному термінальному тону, що характеризується низьким тональним рівнем початку і середньо-підвищеним рівнем завершення, притаманна середня швидкість зміни напрямку його руху. Подальший рух тону вгору відбувається за рахунок висхідного затакту, що у комбінації з помірною гучністю і сповільненим темпом створює враження задумливості мовця, його відчуженості від оточуючого світу і певною мірою апатичності.

Кульмінаційною є третя інтоногрупа висловлення (*And there's no 'doing 'anything a'bout it!*), високому рівню актуалізації емоційно-прагматичного потенціалу якої сприяє високий спадний передтакт, негативний розширений міжсинтагменний інтервал, висхідна ступінчаста шкала та середньо-підвищений спадний термінальний тон, реалізований у зоні середньої швидкості зміни напрямку його руху. Реалізація зазначених параметрів у комбінації з помірним темпом і змішаною ритмічною структурою свідчить про важке примирення мовця із ситуацією внаслідок довготривалого обдумування.

У наступному фрагменті з високим рівнем емоційно-прагматичного потенціалу модифікації тональних інтервалів сприяють вираженню широкого спектру емоцій: від гніву до радості:

*Then the 'family would ,say: |“ ‘It's 'that 'horrible |cat! ||
It was 'Mungojerrie | — ‘or \Rumpelteazer!” ||*

У цьому прикладі реакція господарів на неприємну звістку про таємниче зникнення страв для святкової вечері та їхні здогадки щодо винуватців цього інциденту отримує відповідне просодичне оформлення, у якому визначну роль у передачі смислу висловлення, окрім модифікацій тональних інтервалів, відіграє контраст висотно-тональних рівнів актуалізації передтактів, а саме висхідного у першій інтоногрупі (*Then the ¹family would ₁say*) та третій інтоногрупі (*It was ¹Mungojerrie*) і високого у другій інтоногрупі (*It's ¹that ¹horrible ₁cat!*) та четвертій інтоногрупі (*Or ¹Rumpelteazer*).

З інтонограми видно, що у першій інтоногрупі початок висхідно-спадно-висхідного мелодичного контуру реалізується у зоні низького висотно-тонального рівня, а завершення – у зоні середньо-пониженого за рахунок руху низького висхідного термінального тону (*say*).

У той самий час початок хвилеподібного мелодичного контуру другої інтоногрупи актуалізується у зоні високого тонального рівня, таким чином формуючи розширений позитивний інтервал на стику інтоногруп. Крім того, у межах другої інтоногрупи зафіксовано звужений негативний інтервал на стику «передтакт – такт» та звужений позитивний інтервал на стику «такт – термінальна група».

Подібні коливання висотно-тонального рівня у поєднанні з високим спадним термінальним тоном (*horrible*), реалізованим у зоні прискореної швидкості зміни напрямку його руху та на зниженому рівні гучності, при полісилабічному затакті передають надзвичайне збудження мовця неприємною ситуацією і його роздратування.

У третій інтоногрупі реалізація середньо-підвищеного спадного термінального тону на *Mungojerrie* на тлі помірних гучності і темпу звучить категорично, ствердно, і, здавалося б, не залишає сумнівів щодо того, хто ж саме винен у прикрій події. Проте широкий позитивний інтервал на стику третьої та четвертої інтоногруп, утворений за рахунок низького полісилабічного затакту третьої інтоногруп та високим передтактом четвертої інтоногрупи, вказує на неоднозначність ситуації. Сумніви господарів щодо того, хто насправді винен у скоєному, також допомагає

передати і розширений негативний тональний інтервал у межах четвертої інтоногрупи (\bar{or} $\sqrt{Rumpelteazer}$), утворений на стику високого передтакту (\bar{or}) й термінальної групи ($\sqrt{Rumpelteazer}$). Середньо-понижений спадний термінальний тон, реалізований у зоні великої швидкості зміни його руху, на тлі помірних гучності і темпу звучить категорично, а відтак стає зрозуміло, що визначити винуватцем прикрої події одного із котів неможливо.

Проведений зіставний аналіз переконливо засвідчив, що емоційно-сміслові навантаження мовленнєво-музичного твору реалізується за допомогою інтегрованої взаємодії усіх компонентів інтонації мовлення й музики з засобами інших рівнів мови. При цьому актуалізація різновидів позитивного чи негативного інтервалів завжди слугує індикатором підвищення емоційно-прагматичного рівня твору та сприяє підкресленню семантичної значущості ділянок твору, на яких вони реалізуються.

Література

1. Марченко В.В. Комунікативно-когнітивні особливості функціонування інтонації в англійській мовленнєво-музичних творах (експериментально-фонетичне дослідження): автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / В.В. Марченко. — Харків, 2016. — 20 с.

ПРОСОДИЧНЕ ВИРАЖЕННЯ ВІДМОВИ, АКТУАЛІЗОВАНОЇ ЗАПЕРЕЧЕННЯМ *No*

Сокирська О.С.

*Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
olgasokyrska@gmail.com*

On the basis of the auditory analysis of lexico-grammatical and intonation means' interaction the author outlines the role of the adverb "no" in formation of the refusal utterance meaning. The paper substantiates a set of intonation means participating in the expression of refusal utterances by the speakers in different situations with different level of emotional-and-pragmatic potential.

Key words: English dialogue speech, refusal utterance, interpersonal communication, intonation means, lexico-grammatical means, auditory analysis, emotional-and-pragmatic potential.

У дослідженнях усної комунікації особливої актуальності набуває питання впливу мовних засобів на просодичне оформлення англомовних висловлень відмови. Одним з важливих аспектів цього питання є вивчення взаємодії мовних засобів під час усної актуалізації англомовних висловлень відмови, що зумовлюється сучасними потребами суспільства, пов'язаними з невпинним розширенням міжнародних контактів та необхідністю коректного розуміння смислу сказаного під час іншомовного спілкування.

Тому метою цієї праці є встановлення закономірностей взаємодії інтонаційних і лексико-граматичних засобів вираження відмови, реалізованої з різним рівнем емоційно-прагматичного потенціалу мовцями різних соціокультурних рівнів.

Згідно з результатами аудитивного аналізу експериментального масиву висловлень, виявлено, що одним з частотновживаних засобів відмови слугує прислівник *No*. Відповідно, з погляду встановлення закономірностей взаємодії лексико-граматичних і просодичних засобів вираження відмови, прислівник *No* заслуговує на окрему увагу, оскільки виконує роль семантичного центру відмови і надає її причині [1] категоричного значення.

Так, у ході дослідження висловлень, що містять прислівник *No*, було зареєстровано відсутність шкали та переважання її усіченого різновиду, пов'язане, насамперед, з експліцитним характером вираження відмови в неформальній ситуації спілкування в умовах рівного соціального статусу співрозмовників. Під впливом зазначених факторів відмова актуалізується у формі простих непоширених речень, що містять категоричне заперечення, які

на рівні інтонації маркуються усиченою шкалою (поєднання такту й термінального тону) або її відсутністю (вживання лише термінального тону).

Розглянемо для цього такі приклади:

(1) "*Well, Gray, this is a shot in the ass. Could you hold it a day?*"

"*↘No ↘way.*" (середній соціокультурний рівень) [4, с. 399];

(2) "*↘Oh ↘no! ↘I ↘loathe ↘listening.*" (високий соціокультурний рівень) [8, с. 35];

(3) "*↘No, we'll ignore it*" (середній соціокультурний рівень) [6, с. 27];

(4) – "*Would you like a surprise, darling?*"

– "*↘No!*" *I bellowed, "I ↘don't!"* || (середній соціокультурний рівень) [3, с. 10];

(5) Cecily: [Sweetly] *Sugar?*

Gwendolen: [Superciliously] *↘No, ↘thank you. Sugar is not fashionable any more* (високий соціокультурний рівень) [8, с. 64].

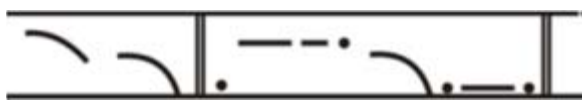
(6) "*↘No, ↘I ↘reckon it ↘wouldn't ↘hardly ↘do, ↘Ben.*" (низький соціокультурний рівень) [7, с. 14].

Проаналізовані приклади свідчать, що просодичні засоби виконують по відношенню до лексико-граматичних підсилюючу функцію, надаючи висловленню значення беззаперечної остаточної відмови. З наведених прикладів видно, що випадки вживання рівного середньо-підвищеного або високого передтакту обумовлюються збільшеним ступенем емоційності мовця, що може пов'язуватись з різницею соціальних статусів мовця і слухача. Крім того, вживання у поєднанні з *No* вигуків (напр., *ah, oh, come on, no way*) є типовим засобом експліцитного вираження відмови, незалежно від соціокультурного рівня мовця, але характерного для висловлень із середнім і високим рівнем емоційно-прагматичного потенціалу, актуалізованих у неформальній ситуації спілкування. Вплив цих особливостей можна проілюструвати таким прикладом:

"*Don't you understand, Marilla? I've been insulted.*"

"*Insulted fiddlesticks! You'll go to school tomorrow as usual.*"

"*↘Oh, ↘no.*" (1) *Anne shook her head gently. "I'm ↘not going ↘back, Marilla"*. [5, с. 149].

Причиною відмови в наведеному прикладі є небажання мовця йти до школи. Виголошувана нею як мовцем нижчого соціального статусу відмова актуалізується в неформальній ситуації із середнім рівнем емоційно-прагматичного потенціалу. На просодичному рівні емоційність її мовлення забезпечується відсутністю передтакту в поєднанні з широким тональним діапазоном першої інтоногрупи. У другій синтагмі підтвердженням підвищеної емоційності стає наявність розширеного позитивного тонального інтервалу на ділянці "передтакт-такт" (між *I'm* та *not*).

Уживання у висловленнях проаналізованих лексичних одиниць у поєднанні з емпатичними просодичними засобами (їхнє виділення наголосом у межах спадної ковзної чи ступінчастої шкали або ядерним тоном, підсиленням пролонгацією приголосних або голосних звуків підкреслює, з одного боку, неформальність ситуації, у якій актуалізується відмова, з іншого – свідчить про практичну неконтрольованість емоційного стану мовців під час різкої безапеляційної відмови, супроводжуваної вираженням негативного ставлення до співрозмовника чи почутого.

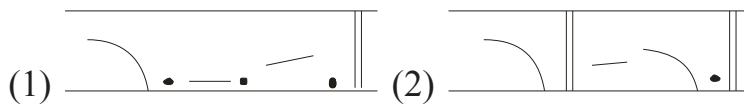
Проілюструвати відмову, актуалізовану у формальній ситуації, можна таким прикладом:

"Thank you, Mrs. Jefferson. Now I'm going to ask you if you've any idea who could have done this thing?"

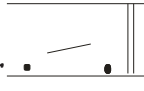
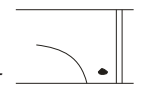
She said immediately, (1) "No idea whatever". ||

He pressed her. "The girl never said anything? Nothing about jealousy? About some man she was afraid of? Or intimate with?"

(2) *"No. || No, nothing"* || [2, с. 20].

Під час офіційної розмови констебль ставить місіс Джефферсон запитання стосовно обставин вбивства, проте вона не може дати конкретної відповіді, оскільки не володіє інформацією. Ця відмова охоплює дві репліки, які в силу односпрямованої взаємодії лексико-граматичних і просодичних засобів набувають категоричного характеру. На лексичному рівні категоричність передається вживанням типової для відмови лексичної одиниці *No*: у першому випадку у функції означення (*No idea*), у другому – у ролі частки (в обох інтоногрупах), підсиленої негативним займенником *nothing* у другій інтоногрупі. Крім того, на граматичному рівні категоричність відмови підсилюється еліптичною структурою обох реплік.

Реалізація категоричності відмови на інтонаційному рівні досягається середньо-підвищеним тональним рівнем початку обох реплік, актуалізацією у відмові середньо-підвищених спадних ядерних тонів, реалізованих із середньою швидкістю їхнього руху (на першому слові *No*), та завершенням обох реплік середньо-пониженим спадним термінальним тоном зі збільшеною швидкістю його реалізації на словах *whatever* і *nothing*. При цьому контраст конфігурацій спадного тону на словах *whatever* (висхідний рух тону на ядерному складоносієві та низький рівний тон на затакті) і *nothing* (спадний тон на ядерному складоносієві та низький рівний – на затакті) вирізняє останню інтоногрупу відмови як таку, що характеризується вищим порівняно з першою ступенем категоричності й завершеності.

Про певну стриманість і контрольованість емоцій мовцем свідчать правильний регулярний ритм вимови, що досягається приблизно однаковою промінантністю наголошених складів репліки, та помірні темп і гучність.

Водночас наявність паузи між двома інтоногрупами у другій репліці та подовження сонанта /n/ у слові *No* /nnnəʊ/, вимовлене після паузи, можна розглядати як вагання місіс Джефферсон, що передається також різким середньо-пониженим спадним тоном на слові *nothing* та прискоренням темпу на цій ділянці інтонаційного контуру завдяки збільшеній швидкості зміни напрямку руху спадного тону. Ця взаємодія інтонаційних параметрів свідчить, з одного боку, про стриманість місіс Джефферсон, з іншого – про її приховане емоційне збудження, оскільки створюється враження, що вона все таки володіє певною. Зазначене дозволяє кваліфікувати її відмову, як таку, що має середній рівень емоційно-прагматичного потенціалу. На додаток до всього, рішучий тембр мовлення місіс Джефферсон підсилює категоричність вираження нею експліцитної відмови.

Результати аудитивного аналізу просодичної організації висловлень відмови, актуалізованої за допомогою заперечення *No*, свідчать, що взаємодія просодичних і лексико-граматичних засобів слугує підсиленню вираження категоричної відмови, а також дозволяють адресату однозначно визначити емоційно-прагматичний потенціал висловлення відмови та ставлення мовця до нього й предмету розмови.

Література

1. Сокирська О. С. Статус, ознаки та особливості функціонування висловлювань відмови в англійському діалогічному мовленні / О. С. Сокирська // Мова і культура : [наук. журн.]. – К.: Вид. дім Д. Бураго, 2012. – Вип. 15, Т. VII (161). – С. 214–222.
2. Christie A. *The Body in the Library : A Miss Marple Mystery* / Agatha Christie. – N.Y. : Harper Collins Publishers, 2011. – 224 p.
3. Fielding H. *Bridget Jones's Diary* / Helen Fielding. – L. : MacMillan Publishers Ltd, Picador, 1997. – 157 с.
4. Grisham J. *The Pelican Brief* / John Grisham. – N. Y. : Island Books, 1992. – 436 p.
5. Montgomery L. M. *Anne of Green Gables* / Lucy Maud Montgomery. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 399 с.
6. Rowling J. K. *Harry Potter and the Philosopher's Stone* / J. K. Rowling [Electronic Resource] // Scholastic. – 1999. – Access Mode : <http://thesis.umy.ac.id/datapubliknonthesis/EBOOK124.pdf>.
7. Twain M. *The Adventures of Tom Sawyer* / Mark Twain. – N. Y. : Aladdin Classics, 2001. – 260 p.
8. Wilde O. *The Importance of Being Earnest* / Oscar Wilde. – Cambridge University press, 1999. – 126 p.

КОГНІТИВНИЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ, ПРАГМАТИЧНИЙ ТА ЕНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ ФОНЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДИСКУРСУ

THE ROLE OF PROSODIC MEANS IN DECODING THE RIDDLE ANSWER

Larysa Taranenko

National Technical University of Ukraine

“Igor Sykorsky Kyiv Polytechnic Institute”

larysataranenko@gmail.com

The paper outlines specific features of prosodic means' interaction in English folk riddle oral actualization that contribute to activating creative and cognitive processes in the recipient's mind aimed at searching for the riddle solution.

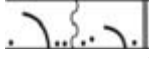
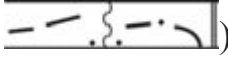
Key words: *English folk riddle, auditory analysis, prosodic means, cognitive creative mechanism, decoding, the riddle answer.*

As is known, a characteristic feature of a folk riddle is its clear division into two parts: (1) the content of a riddle, which contains a description of the object, or “topic”, and its “commentary” and (2) the riddle answer, or solution, formed directly in the recipient's mind as a result of his/her thinking activities. It is believed that such a limited structure of the riddle text should be compensated by prosodic means' interaction, which triggers creative and cognitive processes in the recipient's mind aimed at searching for the riddle solution.

Taking into account the fact that the riddle contains an allusion and a metaphoric world representation to be decoded by the recipient [2, p. 233], it seems expedient to define a set of prosodic means which get involved into the riddle answer decoding by evoking in the recipient's mind its metaphoric content.

Considering the ideas outlined, we performed the auditory analysis of 227 English folk riddles [1, p. 92-109], whose results revealed that the introduction of the riddle object can be marked by a mid-high pitch in cases when “the topic” begins with a notional stressed word (e.g.: *ˈLives with˙out a ˌbody, | ˈhears with˙out ˌears*), or with a rising pre-head when the head is preceded by several unstressed syllables (e.g., *There is a ˌcity...*) [ibid., p. 102].

A slight increase in the emotional potential of this structural element is indicated by: (1) the broken descending stepping head (e.g., *When ˈI was ˌyoung and ˌbeautiful | I ˈwore a ˑblue ˌcrown...* [ibid., p. 105], (2) a high-falling terminal

tone of a wide range and convex configuration within its initial intonation group (e.g., *My **fatherland** ξ is Arabia...* [ibid., p. 92]) and (3) a falling tone consisting of an ascending tone direction on its stressed element followed by a low level tone of the unstressed tail (e.g., *Runs **smoother** ξ than any rhyme...* [ibid., p. 94] .

The outlined prosodic means contribute, as a rule, to attracting the listener's attention to those features of a described object, which will contrast to its characteristics, given in the "the commentary" and will serve as a key for the creation of the metaphorical image in the listener's mind, necessary to search for associations and analogies of the riddle answer.

Prosodic organization of "the commentary" is marked by emphatic prosodic means that serve to intensify those lexical units which are to excite in the recipient's psyche images and associations as well as trigger the search for analogies in the process of riddle decoding.

The typical features of "the commentary" prosodic organization include: (1) the combination of two falling kinetic tones of different pitch within a single intonation group, e.g.: *...and **wasn't** a **beast**...* [ibid., p. 97]; *And I'm the **torment** of **man*** [ibid., p. 106], the higher of which highlights a specific feature of a described object, marked by the low falling tone; (2) the use of emphatic heads: sliding and stepping broken heads, e.g.: *One \uparrow **hundred** **teeth** | and **never** a **mouth*** [ibid., p. 104], whose function is to intensify key lexical units which are to launch the search for an image of a riddle answer referent. A similar function is performed by high falling terminal tones in adjacent intonation groups, the latter having a slower rate of its movement, e.g.: *Love to **fall** ξ but **cannot** **climb** ||* [ibid., p. 94]; (3) the slowed down tempo of its final intonation group and perceptual pauses (ξ) that emphasize the rhematic element of a riddle, e.g.: *Lives in **winter**, ξ **dies** in **summer**, | and **grows with its roots** ξ **upwards** ||* [ibid., p. 99]; (4) the pitch interval, e.g.: *...and **when he** \bullet **finds** **water**, | **he** **perishes*** [ibid., p. 102], where the word *perishes* is intensified by means of a negative mid pitch interval at the juncture of a pre-terminal part and a nucleus.

Since an oral actualization of the riddle presupposes engaging the recipient into creative thinking processes in the entertaining form, the speaker usually tries to produce the riddle in an "enigmatic" voice to which the listener responds in the first place. The auditory analysis has shown that such a coloring of voice is characteristic of the final intonation group of "the commentary". Timbre can also

acquire a leading role in highlighting the final intonation group of a riddle in cases when it is combined with the slowed-down tempo and a low falling terminal tone, e.g.: *The* ¹*foot* ₁*trod on it* | **and the** ¹*mouth* *enjoyed it* || [ibid., p. 107].

We also believe that the occurrence within the riddle of similar or identical sounds and sound combinations enhances the semantic loading of some lexical units, thus inducing the appearance in the recipient's mind of corresponding associations related to the general emotional tone of the riddle, e.g.:

¹*Brass* ₁*cap* ξ and ¹*wooden* ₁*head*, |

¹*Spits* ₁*fire* ξ and ¹*spews* ₁*lead* || (gun) [ibid., p. 98].

The results of the auditory analysis prove that emphatic prosodic organization of the riddle final intonation group, which, being its semantic and pragmatic center, excites the recipient's imagination and stimulates him/her to find the riddle answer.

The carried out auditory analysis of English folk riddles confirmed that the riddle prosodic organization aims at highlighting those lexical units which realize a subliminal influence on the recipient's subconscious providing the stimulus for his/her search for images, associations and analogies in the process of riddle solution decoding.

References

1. Bryant M. Riddles Ancient and Modern / Mark Bryant. – L. : Hutchinson, 2007. – 205 p.
2. Седакова И. А. Загадка / И. А. Седакова, С. М. Толстая // Славянские древности : этнолингвистический словарь : [в 5 т] / [под ред. Н. И. Толстого]. – М. : Международные отношения, 1995. – Т. 2. – 1999. – С. 233–237.

ВАРІЮВАННЯ МАКСИМУМУ ІНТЕНСИВНОСТІ ТА ЙОГО ЛОКАЛІЗАЦІЯ В МІСЬКИХ АНГЛОМОВНИХ ПЕЙЗАЖНИХ ОПИСАХ

Гуменюк І.Л.

Сумський державний педагогічний університет імені

А.С. Макаренка

ingum1976@gmail.com

The paper offers the results of the acoustic analysis as the stage of experimental phonetics research of prosodic means realizing English urban landscape descriptions. The methodology of the experiment is elaborated according to the proven techniques in contemporary phonetics, classification of English landscape descriptions and methodology developed by the author. According to the results of the acoustic analysis, the author establishes variations of maximum intensity and its localization in English urban landscape descriptions.

Key words: *acoustic analysis, English urban landscape descriptions, maximum intensity, localization of maximum intensity, intonation.*

Експериментально-фонетичне дослідження просодичної організації англомовних пейзажних описів проводилося з метою перевірки гіпотези щодо ролі компонентів інтонації у реалізації зазначеного виду описів. Гіпотеза полягає у припущенні про те, що усна реалізація пейзажних описів англомовної прози різних жанрів оформлюється певною інваріантною інтонаційною моделлю і низкою її варіантних реалізацій, які залежать від особливостей взаємодії інтонаційних засобів організації пейзажних описів, зумовлених їхніми типами й фабульною динамікою.

Експериментально-фонетичне дослідження просодичного оформлення англомовних міських пейзажних описів проводилося згідно розроблених у сучасній фонетиці методів [3, с. 62-69; 4, с. 121-122], а також робочої класифікації зазначених описів [2, с. 165-169] та методики проведення даного експерименту [1, с. 161-165]. Метою акустичного аналізу інтонаційних параметрів була оцінка характеру їхньої взаємодії в просодичній організації різних видів міських пейзажних описів. Серед акустичних параметрів, які розглядалися під час експерименту, значну роль в інтонаційному оформленні міських англомовних пейзажних описових фрагментів відіграють їхні динамічні характеристики, а саме максимум інтенсивності та його локалізація у реалізованому тексті.

Так, обробка результатів дослідження дозволила з'ясувати частотні особливості варіювання максимуму інтенсивності. Встановлено, що при загальній тенденції домінування максимальної зони інтенсивності в усіх міських описах *статичні* описи характеризуються значно меншою долею зони великого рівня інтенсивності (19,28%), що зареєстровано в інтоногрупах, яким невластивий пік інтенсивності, притаманний всьому опису. *Статично-динамічні* пейзажні описи вирізняються подібним розподілом даних максимуму інтенсивності на їхніх ділянках, за яким статичні частини тяжіють за частотою великого й максимального рівнів інтенсивності (25,78% і 74,22% відповідно) до статичних описів, а динамічні (9,55% і 90,45% відповідно) – до однойменного виду міських описів. Це характеризує їхню амбівалентну природу. *Динамічні* фрагменти маркуються наявністю лише максимальної зони (100,00%) аналізованого параметра, що свідчить про їхній середній і високий рівень емоційно-прагматичного потенціалу.

Піки локалізації максимуму інтенсивності припадають на перший наголошений склад інтоногрупи та ядерний склад термінальної ритмогрупи. При цьому в усіх пейзажних описах міста найвищі показники максимуму інтенсивності зафіксовано саме в термінальній ритмогрупі.

Зазначена закономірність притаманна всім міським пейзажним описам з варіюванням його показників на різних ділянках інтонаційного контуру. Так, *статичним* описам найвищі показники локалізації максимуму інтенсивності у термінальній ритмогрупі (35,33%). Наступною за цим показником є перша ритмогрупа (32,22%). На другу ритмогрупу припадає значно менша частка максимуму інтенсивності, піки якого локалізуються на наголошених складах, актуалізованих зі спеціальним підйомом, кінетичним тоном або які є наголошеним складом ковзної, скандентної, поступово спадної ступінчастої шкали з порушеною поступовістю, де зафіксовані також високі показники інтенсивності та ЧОТ. У передтакті і третій ритмогрупі показники локалізації максимуму інтенсивності незначні.

За розподілом показників локалізації максимуму інтенсивності на такті (29,08%) і ядерному складоносіві (36,17%) *статично-динамічні* пейзажні описи наближені до статичних міських описів. Отримані дані локалізації максимуму інтенсивності в аналізованих фрагментах свідчать про те, що інтоногрупи оформлюються низькими й середньо підвищеними алотонами спадного й висхідного тонів з малою або середньою швидкістю зміни їх руху.

Динамічні міські пейзажні описи при збереженні тенденції до локалізації максимуму інтенсивності на першому наголошеному складі та на ядерному складоносіві відрізняються від попередньо розглянутих видів найвищим відсотком (40,00%) піку інтенсивності у термінальній ритмогрупі, що пов'язано з функціонуванням високих і середньо підвищених спадного й висхідного термінальних тонів з великою швидкістю зміни їх руху.

Максимальний рівень інтенсивності є домінуючим показником усіх міських пейзажних описів, особливості варіативності якого залежать безпосередньо від його наявності або відсутності у певній інтоногрупі всього опису. Так, великий рівень цього параметра зареєстровано в інтоногрупі або низці інтоногруп описів, з піком інтенсивності нижчим, ніж в описовому фрагменті в цілому. У свою чергу, його максимальний рівень наявний в інтоногрупі, пік інтенсивності якої співпадає з піком інтенсивності всього пейзажного опису.

Міським пейзажним описам притаманне розташування піків інтенсивності на такті та в термінальній ритмогрупі при найвищих показниках в останній. Тенденція до зростання показників інтенсивності на цій ділянці інтонаційного контуру спрямована від статичних (35,33%) до статично-динамічних (36,17%) і динамічних (40,00%) описів. Це пояснюється розташуванням на аналізованій ділянці піків інтенсивності та ЧОТ, що на перцептивному рівні сприймається як оформлення високими або середньо підвищеними спадними й висхідними термінальними тонами з великою швидкістю зміни напрямку їх руху, переважанням у динамічних описах усіченої шкали, за рахунок подрібненого членування речень на короткі інтоногрупи. Така просодична організація сприяє зростанню ролі динамічної складової в описах, що, у свою чергу, приводить до зростання ступеня їхньої емоційності. Наступною ділянкою за рекурентністю максимуму інтенсивності є такт, де зафіксовано дещо нижчі показники локалізації її максимуму; інші ділянки інтонаційного контуру міських описів не є функціонально значущими.

Таким чином, результати виконаного акустичного аналізу дають змогу констатувати, що максимум інтенсивності варіює залежно від виду міських пейзажних описів та впливає на рівень їхнього емоційно-прагматичного потенціалу, підвищуючи його завдяки реалізації аналізованих уривків у максимальній зоні інтенсивності. Щодо локалізації максимуму інтенсивності, то слід зазначити, що найбільш функціонально значущою ділянкою інтонаційного контуру міських пейзажних описів є термінальна ритмогрупа,

де відзначено тенденцію до зростання показників розташування досліджуваного акустичного параметра у бік збільшення залежно від виду пейзажних описів, що може бути критерієм для розрізнення міських описів за видовою належністю згідно розробленої нами робочої класифікації.

Література

1. Гуменюк І. Л. Експериментально-фонетичне дослідження англомовних прозових описів природи / І. Л. Гуменюк // Вісник Черкаського університету. Серія : Філологічні науки : [наук. журн.]. – Черкаси : Вид-во Черкас. нац. ун-т, 2011. – Вип. 213. – С. 161–165.
2. Гуменюк І. Л. Систематизація ознак описів природи сучасної англомовної прози / І. Л. Гуменюк // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 4 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Вип. 81 (2). – С. 165–169.
3. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення: [монографія]. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 320 с.
4. Peer Willie van at al. Scientific Methods for the Humanities. – John Benjamins Publishing Company, 2012. – 355 p.

СПЕЦИФІКА ЛОКАЛІЗАЦІЇ МАКСИМУМУ ЧОТ В АНГЛІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'ЯХ З КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНОЮ ФУНКЦІЄЮ ВПЛИВУ

Деркач Н.В.

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

tashiklang@gmail.com

The article studies the specificities of the fundamental frequency peak value localization in the English proverbs with a communicative and pragmatic function of influence, used in works of fiction and political speeches. The influence of a set of social and pragmatic factors including the situation of communication and a communicative and role status of the speaker upon the pronunciation of the proverb is examined.

Key words: *English proverb, communicative and pragmatic function of influence, acoustic analysis, fundamental frequency peak value localization, social and pragmatic factors.*

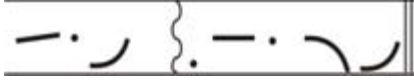
Традиційно сталим є інтерес мовознавців до вивчення різноманітних аспектів усного мовленнєвого спілкування, зокрема специфіки функціонування прислів'їв – фразеологічних і комунікативних одиниць, позначених частотністю вживання у текстах різних функціональних стилів. Утім, на фоні чималої кількості наукових праць, присвячених розгляду структурно-семантичних, когнітивних та прагматичних ознак прислів'їв, менш дослідженою залишається їхня інтонація. З огляду на це, актуальним є поглиблений розгляд інтонаційних особливостей усних реалізацій прислів'їв, зокрема встановлення закономірностей локалізації тонального максимуму в прислів'ях з комунікативно-прагматичною функцією впливу, актуалізованих в англійських художніх творах і політичних промовах.

Для встановлення особливостей локалізації максимуму частоти основного тону (далі ЧОТ) в процесі акустичного аналізу контекстно вжитих англійських прислів'їв фрагменти, відібрані під час аудитивного аналізу, у вигляді звукових файлів формату Windows PCM (*.wav) підлягали акустичній обробці на персональному комп'ютері з використанням програм *SoundForge* (редагування аудіофайлів та їх обробка за допомогою плагіна *Sony Noise Reduction*), *SpectraPLUS – FFT Spectral Analysis System* (вимірювання показників тонального максимуму в межах інтоногрупи) та *Praat* (графічна інтерпретація ЧОТ прислів'їв).

Зауважимо тут, що інтерпретація результатів акустичного аналізу двосинтагмених англійських прислів'їв з комунікативно-прагматичною функцією впливу проводилася з урахуванням таких соціопрагматичних

факторів, як зверненість прислів'я до конкретного індивіда, малої або великої групи осіб, комунікативно-рольовий статус (далі КРС) мовця порівняно зі слухачем (вищий, рівний, нижчий), емоційно-прагматичний потенціал прислів'я (високий, середній, низький) та його контекстне значення (позитивне, негативне, невизначене).

Результати акустичного аналізу локалізації тонального максимуму показали, що найчастіше ним позначені такти та ядерні склади першої і другої інтоногруп. У разі, коли КРС мовця є нижчим порівняно зі слухачем, найпотужніший ефект впливу локалізується на початку прислів'я, за рахунок інтенсифікації першого наголошеного складу, а далі імперативність висловлення поступово згладжується. Так, у прислів'ї *'Keep*

your ,breath ξ *to* ¹*cool your porridge* (PP) (див. рис.

1) розташування тонального максимуму на такті з висхідним рухом тону передає бажання мовця вплинути на слухача, закликати його змінити свою поведінку й не втручатися до справ, які його не стосуються. Утім, нижчий КРС змушує мовця маскувати свої наміри й негативну емоційність висловлення за рахунок сповільнення темпу вимови й низького висхідного тону в першій інтоногрупі та спадно-висхідного – в другій, завдяки чому рівень емоційно-прагматичного потенціалу висловлення декодується як низький і сила впливу висловлення сприймається скоріше на рівні підтексту.

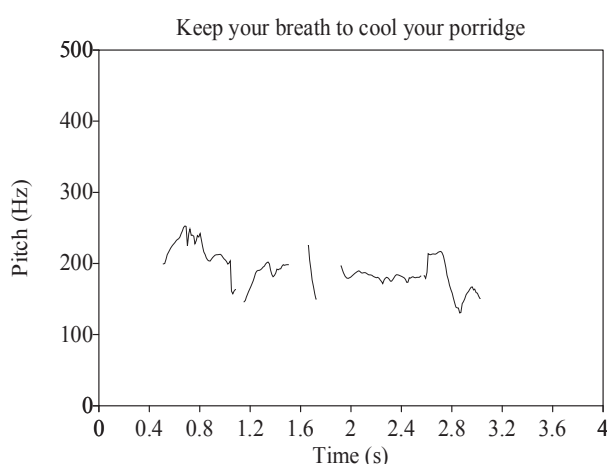

Рис. 1. Графічна інтерпретація ЧОТ прислів'я *“Keep your breath to cool your porridge”*

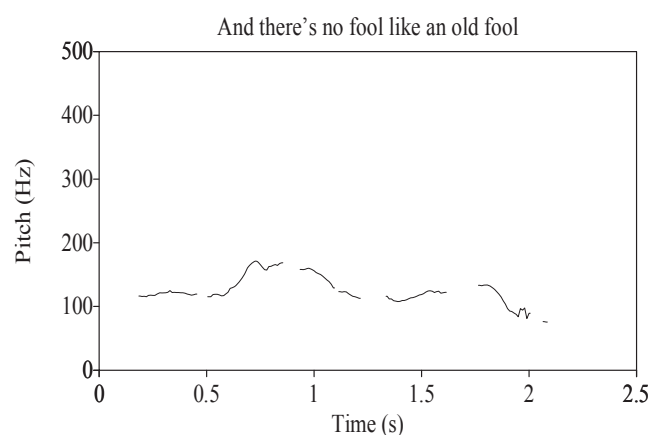

Рис. 2. Графічна інтерпретація частоти основного тону прислів'я *“And there's no fool like an old fool”*

Локалізація тонального максимуму на такті у прислів'ї *There's no*

→ *fool* ξ *'like an* \uparrow *old fool* (AS) (див. рис. 2),

реалізованому в ситуації спілкування мовця з малою групою осіб, вищих від нього за статусом, сприяє тому, що висловлене у прислів'ї несхвалення звучить м'якше, і прислів'я загалом містить менше негативу й емоційності, ніж при його озвученні мовцями з рівним або вищим статусом стосовно слухача.

Натомість прислів'я, ужиті мовцями вищого або рівного статусу стосовно слухача, характеризуються функціонуванням максимуму у другій інтоногрупі, на такті або ядерному складоносіві. Зокрема, локалізацією тонального максимуму на дієслові *start*, що означає початок дії, у реалізації

'Takes two ξ *to* *'start an* \downarrow *army* (Drag) (див. рис. 3)

3) мовець намагається спонукати слухача до активних дій з розкриття злочинної організації, переконати його в тому, що навіть удвох вони зможуть змінити ситуацію.

У реалізації прислів'я *'Keep your, breath* ξ *to* *'cool your* \downarrow *porridge* (PP) (див. рис. 4) порада щодо невтручання в чужі справи озвучена вищим за статусом мовцем.

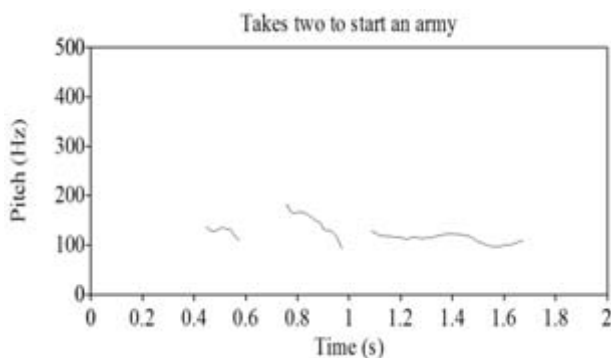

Рис. 3. Графічна інтерпретація частоти основного тону прислів'я “*Takes two to start an army*”

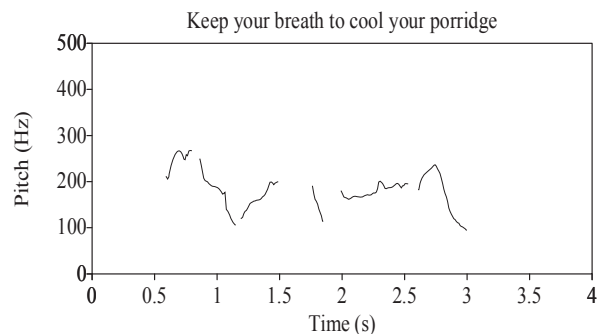

Рис. 4. Графічна інтерпретація частоти основного тону прислів'я “*Keep your breath to cool your porridge*”

Негативне контекстне значення висловлення підкреслюється просодичними контрастами на початку інтоногруп (такти *keep* і *cool*

актуалізуються на середньому зниженому та низькому тональних рівнях відповідно), а також на їхньому завершенні (у першій інтоногрупі функціонує низький висхідний термінальний тон, у другій – середній підвищений спадний). Про вищий КРС мовця сигналізує такт із висхідним рухом тону в першій інтоногрупі. Темп вимови висловлення є сповільненим, завдяки чому воно звучить максимально вагомо й повчально.

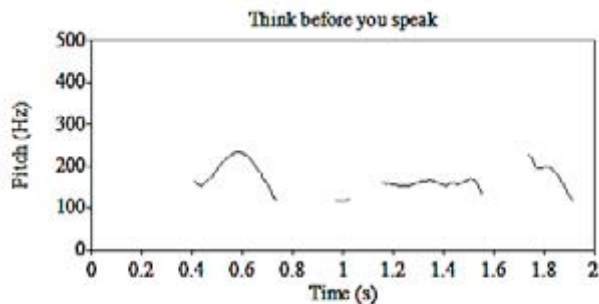
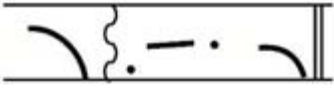

Рис. 5. Графічна інтерпретація частоти основного тону прислів'я "Think before you speak"

низьким рівнем завершення. Наявність значної кількості тональних інтервалів на різних ділянках інтонаційного контуру також свідчить про негативну емоційність висловлення.

Прислів'я, озвучені у ситуаціях спілкування мовця з малою групою осіб нижчого статусу, маркуються максимумом ЧОТ переважно на ядерному складноносії першої інтоногрупи. Так, прислів'я *Thththink* ξ *be'fore*

you ,speak (TLG) (див. рис. 5) актуалізується вищим за статусом мовцем у якості настійливої поради з відтінком застереження, яку не можна зневажити, адже за своєю функцією вона межує з командою. Безапеляційність висловленого на інтонаційному рівні підкреслюється інтенсифікацією ядерного складу першої інтоногрупи за рахунок локалізації у його межах тонального максимуму, подовження приголосного /θ/ у слові *think*, а також середнього підвищеного спадного тону й розширеного тонального діапазону першої інтоногрупи. Слід також зауважити, що висхідний рух тону на такті другої інтоногрупи свідчить про вищий статус мовця стосовно слухачів.

Необхідно відзначити й те, що в публічному мовленні при вищому КРС мовця тональний максимум розміщується, як правило, на ядерному складноносії другої синтагми, а при нижчому – на останньому складі

термінальної ритмогрупи першої інтоногрупи. Натомість рівність КРС мовця й слухачів відзначається розподілом локалізації тонального максимуму в обох інтоногрупах, переважно на такті першої інтоногрупи й другій ритмогрупі другої інтоногрупи при його спілкуванні з малою групою осіб і на такті першої інтоногрупи та ядерному складоносіїв другої інтоногрупи у ситуаціях публічного мовлення.

Таким чином, результати проведеного акустичного аналізу англійських прислів'їв з комунікативно-прагматичною функцією впливу демонструють безпосередню залежність показника локалізації максимуму ЧОТ від КРС мовця, специфіки актуалізації його прагматичного наміру (напр. маскування прагматичної спрямованості та емоційної оцінності висловлення), а також кількості слухачів. Зокрема при нижчому КРС мовця порівняно зі слухачем тональний максимум локалізований на такті першої інтоногрупи, натомість мовці вищого або рівного статусу стосовно слухача актуалізують максимум ЧОТ на такті або ядерному складоносіїв другої. При спілкуванні мовця з малою групою осіб нижчого статусу надання настійливої поради супроводжується маркуванням максимумом ЧОТ ядерного складоносія першої інтоногрупи. У публічному мовленні вищий КРС мовця позначений максимумом ЧОТ на ядерному складоносіїв другої синтагми, нижчий – наприкінці першої, а рівність КРС мовця й слухачів супроводжується розподілом локалізації тонального максимуму в обох інтоногрупах. За умов подібної варіативності інтонаційних показників прислів'їв перспективним убачається подальше її вивчення з огляду на вплив провідних соціопрагматичних та комунікативно-прагматичних факторів спілкування.

Джерела ілюстративного матеріалу

AS.: Christie A. *Affair at Styles* / [Електронний ресурс] / A. Christie. – Режим доступу: http://rs178.rapidshare.com/files/84667608/Complete_Detective_Novels_by_Agatha_Christie.ra.

Drag.: Cussler C. *Dragon* / [Електронний ресурс] / C. Cussler. – Режим доступу: <http://greylib.align.ru/bookdetails.php?book=597&lang=1>.

PP.: Austen J. *Pride and Prejudice* / [Електронний ресурс] / J. Austen. – Режим доступу: <http://www.gutenberg.org/etext/1342>.

TLG.: Carroll L. *Through the Looking-Glass* / [Електронний ресурс] / L. Carroll. – Режим доступу: <http://www.gutenberg.org/etext/12>.

ОСОБЛИВОСТІ МЕЛОДІЙНОГО КОМПОНЕНТА ІНТОНАЦІЇ АНГЛОМОВНИХ ВІЙСЬКОВИХ ПРОМОВ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Сердюк І.В.

Національна академія Національної гвардії України

ir.serdiuk@gmail.com

This paper highlights the findings of the experimental phonetic research of the melody contour of the speeches of high-ranking female officers of the US Armed Forces in comparison with the speeches of their male-colleagues. The obtained results have shown that the melody functioning in the military speech depends on the gender of a speaker. The analyzed speeches of the female-officers differ from the speeches of their male-colleagues predominantly by the use of various intonation contours in all three structural parts of the speech, the location of frequency maxima in the syntagmas pre-head and wider frequency variation range.

Key words: *prosody, military discourse, gender, melody, intonation contour, fundamental frequency.*

Наразі військова діяльність набула важливого значення для становлення та розвитку сучасного суспільства. Інтенсифікація міжнародних зв'язків між представниками військових формувань спрямовує увагу науковців на більш детальне вивчення особливостей військового дискурсу, зокрема його просодичного оформлення. Водночас невпинно збільшується кількість жінок-офіцерів, які обіймають керівні посади у державних військових структурах різних країн світу. Проте дослідження гендерного аспекту просодичної організації англомовних військових промов, все ще залишається поза фокусом наукових розвідок, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей мелодійного компонента інтонації англомовних промов жінок-військовослужбовців вищого офіцерського складу Збройних сил США у порівнянні з промовами їхніх колег-чоловіків шляхом проведення експериментально-фонетичного дослідження.

Дослідження проводилося на двох рівнях – перцептивному (аудитивний аналіз) та електроакустичному (із використанням спеціальних комп'ютерних програм). Матеріалом слугували промови генерал-лейтенантів Сухопутних військ США загальною тривалістю 60 хвилин.

Зауважимо, що мелодика мовлення визнається провідним компонентом інтонації, оскільки слугує засобом реалізації та розрізнення функцій інтонації [1, с. 102]. Мелодика співвідноситься із частотою основного тону (далі ЧОТ), що є акустичним корелятом висоти розгортання послідовності миттєвих

частот у часі [2, с. 32-34]. Варіації мелодики передають лінгвістичну інформацію про синтаксичні компоненти висловлення, лексичну інформацію про значення слова і його граматичну функцію [1, с. 103].

Основним завданням аудитивного аналізу було визначення інтонаційного контуру синтагм із урахуванням структурної частини промови, а також визначення локалізації частотних максимумів у синтагмах на перцептивному рівні.

Результати аудитивного аналізу свідчать, що жінки- та чоловіків-військовослужбовці використовують у своїх промовах широкий спектр інтонаційних контурів (див. Таблицю 1).

Таблиця 1

Кількісний розподіл інтонаційних контурів у промовах за даними аудитивного аналізу (%)

Інтонаційний контур	Жінка- військовослужбовець			Чоловік- військовослужбовець		
	Вступна частина	Основна частина	Заключна частина	Вступна частина	Основна частина	Заклучна частина
Передшкала+шкала+ядро+заядро	26%	38%	35%	46%	36%	33%
Передшкала+шкала+ядро	16%	24%	26%	15%	21%	10%
Передшкала+ядро+заядро	9%	5%	7.5%	7%	7%	7%
Передшкала+ядро	7%	3%	4%	1%	1%	7%
Шкала+ядро+заядро	25%	15%	15%	14%	21%	24%
Шкала+ядро	13%	10%	10%	17%	12%	12%
Ядро+заядро	1%	3%	2.5%	-	1%	7%
Ядро	3%	2%	-	-	1%	-

Аналіз локалізації частотних максимумів синтагм з урахуванням структурних частин промов (Таблиця 2) показав, що переважна кількість максимальних показників ЧОТ у промовах представників обох гендерних груп локалізується у шкалі синтагми. Локалізація частотних максимумів у передшкالی, яка спостерігалася здебільшого у промовах жінок-військовослужбовців, свідчить про більшу експресивність висловлень, притаманну жінкам.

Таблиця 2

Відсоткове співвідношення локалізації частотних максимумів у
синтагмах

Інтонаційний контур	Жінка-військовослужбовець			Чоловік-військовослужбовець		
	Вступна частина	Основна частина	Заключна частина	Вступна частина	Основна частина	Заключна частина
Передшкала	3%	3%	2%	-	2%	-
Шкала	57%	58%	60%	56%	73%	52%
Ядро	40%	39%	38%	44%	25%	48%
Заядро	-	-	-	-	-	-

Результати, отримані під час аудитивного аналізу, були перевірені шляхом проведення електроакустичного аналізу із використанням комп'ютерних програм Speech Analyser 3.0.1. та SFS/WASP Version 1.5.

Частотний діапазон є одним із значущих параметрів ЧОТ. У досліджуваних промовах він визначався шляхом знаходження різниці між усередненим максимальним та усередненим мінімальним показниками ЧОТ відповідно до структурної частини промови (Таблиця 3). При цьому максимальний показник значення ЧОТ у кожній структурній частині промови прирівнювався до 100%, після чого умовно сегментувався на п'ять зон [2, с. 238]: вузька (до 20%), звужена (21-40%), середня (41-60%), розширена (61-80%) та широка (81-100%).

Таблиця 3

Частотний діапазон англомовних військових промов

Структурна частина промови	Жінка-військовослужбовець			Чоловік-військовослужбовець		
	f max, Гц	f min, Гц	Різниця показників (f max – f min)	f max, Гц	f min, Гц	Різниця показників (f max- f min)
Вступна	253	154	99	167	78	89
Основна	245	140	105	161	80	81
Заключна	232	133	101	168	81	87

Було встановлено межі кожної зони градації діапазону ЧОТ (Таблиця 4). Абсолютні показники відображають специфіку зон реалізації синтагм та варіюють в залежності від структурної частини промови. Отримані дані показали, що частотний діапазон промов жінок-військовослужбовців є ширшим за діапазон їхніх колег-чоловіків.

Таблиця 4

Градація частотного діапазону англомовних військових промов (Гц)

Зона акустичної реалізації	Жінка-військовослужбовець			Чоловік-військовослужбовець		
	Вступна частина	Основна частина	Заключна частина	Вступна частина	Основна частина	Заключна частина
Широка	202-253	197-245	188-234	138-167	130-161	135-168
Розширена	153-202	148-196	141-187	101-137	98-129	102-134
Середня	102-152	99-147	95-140	68-100	66-97	68-101
Звужена	52-101	50-98	48-94	34-67	33-65	35-67
Вузька	до 51	до 49	до 47	до 33	до 32	до 34

Показники інтервалу ЧОТ у промовах жінок- та чоловіків-військовослужбовців тяжіють до однотипного оформлення, при цьому спостерігаються незначні варіювання показників в залежності від структурної частини промови (див. Таблицю 5):

Таблиця 5

Показники інтервалу ЧОТ у синтагмах з урахуванням структурної частини промови (пт)

Структурна частина промови	Жінка-військовослужбовець	Чоловік-військовослужбовець
Вступна	1, 64	2, 14
Основна	1, 75	2, 01
Заключна	1, 76	2, 07

Аналіз швидкості зміни ЧОТ (Таблиця 6) показав, що у промовах жінок простежується тенденція до різкого збільшення швидкості зміни ЧОТ в основній частині порівняно зі вступною частиною промови. Показники швидкості зміни ЧОТ в основній та заключній частинах залишаються на одному рівні. Промови чоловіків відзначаються різким зменшенням показників швидкості зміни ЧОТ в основній частині промови, а потім збільшенням швидкості у заключній частині промов.

Таблиця 6

Показники швидкості зміни ЧОТ у синтагмах з урахуванням структурної частини промови (Гц/сек)

Структурна частина промови	Жінка-військовослужбовець	Чоловік-військовослужбовець
Вступна	0, 9	1, 8
Основна	1, 37	0, 87
Заключна	1, 36	1, 58

Незважаючи на те, що жінки-військовослужбовці, які обіймають керівні посади у Збройних силах США, тяжіють у своїх промовах до наслідування домінантності, притаманної чоловікам, підвищуючи таким чином ступінь упевненості та довіри до своїх слів, проведене дослідження дало змогу виділити низку відмінностей функціонування мелодійного компоненту інтонації у професійному мовленні представників обох гендерних груп. Перспективу дослідження вбачаємо у подальшому детальному вивченні функціонування тональної підсистеми просодії в англійських військових промовах з урахуванням гендерного аспекту.

Література

1. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання: [монографія] / А. А. Калита. – К. : Вид. центр Київськ. держ. лінгв. ун-ту, 2001. – 351 с.
2. Захарова Ю.М. Інтонаційна організація сучасного англійського мовлення: Навч. посібник / Ю.М. Захарова [За ред. А.Д. Белової]. – К.: Вид-во НА СБ України, 2004. – 84 с.

ФОНОСЕМАНТИЧНІ Й ФНОСТИЛИСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕКСТІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ

ФОНОСЕМАНТИКА Й ІНФОРМАТИВНІСТЬ

Шульгіна В.І.

Національний авіаційний університет

tshvi161@ukr.net

The paper is the study of the correlation of concepts “phonosemantics” and “informativity”. The author traces the history of researchers’ interest in the problems of phonosemantics from ancient times to present days. The author also emphasizes the need to perceive units of the language phonetic level not only as carriers of a certain semantics, but also as informative language units, whose informativeness is involved in the formation of morphemes, lexemes, texts, thus providing for the realization of language information function.

Key words: *Phonosemantics, informativity, language information function.*

У лінгвістиці останнім часом все частіше використовуються найменування нових підрозділів семантики, в основі яких знаходиться аналіз мовних одиниць певного рівня. Так, якщо поняття „семантика слова” і „синтаксична семантика” стали вже традиційними, то, наприклад, термін „фоносемантика” може розглядатися як сучасне найменування для явищ, які цікавили ще прибічників звуконаслідувальної теорії походження мови. Ще у працях античних філософів згадується, що звуки мовлення мають певне значення. Так, у діалогах Платона розрізнялися звуки швидкі (р), тонкі (j), величезні (а), округлі (о) [1, с. 55], а М. В. Ломоносов у „Кратком руководстве к красноречию” звернув увагу на те, що звук **В** надає слову значення величності, простору, глибини й височини, часті повтори **А** можуть сприяти передачі пишності, великого простору, глибини й вишини, часте використання літер **Е, И, Ъ, Ю** сприяє вияву ніжності, ласки тощо [5, с. 241]. Сучасні дослідники семантики звуків (О.П. Журавльов, В.В. Левицький, Л. Білоус та ін.) стверджують, що „фонетична значущість „більш давня”, ніж значення слів, вона „відприродна”, початкова. Більше того, якщо у вимірюванні сили й рухливості фонетична значущість породжується фізичними властивостями звуків, а не значенням слів, то вона буде універсальною відносно всіх вимірювань для всіх мов. І це не випадково, адже звуки практично повторюються в усіх мовах із деякими відхиленнями” [2, с. 17]. Як зазначає У. Найссер, „звуки мовлення інформують нас про два класи подій – сам звук і предметний світ” [6, с. 167].

За спостереженнями Л. Білоус, „слова, що мають у своєму складі звуки [y], [o] і кілька [a], належать до понять про добро, а звуки [ε] та [i] – про істину. Приголосні виражають поняття мислення, а слова містять смисл самої речі. Саме це мав на увазі Платон, стверджуючи „хто знає імена, той знає речі” [2, с. 17].

О. П. Журавльов зазначав: „Звуки нам не байдужі, вони викликають у нас цілком певні, стійкі й у цілому для всіх схожі враження незвукового характеру. Вони можуть бути „хорошими” і „поганими”, „великими” і „малими”, „грубими” і „ніжними”, „світлими” і „темними” тощо. І все це враження від звуків можна виразити числом” [4, с. 17 – 18]. О. П. Журавльов розрізняє фонетичну значимість і лексичне значення слів. Останнє він співвідносить з поняттям, з предметом, при цьому фонетичну, звукову значимість вважає лише враженням від звука, що не пов’язане з поняттям [див.: 4, с. 18]. Ми ж вважаємо, що інформаційний підхід і тут може внести свої корективи: у ядро інформативності звука входять два основні типи інформації: концептуальна, характерна більшою мірою для приголосних, і експресивна, притаманна найбільшою мірою голосним, що виступають як своєрідні прокладки між приголосними.

Отже, можна висловити припущення щодо різного рівня інформативності звуків у слові: найвищий рівень концептуальної інформативності спостерігається в приголосних, а серед приголосних – у сонорних. Саме на цій властивості приголосних ґрунтується можливість скорочення слів ще з часів давньоруської та старослов’янської мов, що позначалося титлою, під якою переважно залишалися приголосні, а голосні скорочувалися. Ця сама традиція зберігається й у сучасних скороченнях типу пр. – проспект, м. – місто тощо, як і в цілому у вимозі скорочувати слово в разі потреби на останньому приголосному. Такі скорочення функціонують у мові як специфічні носії інформації, неспіввіднесені з одиницями жодного рівня мови. Крім того, відомий з історії мови фонетичний процес занепаду редукованих є свідченням того, що скороченню підлягали найменш інформативні звуки – голосні. Сильна і слабка позиції редукованих і їхня роль у процесі занепаду наштовхують на думку про наявність певної інформативності і в голосних (хоча ця інформативність не така потужна, як у приголосних) та про різний ступінь інформативності голосних і в сучасних мовах. Однак питання, чи пов’язано це з позицією голосного, потребує

додаткових досліджень. Щодо приголосних, які є найбільш інформативними серед звуків мови, то вже давно є загально визнаним, що максимально звучними є сонорні приголосні [р, л, м, н, (в)]. Вони є не просто звучними, а й такими, що насичені найбільшою енергетичною потужністю, яка в певний період розвитку слов'янських мов давала цим приголосним можливість бути складотвірними, що й сьогодні характеризує фонологічні системи південнослов'янських мов (наприклад, серб. *vlk, zgn*). Саме за рахунок потужності цих приголосних у праслов'янській мові виникли додаткові голосні, що функціонують у сучасних українських звукосполученнях **ри, ли**, та в російських **ро, ло** (кривавий – кровавый, глитай – глотать), саме вони взяли участь у формуванні східнослов'янського повноголосся тощо. Максимальна потужність сонорних виявляється не лише у фізичному, а й в інформаційному планах. Про це свідчать дані ономастики про те, що переважна частина власних імен слов'ян має у своєму складі зазначені сонорні приголосні. І це не випадково, адже звертання до людини, яке, насамперед, включає її ім'я, має бути найбільш інформативним, щоб досягти прагматичної мети – привернути увагу, тобто реалізувати комунікативну функцію мови, насамперед у конативному та фатичному її різновидах.

У фоносемантичному дослідженні О. П. Журавльова інформативність звука оберненопропорційна його частотності: „У слові найменш інформативний звук із максимальною частотністю, а решта звуків у скільки разів інформативніша, у скільки разів їх частотність менше максимальної для звуків цього слова” [4, с. 31]. На рівень інформативності звука впливає і його локалізація в слові, і місце його розташування відносно наголошеного. На думку О. П. Журавльова, максимальну інформативність мають: перший звук, що є в чотири рази інформативнішим за інші, і наголошений голосний, що є вдвічі інформативнішим за інші. На наш погляд, інформативність першого звука слова переоцінюється, адже він часто „ковтається”.

О. П. Журавльов за даними комп'ютерного аналізу частотності використання звукобукв у російському мовленні визначає в числі найбільш частотних (а значить, і найменш інформативних) [И] – 0,041; [А'] – 0,046; [А] – 0,049; [Е] – 0,050; [Т] – 0,055; [О] – 0,067, а в числі найменш частотних (тобто найбільш інформативних) – [Ф'] – 0,001; [Э'] – 0,001; [З'] – 0,002; [Ю'] – 0,002; [Щ] – 0,003; [Э] – 0,004; [Ю] – 0,004; [Ы'] – 0,006; [М'] – 0,007; [П'] – 0,006 та ін. [4].

Отже, з огляду на залежність між частотністю й інформативністю, запропоновані О. П. Журавльовим кількісні дані можна враховувати при визначенні інформативності звуків мовлення, а на основі цього – й інформативності одиниць інших мовних рівнів, адже вчений намагається визначати внесок кожної звукобукви у створення звукової змістовності тексту [див.: 4, с. 85].

Фоносемантичний аспект дослідження потребує нового осмислення термінології, яка використовується в зазначеній сфері. Про недостатню розробленість терміносистеми „фоносемантики” свідчить непослідовне використання авторами таких понять, як „семантика”, „значимість”, „значення”, „змістовність”. Думається, термінологічні проблеми дослідників пов’язані з усвідомленням необхідності вивчення мовлення в інформаційному аспекті й з відсутністю необхідних термінів у цій сфері [див.: 4]. У зв’язку з цим, уважаємо за доцільне розглянути порушені проблеми „фонетичної значущості” через призму інформаційного підходу. Виходячи з цього, має йтися про інформативність (як комунікативну категорію) звуку (тобто про його здатність передати слухачеві певну інформацію) – у мовленнєвій сфері, про інформативність (як когнітивну категорію) фонем, тобто її здатність передавати інформацію про свої фонематичні характеристики) – у сфері мови. Як бачимо, інформативність мовленнєвої й мовної одиниць одного й того ж рівня буде різною. Звук як одиниця фонетичного рівня мовлення, будучи знаком, може передавати певну інформацію лише в тому випадку, якщо ця гіпотетично закладена в ньому інформація певною мірою відома слухачеві, в іншому разі на перший план виступлять такі функції знака, як функція оформлення мовлення (слова), естетична тощо. Носії мови часто втрачають знання про інформацію, яка передається окремим звуком. Тому вважаємо за можливе заповнити цю лакуну результатами досліджень лінгвістів „фоносемантичного” напрямку, який, на наш погляд, було б доцільно назвати інформаційним аспектом вивчення різних рівнів мовлення, у тому числі й фонетичного.

Таким чином, цілком можна погодитися з думкою І. Н. Горелова й К. Ф. Седова про те, що „фонетичні засоби мови в мовленнєвій діяльності виступають досить ефективним і дієвим засобом передачі інформації, засобом впливу на процес сприйняття мовленнєвого повідомлення” [3, с. 19].

Отже, використання інформаційного підходу до аналізу звуків доводить, що проблема інформативності є актуальною не лише для таких мовних одиниць, як текст, але й для одиниць інших рівнів мови, зокрема, фонетичного.

Література

1. Античные теории языка и стиля. – СПб: Алетейя, 1996. – 366 с.
2. Белоус Л. Язык как выражение космического сознания нации /Л. Белоус // Мова і культура : матеріали міжнародної конференції. Т.1, 1998. – С. 13-17.
3. Горелов И.Н., Седов К.Ф. Основы психолингвистики / И.Н. Горелов. – М.: Лабиринт. – 1998. – 256 с.
4. Журавлёв А.П. Звук и смысл / А.П. Журавлёв. – М.: Просвещение, 1991. – 160 с.
5. Ломоносов М.В. Краткое руководство к красноречию// Ломоносов М.В. Полное собрание сочинений. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1952. – Т.7. – С. 89-378.
6. Найссер У. Познание и реальность. Смысл и принципы когнитивной психологии / У. Найссер. – М., 1981. – 230 с.

ФОНЕТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ В ПОЕЗІЯХ КАТУЛЛА

Борбенчук І.М.

*Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

borbenchuk.ira@gmail.com

The paper is focused on the study of phonostylistic organization of the Latin poetic language. As a result of the analysis of Catullus' poetry – the Roman poet of the 1st century BC – the author comes to the conclusion that phonostylistic means being the means of poetic artistic expression serve to form the background knowledge common for both addresser and addressee as well as can trigger in the addressee's mind associative images of the events and characters depicted in Catullus' poetry.

Key words: *Catullus, the Latin language, poetry, alliteration, assonance, anaphora, epiphora.*

Різноаспектні дослідження фонетичного рівня мови, закладені такими відомими ученими, як В. фон Гумбольд, О. Потебня, Л. Щерба, продовжуються у наукових розвідках сучасних лінгвістів. Так, С. Єрмоленко зауважує на підвищеній зацікавленості до внутрішнього світу особистості, відповідно, до прагнення «зафіксувати його у формах мови, створити психологічно достовірний образ прихованих, інтимних сторін психіки» [2, с. 197]. В. Чабаненко, наголошуючи на здатності звуків здійснювати вплив на психічний стан людини, зазначає, що «слово як сигнал сигналів діє на психіку людини не лише своїм змістом, граматичною формою, дериваційною структурою, а й своїм звуковим складом. До того ж сприйняття звукового комплексу слова нерідко є суб'єктивним; воно може пробуджувати різного роду асоціації, спогади й уявлення» [4, с. 52]. І. Кочан підкреслює, що звуки мови розглядаються як одиниці, що мають матеріальну, фізико-акустичну форму і позбавлені власне семантичного змісту [3, с. 132].

З урахуванням викладеного, нами було здійснено фоностилістичний аналіз творів римського поета Катутлла (87-54 рр. до н. е.), які, завдяки специфічному звуковому оформленню, мають особливе музичне звучання й стилістичне забарвлення та здатність здійснювати вплив на свідомість і позасвідоме читача.

Зокрема, **алітерація** є повтором однакових приголосних звуків у віршованому рядку, фразі чи строфі для підвищення їхньої звукової чи

інтонаційної виразності. В. Дуров підкреслює, що у римській традиції алітерацією вважалися повтори лише початкових звуків як приголосних, так і голосних. Вони сприяли створенню звукового образу, певної мелодії, кольорових уявлень, психічних настроїв [1, с. 26].

У поезіях Катулла зафіксовані алітерації таких приголосних, як **m** (11 разів), **s** (6 разів), **t** (3рази), **p** (3 рази), **c** (4 рази), **n** (1раз). Наприклад:

1. **алітерація m**: *miserunt mihi muneri Fabullus* [12. 15];
2. **алітерація s**: *tuae, Lesbia, sint satis superque* [7. 2];
3. **алітерація t**: *quatiensque terga tauri teneris cava digitis* [63. 10];
4. **алітерація p**: *quem attractis pedibus patente porta* [15. 18];
5. **алітерація c**: *lumina, quam cuncto concepit corpore flammam* [64. 92];
6. **алітерація n**: *totum illud Formosa nego: nam nulla venustas* [86. 3].

Алітерації властива мовна гра як досить важливий елемент при передачі певного настрою, відчуттів, уявлень та мелодії, що присутні при творенні поетичного тексту. Вона посилює фонічну виразність вірша, збуджує настороженість, навіть страх, запалює пристрасть.

Асонанс є повторенням однакових голосних, що сприяє благозвучності та створенню певного настрою. У поезіях Катулла повторюються голосні **[a]**: *haec atque illa dies at que alia atque alia* [68. 152] та **[e]**, **[o]**: *ereptum nostris obterit ex oculis* [65. 8].

Для мовостилю Катулла є характерним використання одночасних повторів голосних та приголосних. Наприклад, поєднання голосного звука **[a]** з різними приголосними:

1. **[a]** у поєднанні з **[k]**: *Annales Volusi, cacata carta* [36. 1];
2. **[a]** у поєднанні з **[c]**: *Acmen Septimius suos amores* [45. 1];
3. **[a]** у поєднанні з **[m]**: *multus animis amant amantur* [45. 20];
4. **[a]** у поєднанні з **[v]**: *iam venit virgo, iam dicetur hymenaeus* [62. 4];
5. **[a]** у поєднанні з **[t]**: *aut teneri tenuit tinnitus aere ciebant* [64. 262].

Звукові повтори слугують важливим засобом увиразнення та милозвучності мови, що впливає на сприйняття художнього твору. За структурою звукові повтори є простішим засобом порівняно з повторами, що виступають у тексті на межі фонетичного й лексичного, фонетичного та морфологічного рівнів. До таких повторів відносять анафору й епіфору.

Анафора є різновидом повторення слова або вислову на початку речення або періоду. Квінтіліан вважав анафору багатократним повторенням одних і тих самих початкових слів, що вживаються з різкістю та наполегливістю [1, с. 28]. Для створення анафор Катуллом використані повнозначні (іменники, займенники, дієслова) та неповнозначні (сполучники, частки) слова. Прикладом **іменникової анафори** може слугувати така строфа:

*Troia (nefas!) commine sepulcrum Asiae Europaeque,
Troia irtutum omnium aebra cinis.* [68. 89-90].

*“Троя, спільна гробниця Азії та Європи,
Троя, мужів і їх славної доблесті прах.”*

Для автора Троя є знаковим місцем, оскільки там загинув його брат. У вірші поет проводить паралель між Троєю як уособленням його горя та міфологічною Троєю, що стала місцем поховання славетних греків.

На противагу анафорі, **епіфора** є повтором одних і тих елементів (слів, виразів) у кінці кожного паралельного рядка (вірша, строфи, речення), у кінці суміжних речень чи частин одного речення. Причому повтор слова може бути не точним, а змінювати граматичну форму [1, с. 30].

Завдяки епіфорі поетом створено словесну гру, де підкреслено характерні риси Фурія:

isti, cui neque servus est neque arca [24. 5]

“тому, у кого ні раба, ні скрині”;

sed bello huic neque servus est neque arca [24. 8]

“але у гарного ні раба, ні скрині”;

nec servuum tamen ille habet neque arcam [24. 10]

“а все ж у нього нема ні раба, ні скрині.”

Дослідження поезій Катулла показало, що звуки беруть участь у творенні поетичних образів, передають світогляд та емоційний стан автора. Алітерація й асонанс надають поезіям додаткової мелодійності, анафора й епіфора привертають увагу читача до важливих моментів, викликають співчуття та інтенсифікують семантичні центри твору в цілому.

1. Дуров В. С. Основы стилистики латинского языка: учебное пособие [для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений] / В. С. Дуров. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : Издательский центр “Академия”, 2004. – 112 с.
2. Єрмоленко С. Я. нариси з української словесності (стилістика та культура мови) / С. Я. Єрмоленко. – К. : Довіра, 1999. – 431 с.
3. Кочан І. Лінгвістичний аналіз тексту / І. Кочан. – К. : Знання, 2008. – 423 с.
4. Чабаненко В. Стилїстика експресивних засобів української мови / В. Чабаненко. – Запоріжжя, 2002. – 351 с.
5. C. Valerii Catulli Carmina. Recognovit brevique adnotatione critica instruxit R. A. B. Mynors. Oxonii e typographeo clarendoniano. – New York : Oxford University Press 1958. – 113 s.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ФОНЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОСОДИЧНИХ ЗАСОБІВ ВПЛИВУ В МОВЛЕННІ НІМЕЦЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ДІЯЧІВ

Вольфовська О.О.

Київський національний лінгвістичний університет

olga.volfovaska@gmail.com

This article is devoted to identifying and describing the prosodic characteristics of public speeches of modern German politicians. It reflects the intonation of the German political speech as one of the most important rhetoric components. The attention is focused on the prosodic parameters able to influence the perception process and the understanding of the utterance.

Key words: *political speech, rhythm, frequency, temporal, dynamic speech parameters.*

Специфікою будь-якого публічного виступу є його спрямованість на адресата. Слухаючи ораторську промову, публіка, передусім, фіксує зовнішні фактори, а саме: манеру поведінки оратора, його вміння триматися перед аудиторією, міміку, жести, зовнішній вигляд і, звичайно, мовлення. На зміст промови слухачі звертають увагу в останню чергу, а розуміння сказаного, прийняття чи неприйняття думок оратора значною мірою залежать від уміння промовця правильно подати інформацію, оскільки сьогодні неможливо відокремити політичні погляди від їхнього мовного втілення [2, с. 195]. Мова давно вже стала одним із дієвих засобів боротьб за владу.

Успіх промови багато в чому залежить від риторичної майстерності промовця, а саме від його уміння привернути увагу слухачів до важливої інформації у промові. Апелювання не лише до розуму шляхом наведення логічних аргументів і доказів, але й до чуттєвої сфери слухачів дозволяє політикові маніпулювати свідомістю публіки. У зв'язку з цим, надзвичайного значення набуває інтонація як комплекс просодичних засобів, що певним чином організують виступ. Під час публічного мовлення інтонація виконує декоруючу функцію, слугуючи своєрідною підтримкою вербалізованого змісту й надаючи висловлюванню смислової завершеності. Крім того, за допомогою інтонаційних засобів доповідач може впливати на аудиторію, привертаючи увагу слухачів до інформаційно значущих фрагментів промови.

Сучасні розвідки в галузі теоретичної фонетики доводять, що в усному мовленні вплив на слухача здійснюється значною мірою за допомогою інтонації [3; 5; 6], яка не лише певним чином оформлює усний текст, але й виконує прагматичну функцію, тобто здатна підсилювати зміст

висловленого. Доцільно припустити, що прагматичне навантаження інтонації найбільш яскраво виявляється під час ораторського виступу, різновидом якого є політична промова.

Публічні виступи політичних діячів були об'єктом багатьох наукових студій, зокрема виконаних у риторичному руслі [7], проте досі залишається невирішеною низка проблем, серед яких більш детальної розробки потребує питання визначення ролі окремих фонетичних засобів у процесі виголошення політичної промови. У зв'язку з цим, головна мета виконаного дослідження полягала у виявленні тих просодичних засобів, які найбільше впливають на сприйняття та розуміння політичної промови.

Просодичні засоби впливу у мовленні політиків вивчалися за допомогою експериментально-фонетичних методів дослідження. Корпус експериментального матеріалу склали уривки з промов трьох політичних діячів Німеччини (Ангели Меркель, Хорста Кьолера, Норберта Ламмерта). З метою опису просодичних особливостей політичної промови порівнювалася просодія оригінальних, виголошених політиками, промов з просодією тих самих промов, прочитаних дикторами – носіями німецької мови.

Аналіз просодичної організації усного мовлення німецьких політиків дозволив виявити інваріантні та варіантні ознаки ритмічної будови політичної промови, в основі яких лежить специфічне функціонування частотної, темпоральної і динамічної складових ритму публічного виступу. Інваріантні просодичні ознаки сприяють створенню цілісності тексту. Варіативність інтонаційних параметрів пов'язана зі смисловою значущістю того чи іншого фрагмента промови. Саме відхилення від інваріантних показників привертає увагу слухачів до змістовно важливої інформації.

Дані слухового й акустичного аналізів німецькомовних політичних промов переконливо свідчать про те, що вплив на слухача під час публічного мовлення політика здійснюється в результаті комплексної дії різних просодичних засобів: наголосу, мелодики, паузації, темпу мовлення, інтенсивності, взаємодія яких створює особливий ритміко-інтонаційний малюнок публічного виступу та забезпечує адекватне сприйняття промови слухачами. Так, фрагментам промови, що містять фонову інформацію, притаманний плавний, стабільний ритм, який створюється завдяки рівномірному розподілу в тексті наголошених складів, відносно ізохронній реалізації ритмічних груп, незначним змінам мелодійного контуру без різких перепадів ЧОТ. Такі фрагменти промовляються доповідачем у нормальному

або дещо прискореному темпі з використанням незначної кількості менш тривалих пауз.

Суттєві зміни просодичних параметрів висловлення відбуваються на інформативно насичених ділянках промови, що сприяє виділенню значущої інформації та дозволяє мовцеві сконцентрувати увагу слухачів на головних моментах повідомлення. Важлива інформація підсилюється за рахунок суттєвого сповільнення темпу мовлення, що супроводжується більш частотним використанням наголошувань, підвищенням сили голосу, різким перепадом ЧОТ та вживанням значної кількості тривалих пауз. Таким фрагментам виступу притаманне також порушення ізохронності мовленнєвих сегментів, що створює враження нестабільного, ламаного ритму та сприяє активізації уваги слухачів. Суттєвий вплив на слухачів політичної промови здійснюється за допомогою таких просодичних засобів:

1. Суттєвого сповільнення темпу мовлення. Середньоскладова тривалість таких уривків може зростати до 250–300 мс, у той час як її середнє значення у промові становить 180 мс. Наприклад, у фразі *Jeder_ernsthafte_Vorschlag^↑ muss_ernsthaft^↑ ge'wogen_werden^↓//* ("Необхідно серйозно зважувати кожен серйозний пропозицію") – друга ритмогрупа вимовляється значно повільніше, ніж більшість ритмогруп фрагмента виступу, її середньоскладова тривалість сягає 329 мс. Таким чином, за рахунок сповільнення темпу мовлення, промовець додатково наголошує на слові *ernsthaft*.

2. Розподіл наголосів у промові не виявляє ознак регулярності, оскільки наголошені склади повторюються через нерівномірні міжнаголошені інтервали. Певна ритмічність виступу досягається завдяки регулюванню часу звучання невиділених сегментів промови за рахунок темпоральних змін. Так, на довгих ненаголошених інтервалах швидкість мовлення політика може зростати, а на коротких – спадати. Як наслідок, наголошування здійснюється через відносно ізохронні періоди часу, що супроводжується регулярним підсиленням гучності та надає ритму промови певної стабільності.

3. Висловлення політика характеризуються, здебільшого, висхідним мелодійним контуром, спад мелодики відбувається лише наприкінці фраз, що цілком відповідає вимовній нормі німецької мови. Характер тону свідчить не лише про комунікативний тип речення, але й виступає виразником емоційного стану мовця, а також є дієвим засобом для встановлення контакту з аудиторією. Зокрема, висхідний тон надає розмові особистісного

забарвлення, робить її спрямованою на адресата. Тому політики у своїх виступах найчастіше використовують саме висхідний мелодійний контур. Наприклад:

- *Wir alle erfahren und erleben 'täglich / wie sich weltweit die 'wirtschaftlichen po'litischen und kulturellen Lebensbereiche immer 'tiefer berühren / und durch''dringen // – Хорст Кьолер.*

- *Eine Woche 'später / ver''abschiedete sich die Nationalversammlung aus 'Weimar über'nahm aber / bis zum Zusammentreten des ersten 'Reichstages im Mai neunzehnhundert'zwanzig dessen → / ge'setzgeberische '' Aufgaben – Норберт Ламмерт.*

Просодичним засобом виділення важливої інформації є розширення діапазону ЧОТ на тих фрагментах, на які промовець бажає звернути увагу слухачів.

4. Кращому сприйняттю сказаного сприяє також більш часта паузація під час вимовляння тих фрагментів повідомлення, на які слухачам варто звернути увагу. Використання пауз, зокрема психологічних, робить виступ адресатно спрямованим, що, безумовно, сприяє встановленню контакту зі слухачами та впливає на якість промови

Отже, є усі підстави стверджувати, що під час публічного виступу на слухача впливає увесь комплекс просодичних засобів, які використовуються мовцем з головною метою – донести до публіки зміст промови, звертаючи увагу на інформативно важливі фрагменти повідомлення. Посилення важливої інформації відбувається завдяки різноманітній комбінації компонентів інтонації, один з яких (темп, мелодика, гучність, паузація або членування тексту) виходить на перший план. Проте найчастіше інформативно насичені уривки тексту проговорюються оратором повільніше, голосніше та супроводжуються різкою зміною тону, що дає змогу мовцеві маніпулювати увагою слухача та робить процес сприйняття промови більш контрольованим.

Література

1. Калита А. А. Система фонетичних засобів актуалізації смислу висловлювання (експериментально-фонетичне дослідження англійського емоційного мовлення): дис. ... доктора філол. наук. : 10.02.04 / А. А. Калита. — К., 2002. — 566 с.
2. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / Л. П. Нагорна. — К. : Світогляд, 2005. — 315 с.
3. Надеина Т. М. Просодическая организация речи как фактор речевого воздействия : дисс. ... доктора филол. наук : 10.02.19 / Надеина Татьяна Михайловна. — М., 2004. — 399 с.

4. Родионова О. С. Интонационная система – компонент системы языка / О. С. Родионова. — Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2001. — 132 с.
5. Скрипняк Т. Л. Риторичний аспект просодії німецькомовної проповіді (експериментально-фонетичне дослідження) : дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.04 / Скрипняк Тетяна Леонідівна. — К., 2009. — 214 с.
6. Стеріополо О. І. Перлокутивний ефект просодії мовлення // Матеріали міжнар. наук. конф. ["Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес"], (Чернівці, 24—25 листоп. 2004 року) / М-во освіти і науки України. — Чернівці : Рута, 2004. — С. 268—270.
7. Федорів Я. Лінгвістичні моделі дискурсу публічних виступів: нариси із сучасних культурно-мовленневих практик : [монографія] / Ярослава Федорів. — К. : ВПЦ НаУКМА, 2010. — 188 с.

ФОНОСЕМАНТИКА ВИГАДАНИХ ІМЕН ПЕРСОНАЖІВ ФРАНЦУЗЬКИХ КОМІКСІВ «ASTÉRIX»

Космацька Н.В.

*Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»
ktppfm_kosmatska@ukr.net*

The paper is dedicated to the study of phonetic features of the French comics proper names. The author analyses semantic peculiarities of occasional names as well as defines main patterns of phonosemantically conditioned comics' onyms.

Key words: proper name, occasional name, vowel, consonant, comics, semantic content.

Художньому простору графічних романів, особливо гумористичного спрямування, властиво застосовувати вигадані імена, які є авторськими okazіоналізмами і які, на відміну від реальних, дають змогу певним чином схарактеризувати їхніх носіїв – героїв твору. Предметом дослідження пропонованої розвідки стали okazіональні антропоніми, які називають і визначають певні риси персонажів французьких коміксів серії «Astérix», яка виступає об'єктом аналізу. Її мета полягає у виявленні фонетичних засобів мови, якими послуговуються автори для творення семантики особових імен (коміксонімів). Відповідність звука смислу, питання фонетичного смислотворення висвітлено, зокрема, в роботах В. Гумбольдта, Ш. Баллі, А. Шлейхера, Е. Сепіра, О. Потєбні, Р. Якобсона та інших вітчизняних і зарубіжних лінгвістів.

Власні назви у художніх творах виконують низку функцій, а саме: ідентифікаційну, описову й етновказівну, які є різновидами інформаційної функції [6, с. 184–185], а також аттрактивну та когнітивну. Імена, як відзначають на прикладі поетичного мовлення Ф. Ріголо та Ж. Женет, «приймаючи участь у «літературності» тексту» виходять за межі ідентифікації, наповнюються значенням під впливом деяких фонічних (звукових), морфологічних або семантичних чинників [7, с. 12; 5, с. 144–145].

Особові імена – це специфічна лексика. Традиційні, природні імена характеризуються значною стійкістю й консервативністю і тому часто зберігають давні фонетичні риси, не властиві сучасній мові. Це своєрідна історія мови в антропонімах, у яких збережені ранні фонетико-морфемні риси, архаїчні просодики. Утворені за зразком реальних форм імена персонажів коміксу чітко виділяються на фоні сучасних звичних для слуху імен.

Вірно підмітив властивості імен у художньому тексті Р. Барт, який зазначає, що власні назви здатні виділити суттєве, викрити приховане, дослідити призабуте [4, с. 121]. Використання «характеристичних», «значущих» особових імен є продовженням греко-римської традиції, за якою людині надавали прізвиська виходячи з тих чи інших притаманних їй якостей (фізичних або соціальних), які згодом ставали прізвищем, родовим іменем.

Характеристика персонажа, яку виражає використаний письменником антропонім, посилює враження читача, вона пов'язана з контекстом, ставленням інших героїв до носія такого імені. У літературно-художньому творі, де всі компоненти утворюють певну систему, особове ім'я героя / героїв, як один із компонентів цієї системи, також є стилістично значущим [3, с. 176].

Важливу роль у цьому контексті відіграє й фонетичний бік імені. Так, в оформленні авторської думки й творенні жанрового ефекту коміксів «Astérix» фін має особливий вплив на сприйняття читачем коміксного персонажу. Стисле, звучне ім'я, в якому поєднано максимально протиставні фонеми, викликає позитивні емоції, а герой виглядає привабливішим. І навпаки, поєднання слабопротиставних, схожих фонем спричинюють передумови для нечіткої вимови, що створює враження негарного імені, а його носій асоціюється з чимось неприємним. Порівняймо: *Ginfis*, де присутні дзвінкий і глухі фрикатииви й сонант у поєднанні з передньою чистою голосною, та *Doicrochus*, у якому послідовність приголосних *дзвінкий проривний + фрикативний сонант + глухий проривний + фрикативний сонант + глухий щільовий + глухий щільовий* створює не дуже милозвучний онім.

Значущою у номінативній лексиці є й довжина слова. Імена, що містять більше трьох складів, у французькій мові сприймаються як «незвичні й іноді відразу ж потому як урочисті або комічні» [2, с. 73], тобто отримують яскраве експресивне забарвлення. Порівняймо «звичайні» імена *Langéus*, *Obélix* та довге *Déboitemenduménix* (сім складів), довге комічне *Motussébouchecousus* (сім складів) чи довге урочисте *Caius Faipalgugus* (сукупно сім складів), яке отримує забарвлення за рахунок подвоєння останнього наголошеного складу із дзвінким [g].

Особові імена у коміксі, як і в будь-якому художньому тексті, є частиною авторських художньо-стилістичних засобів. Вони залежать від авторського бачення персонажа й тексту загалом. Епізодичні герої носять здебільшого «нейтральні» імена, головні герої того чи іншого альбому

наділені або милозвучними, або неприємним, але завжди колоритним онімом. Порівняймо: *Classis*, *Chorus*, *mle Boufiltre* для епізодичних героїв та *Falbala*, *Fanzine*, *Yapadebonus*, *Perclus*, *Abraracourcix*, *Ordralfabetix* для протагоністів.

Недостатня довжина твірного слова може слугувати причиною його своєрідного подовження за рахунок епітетів, прийменниково-іменникових конструкцій, використання складних іменників, фразеологізмів і речень. З огляду на окситонічний ритм французької синтагми, така конструкція перетворюється в єдине ціле, щось на кшталт складного слова. Уже на основі ритму виникає задумана автором виразність оніма, підкріплена смыслом.

За фонетичними особливостями власні імена коміксів серії «*Astérix*» поділяємо на:

- алітеруєчі: *Moralélastix*, *Cétinconcensus*, *Taxensus*, *Catédralgotix*;
- асонансні : *Motussébouchecousus*, *Acidenitrix*, *Cartapus*, *Jolitorax*;
- їхнє поєднання: *Tullius Cumulonimbus*, *Abraracourcix*, *Bonusmalus*, *Zérozérosix*;
- транскрибовані: *Josué Pazihalé*, *Samson Pludechorus*, *Keskonrix*;
- ономатопеїчні : *Ginfis*, *Doicrochus*.

До алітеруєчих антропонімів зачисляємо імена або групу ім'я+прізвище, які у своїй структурі містять не менше двох однорідних приголосних звуків, кожен з яких належить до різних компонентів твірної основи. Алітеруєче ім'я може містити повторення одного й того ж звуку: *Taxensus* (де x = iks), *Caius Saugrenus*, *Cétinconcensus* (звук [s]); *Plantaquatix* (звук [t]), *Bellodalix* ([l]); скупчення глухих приголосних *Petitélégrafix*; пару глухий-дзвінкий: *Tullius Détritux*, *Ordralfabetix*, *Tournédix*; сонанти: *Moralélastix*, *Vonemine*; їхнє поєднання: *Catédralgotix* та *Catédralgotix*, *Déboitemenduménix* та *Déboitemenduménix* (-oi- як [wa]), *Assurancetourix* (де x – [iks]) та *Assurancetourix*, *Caius Soutienmordicus*, а також *Caius Soutienmordicus* та *Caius Soutienmordicus* (де -i- вимовляється як [j]).

Асонанс, як повтор однорідних голосних, є менш поширеним в іменах коміксних персонажів. Цю форму звукової організації номінативних одиниць знаходимо в онімах *Acidenitrix*, *Cartapus*, *Industrichimix*, *Jolitorax*, *Obélocalix*, а також *Motussébouchecousus*, де уподібнення ґрунтується на закритості голосних звуків [y] та [u]. Рідкісне використання асонансних включень можна пояснити тим, що головне їхнє призначення – надати милозвучності, підсилити мелодійність, що суперечить засадам гумористичного звучання серії.

Незначна кількість імен поєднує обидва способи – алітерацію та асонанс: *Tullius Cumulonimbus* сповнене неодноразовим повтором сонантів (фрикативних [l], [j] і проривних [m], [n]) та голосного [y]; *Distributiondéprix* містить проривні [d] і [t], уподібнені за ознакою дзвінкості й глухості, та тричі використаний голосний звук [i]. До цієї підгрупи належать також імена з чергуванням однорідних складів: *Absolumentexclus* (звукосполучення [-lu-]); *Cetautomatix* (звукосполучення [-to-], *Abraracourcix* (поєднання ra-) з потрійним використанням приголосних [t] та [r] в останніх двох онімах, відповідно; нарешті, *Caius Faipalgugus*, де дублюється буквосполучення -gu- й кінцеві -us; а також повторювані подібні склади у *Bonusmalus* (-nus ↔ -lus). Серед антропонімів коміксу виділяється й особове ім'я з подвоєнням цілого слова – числівника «zéro»: *Zérozérosix*.

До групи транскрибованих (фонематично записаних) власних імен зачисляємо лексико-синтаксичні утворення, графічно оформлені відповідно до їхнього звучання: *Keskonrix* відтворює фонетичний бік твірної основи «qu'est-ce-qu'on risque»; *Amonbofis* є фонематичною транскрипцією «Ah ! Mon beau fils», в основі імені *Aplusbégalix* закладено математичне рівняння «A+B=X», *Iélosubmarine* є траскрипцією англomовної назви пісні «Yellow Submarine». Фонематично записаними вважаємо й антропоніми на позначення персонажів єврейського походження, а саме: *Josué Pazihalé* (j'osais pas y aller), *Saül Péhyé* (ça eut payé) та *Samson Pludechorus* (sans son, plus de chorus). Внутрішня форма цих онімів зберігає семантично навантажену французьку основу, тоді як їхня зовнішня форма приймає вигляд традиційних єврейських імен, до яких додається єврейськозвучне прізвище.

Фонетично-значущими є й ономотопейчні (звуконаслідувальні) імена власні. Звуконаслідуванням уважається «умовна імітація звучань оточуючої дійсності фонетичними засобами» тієї чи іншої мови [1, с.165]. Зв'язок між фонемами імені та акустично-мотивованою ознакою проявляється в антропонімах *Ginfis* (fizz – звук шипіння газу) та *Doicrochus* (croc – звук шкрябання).

Отже, антропонімікон коміксу «Astérix» характеризується такими фонетичними особливостями: протиставленням легковимовних та важковимовних, акустично приємних та різких, звичайних та подовжених імен, що підсилює словотвірні ресурси, створює штучну багатоскладовість імені, яка архаїзувалась у старо-середньofранцузькі періоди мови. Такі фонетичні прийоми оформлення власних імен, як алітерація, асонанс та їхнє

поєднання, фонематична транскрипція та звуконаслідування роблять вагомий внесок у стилетворення коміксів серії «Astérix».

Література

1. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 685с.
2. Степанов Ю.С. Французская стилистика / Ю.С. Степанов. – М. : Высшая школа, 1965. – 355 с.
3. Стилистика английского языка / А.Н. Мороховский, О.П. Воробьева, Н.И. Лихошерст, З.В. Тимошенко. – К. : Вища школа, 1984. – 247с.
4. Barthes R. Proust et les noms // R. Barthes. Nouveaux essais critiques / R. Barthes. – Paris : Seuil, 1972. – P. 121–134. – (Coll. «Points»).
5. Genette G. Figures II / Gérard Genette. – Paris : Seuil, 1969. – 263 p.
6. Nord C. Proper Names in Translations for Children: Alice in Wonderland as a Case in Point [Електронний ресурс] / Christiane Nord // Translators' Journal. – 2003. – vol. 48, n°1–2. – P. 182–196. – Режим доступу : <http://www.erudit.org/revue/meta/2003/v48/n1/006966ar.pdf>
7. Rigolot F. Poétique et onomastique / François Rigolot. – Genève : Droz, 1977. – 269 p.

ПАУЗНА ОРГАНІЗАЦІЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ ДІЛОВИХ ПЕРЕГОВОРІВ

Лисичкіна О.О.

*Національна академія Національної гвардії України
olysyckina@gmail.com*

This paper highlights the specificity of the time dynamics within the English business discourse. The experimental phonetic analysis shows the peculiarities of pausation. The data obtained point out the tendency of the organisational role of pause which integrates the time schemes of conflict fragments. The delimitation of the English business continuum is characterized by regulation and reflects the pragma-communicative value of the conflict interaction constituents.

Key words: *conflict situation, business discourse, conflict interaction, prosodic actualization, pausation.*

Сучасному етапові розвитку лінгвістики характерне зростання інтересу до просодичної проблематики, що зумовлено новими теоретичними й практичними потребами. Актуальним постає вивчення ролі просодії, зокрема її часової підсистеми, у контексті міжособистісного спілкування.

Особливу увагу привертає пауза, оскільки вона виконує функцію розподілу мовленнєвого потоку на смислові кванти, сигналізує про когнітивну діяльність комуніканта та структурує мовлення [7, с. 174].

Мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні особливостей паузної організації конфліктних ситуацій в англomовному дискурсі ділових переговорів. Об'єктом нашого дослідження виступають ділові переговори, а саме конфліктні інтеракції.

Традиційно під паузою розуміється перерва у звучанні певної тривалості, що визначає синтез мовних і стильових факторів у площині інформаційно-смислового поля дискурсу. Це допомагає пояснити розмаїття підходів щодо вирішення проблеми паузації. Численні класифікації пауз розрізняють чотири основні категоризації на підставі темпорального, фізіологічного, психологічного й лінгвістичного аспектів. За функціональним призначенням паузи класифікують як фінальні й нефінальні, синтагматичні і внутрішньосинтагменні, заповнені й незаповнені, логічні й паузи невпевненості (або хезитації) [3, с. 128]. Г.В. Михасенко, зокрема, пропонує урахування принципу комунікативної заданості, іншими словами, інтенцію мовця, від якої залежить функціонування прагматичної (інтенціональної) паузи [6, с. 9]. У нашому розумінні, інтенція як базовий фактор делімітації

мовленнєвого континууму зумовлює його часову регламентованість.

У конфліктній інтеракції у межах ділового дискурсу виділяють три комунікативні блоки або стадії [4, с. 124], яким притаманні певні функції: 1) передумова конфлікту; 2) ескалація конфлікту; 3) завершення. Так, першим блоком (початком) є передумова конфлікту – першоджерело конфлікту або умова його виникнення, тобто ситуація прихованого або відкритого протистояння двох або декількох учасників, кожний з яких переслідує свої цілі, мотиви або засоби вирішення проблеми, що має особисту значущість для кожного з її учасників [5, с. 145]. У межах другого блоку, тобто основної частини, відбувається ескалація конфлікту, аргументування позицій комунікантів, розвиток подій. Завершення є логічним закінченням спілкування в цілому і/або вирішенням конфлікту.

Аналіз вербального контексту бізнесових переговорів дає змогу дійти висновку, що динаміка вербалізації власної думки комунікантів віддзеркалює напрям інтенцій, які зумовлюють утворення прагматичних різновидів інтерактивних дій і формують інформаційно-смісловий простір аргументативного характеру. Кульмінаційним моментом спілкування є реалізованість або нереалізованість інтенції, що безпосередньо пов'язано зі ступенем ефективності спілкування. У свою чергу, ефективність спілкування це не просто питання збігу комунікативних імплікатур пропонента та опонента, а насамперед проблема мовного впливу. Саме тому мовлення індивіда повинне бути певним чином квантоване, тобто мати ознаки дискретності [1].

Наше експериментально-фонетичне дослідження конфліктних ситуацій було здійснено за допомогою комп'ютерних програм Sound Forge 5.0, Cool Edit Pro із використанням автентичного матеріалу. У ході експерименту було враховано співвідношення результатів аналізу на перцептивному та електроакустичному рівнях.

Під час проведення перцептивного аналізу ми дотримувалися класифікації пауз за Д. Крісталом [7, с. 173]. Еталоном акустичних характеристик пауз слугувала формула Ю.О.Дубовського [2, с. 78], а саме надкороткою паузою є пауза до 278 мсек, короткою – 556 мсек, середньою – 1112 мсек, довгою – 1668 мсек, наддовгою – 2224 мсек. Під час експериментального дослідження було встановлено перцептивну та акустичну специфіку синтагматичних, міжфразових та інтегративних пауз.

Як свідчать результати перцептивного аналізу, надкоротка, коротка та середня паузи є найбільш поширеними. Це вказує на специфіку організації

ділових переговорів, характеристиками яких є зосередженість, аргументованість, компактність. У нашому розумінні висока частота коротких та середніх пауз відображає інваріантні особливості реалізації аргументативної оцінки в контексті ділових переговорів. Слід звернути увагу на специфіку часової варіативності, а саме: на першій стадії конфлікту середні паузи домінують, під час ескалації конфлікту простежується домінування коротких та надкоротких пауз. Таким чином, часовий інтервал корелює з прагматичним потенціалом інтеракцій, які відображають ступінь оцінки запропонованих аргументів. Негативна оцінка підкреслює особливий психологічний стан опонента та його бажання категорично відреагувати на пропозицію пропонента. Це, на наш погляд, відображається у специфіці семантико-часової організації конфліктних ситуацій.

Результати наших підрахунків дають змогу стверджувати, що у конфліктних інтеракціях спостерігається градуальність тривалості пауз. Це можна пояснити тим, що спростування аргументів пропонента відтворює певний ступінь негативної оцінки, що адекватно реалізується у семантико-часовій площині.

Наприклад:

– *Yes, (103) first the areas where each of us has the main responsibility (456) and then the areas (631) where we are involved, (839) but not primarily responsible (529) Take purchasing, (305) for example. (586) We need to buy in goods everything (253) from machines down to plugs. (925) We buy in machines when a customer has placed an order (358) and then we check cashflow (407) and consult the others.(753) But we buy the smaller items without any consultation. (107)*

– *Oh, (30) come on,(98) we always discuss major purchases and the minor ones (121) are made when we need to.(273) We can't consult with each other for every bit of cable we buy (482).*

– *I know we can't. (205) But that's exactly why we need one person with responsibility for authorising purchases. (420) Then we can consistently check (201) where we can get the best value or money by putting one person in charge. (541) And that person can reconcile the purchases (173) made against the invoices (97) that come in. (418) It's simply a matter of streamlining the system (306) which must be in everyone's interest [8].*

Зразок вербального контексту з позначками цифрації сигналу у мілісекундах ілюструє тривалість пауз у конфліктній ситуації. Цифрові показники відображають акустичні характеристики часової регламентованості спілкування. Так, в усіх блоках конфлікту спостерігається чергування

надкороткої, короткої та середньої пауз. Синтагматичні паузи у цьому випадку є надкороткими та короткими. Міжфразові паузи, як й інтегративна пауза, є середніми за перцептивними ознаками, але акустичні показники тривалості свідчать про певні особливості, пов'язані з діапазоном паузного варіювання.

Результати наших спостережень наводять на думку, що тривалість пауз корелює з інтенційною специфікою стадії конфлікту. Ескалація конфлікту характеризується надкороткими та короткими паузами, де має місце більш швидка реакція на аргумент/тезу, оскільки опонент намагається найскоріше спростувати останню.

Таким чином, паузна організація конфліктних інтеракцій актуалізує семантико-часову схему рецептивної моделі, яка віддзеркалює взаємодію інтенцій комунікантів.

Перспектива подальшого дослідження часової організації бізнесового дискурсу полягає у дослідженні тривалості смислових квантів, співвідношення паузних і темпоральних характеристик у соціофонетичному аспекті, зокрема з урахуванням ролі гендеру, що є базовим фактором ситуативної та стратифікаційної варіативності часової підсистеми просодії.

Література

1. Дворжецкая М. П. Единство системного и коммуникативно-функционального анализа просодии связного текста / М. П. Дворжецкая // Изучение динамического аспекта сегментных и супraseгментных единиц звучащего текста. – К. : КГПИИЯ, 1988. – С. 5–11.
2. Дубовский Ю. А. Вопросы просодии устного текста / Ю. А. Дубовский. – Минск : Минск. гос. пед. ин-т иностр. яз., 1975. – 294 с.
3. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання : [монографія] / А. А. Калита. – К. : Вид. центр Київськ. держ. лінгв. ун-ту, 2001. – 351 с.
4. Келлетт П. Конфликтный диалог: работа с пластами значений для продуктивных взаимоотношений / П. Келлетт [пер. с англ. М.А. Новицкая]. – Харьков: Изд-во "Гуманитарный Центр", 2010. – 416 с.
5. Конфліктологія / [Л.М. Герасіна, М.І. Панов, Н.П. Осипова та ін.]; [За ред. професорів Л.М. Герасіної та М.І. Панов]. – Харків: Право, 2002. – 256 с.
6. Михасенко Г.В. Функциональный аспект речевых пауз в современном английском языке (экспериментально-фонетическое исследование): Автореферат дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Минск. гос. ун-т. – Минск, 1986. – 21 с.
7. Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics / D. Crystal. – Oxford : Oxford University Press, 1990. – 392 p.
8. Eli Mina. The Complete Handbook of Business Meetings / Eli Mina. – L.: AMACOM, 2007. – 318 p.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ ФОНОСЕМАНТИКИ

Насікан З.С.

*Київський національний лінгвістичний університет
znasikan@gmail.com*

This paper deals with the issue of ambiguity of the main phonosemantic notions. Due to the profound interest in this field, more and more linguists are trying to contribute to the general theory of phonosemantics. Comparing approaches of two fundamental works dedicated to the problem of non-arbitrary link between the meaning and the form can help to fully comprehend this issue and by combining them together build up a new in-depth picture of sound symbolism.

Key words: *phonosemantics, sound symbolism, iconicity, non-arbitrary meaning, synaesthesia.*

На сьогодні проблема взаємозв'язку звуку зі смислом не покидає коло зацікавлень багатьох учених по всьому світу. Починаючи ще з античних часів, це питання хвилювало не одне покоління філософів та мовознавців, що свідчить про його актуальність та всеосяжну зацікавленість. Виділення окремої інтегративної науки фоносемантики дало поштовх до розв'язання низки проблем та окреслення нових перспектив у дослідженнях. Наукові розвідки цієї науки неодноразово були присвячені вивченню функціонування вмотивованого характеру фонем і фонестем у працях Л. Хінтона, Дж. Охали, М. Магнус, П. Перніс, Е. Сепіра, О. Єсперсена, С.С. Шляхової, В.В. Левицького, Н.Л. Львової, Р.І. Мельничук та О.В. Найдеш. Нині увага мовознавців зосереджується також на вивченні особливостей функціонування фоносемантичного поля (А.Б. Михальов), звуко-колірної мотивації (Л.П. Прокоф'єва), звукозображальних слів у рамках порівняльно-історичного методу (А.М. Газов-Гінзберг), звукосимволізму у діахронії (В.І. Кушнерик), фонетичного значення (О. П. Журавльов), анаграм як фоносемантичного засобу (О.В. Пузирьов), фоносемантизму мовленнєвої діяльності (І.Ю. Павловська), фонетичних засобів актуалізації смислу висловлення (А.А. Калита), звукосимволічного походження слів (Ж. Колева-Златева) тощо.

Методологічні засади сучасних фоносемантичних досліджень активно розглядаються у працях С.В. Вороніна [1], А.А. Калити [2], О.В. Пузирьова [5], Л.Н. Санжарова [6], Р.І. Мельничук [3]. До загальної теорії вивчення зображального характеру інтонації долучаються роботи з дослідження асоціативного характеру ритму [11], мелодики [7] та темпу [9].

Проте, незважаючи на численну кількість праць, відчувається різниця у підходах до вивчення явищ фоносемантики в працях східноєвропейських лінгвістів порівняно із західноєвропейськими та американськими. Варто наголосити, що сам термін “фоносемантика” як наука, що вивчає звукозображальну систему мови з часово-просторових позицій (пантопохронії) [1, с. 21], у західноєвропейських та американських дослідників поки що не набув широкого вжитку. Замість нього використовується термін “iconicity”, що означає природній зв’язок форми і значення у мові [10, с. 1-2]. Така неоднозначність створює бар’єр для ґрунтовного вивчення прямого взаємозв’язку означеного та означуваного.

Це дискусійне питання символічно представлено двома основоположними, проте різними за підходом моделями розуміння проблеми вмотивованості лінгвістичного знака, а саме, засновником науки фоносемантики С.В. Вороніним [1] та американськими лінгвістами: Л. Хінтоном, Й. Ніколс та Дж. Охалою [8], чії роботи цитуються у майже кожній закордонній праці, присвяченій звукосимволізму.

З одного боку, поділяючи звукозображальну систему мови на дві основні підсистеми: звуконаслідувальну та звукосимволічну, С.В. Воронін [1] визначає, що перша (звуконаслідувальна) представлена звуконаслідувальними словами, або ономатопеями. Їхні теоретичні передумови ґрунтуються, як зауважує вчений, на закономірному фонетично вмотивованому зв’язку фонемного складу слова з акустичною ознакою денотата, тобто відтворення нелінгвістичних за природою звуків через комбінацію відповідних складових мовного інвентарю певної мови [4, с. 13]. Розробивши класифікацію ономатопів, С.В. Воронін ділить їх на інстанти, континуанти та фреквертативи [1, с. 46].

У свою чергу, звукосимволічна підсистема мови представлена відповідно поняттям “звукосимволізм” як мимовільним умотивованим зв’язком між фонемами та неакустичними ознаками денотату [1, с. 71]. Здебільшого, звукосимволічні слова передають різні види руху, світлові явища, форму, величину, міміку, емоційний та фізіологічний стани людини. В її основі беззаперечно стоїть явище синестезії, суть якого полягає у тому, що враження під час подразнення сенсорних відчуттів однієї модальності, переходять у відчуття інших модальностей. Отже, досліджуючи звукозображальну систему мови, С.В. Воронін звертався до явищ сегментного рівня, як одиниць, які здатні створювати вмотивований зв’язок у мовному знакові.

Дещо іншу за своїм характером класифікацію пропонують учені Л. Хінтон, Дж. Ніколс, Дж. Охала, які виокремлюють чотири типи звукосимволізму (sound symbolism):

– тілесний (напряма пов'язаний із фізичним або емоційним станом мовця, містить також рефлексивні та мимовільні звуки, наприклад, *Achoo! Whoop!*);

– імітативний (виявляє себе через ономаіопею та зазвичай не залежить від емоційного та фізичного стану мовця);

– синестезійний (акустична символізація неакустичного явища, відзначається, що за умов цього типу звукосимволізму, певне вживання одиниць сегментного та супрасегментного рівнів може передати основні характеристики предмету, такі як розмір, форма або його напрям руху);

– конвенційний або традиційний (асоціації певних фонем, або їх сполучень, тобто фонем з різними значеннями) [8, с. 1-8].

Як бачимо, на відміну від С.В. Вороніна, американські лінгвісти Л. Хінтон, Дж. Ніколс та Дж. Охала визначають будь-який вияв прямого зв'язку означуваного з означеним звукосимволізмом, маючи на увазі звук не у вузькому значенні як конкретний варіант фонем, а в більш широкому, тобто трактуючи звук як будь-яке акустичне явище, створене за допомогою органів мовлення. Тому серед типів звукосимволізму вони виокремлюють ономаіопею як окремий вияв відношення звук-звук і поділяють звукосимволізм на традиційний як більш суб'єктивний тип і синестезійний, який шляхом залучення засобів і сегментного, і надсегментного рівнів намагається дати більш об'єктивні характеристики через відношення звук-форма, звук-напряма дії, звук-розмір тощо. І хоча ця звукосимволічна типологія не настільки глибоко роз'яснена, як звукозображальна система мови С.В. Вороніна, вона значно розширює межі фоносемантики, створюючи нові завдання для майбутніх досліджень.

Отже, праці зазначених вище лінгвістів створили надійний теоретичний фундамент для дослідження явища вмотивованості лінгвістичного знака. Їхні здобутки можна порівнювати тільки з позиції доповнення одне одного задля створення загальної та всеохоплюючої теорії науки фоносемантики. Всебічне вивчення проблем цієї мовознавчої дисципліни з її інтегративним потенціалом уможливує дослідження не тільки особливостей наділення сегментних і надсегментних явищ певним смислом, а й виокремлення закономірностей функціонування фоносемантичних засобів, які виконують

важливу роль у вирішенні діалектичної за своєю природою проблеми вмотивованості мовного знака.

Література

1. Воронин С.В. Основы фоносемантики / С.В. Воронин. [3-е изд.]. – М.: ЛЕНАНД, 2009. – 248 с.
2. Калита А.А. Фоносемантика у загальній системі фоносемантичного знання / А.А. Калита // «Наукові записки» Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. – 1998. – Серія 8: Мовознавство. – №1. – С.130-135.
3. Мельничук Р.І. Фоносемантичні явища у сучасній німецькій мові (теоретико-експериментальне дослідження): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови»/ Р.І. Мельничук. – Запоріжжя, 2017. – 21 с.
4. Охріменко В.О. Ономапоетична лексика сучасної корейської мови: структурно-семантичний та функціональний аспекти: дис. ... кандидата філол. наук: спец. 10.02.13 «Мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії» / Охріменко Віталій Олександрович. – К., 2017. – 214 с.
5. Пузырев А.В. О классификации фоносемантических средств языка / А.В. Пузырев // Материалы X межд. конгр. межд. общества по прикладной психолінгвістике, 26-29 июня 2013г. – М: РУДН, 2013. – С. 266-267.
6. Санжаров Л.Н. Современная фоносемантика: истоки, проблемы, возможные решения [учебное пособие] / Л. Н. Санжаров. – Тула: Изд-во Тульск. госпедун-та, 1996. – 36 с.
7. Clark N. Iconic Pitch Expresses Vertical Space / Nathaniel Clark, Marcus Perlman and Marlene Johansson Falck // *Language and the Creative Mind*. – Stanford: CSLI Publications, 2013. – P. 393-410.
8. Hinton L. Sound Symbolism / Leanne Hinton, Johanna Nichols, John J. Ohala – Cambridge University Press, 2006. – 380 p.
9. Perlman M. Iconic Prosody in Story Reading / Nathaniel Clark, Marcus Perlman and Marlene Johansson Falck // *Cognitive Science*, 2014. – P. 1-21.
10. Perniss P. Iconicity as a general property of language: evidence from spoken and signed languages / P. Perniss, R. Thompson, G. Vigliocco // *Frontiers in Psychology*. – 2010 – Vol. 1, Article 227. – P. 1-15.
11. Pršir T. Iconic interpretation of rhythm in speech / T. Pršir, A. Simon. // *Prosody and Iconicity*. – 2013. – №13. – С. 161–180.

ФОНОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ТЕКСТІВ КОМЕРЦІЙНОЇ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ РЕКЛАМИ

Удот А.В.

*Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
anastasiia.udot@gmail.com*

The paper focuses on the study of phonostylistic means typical of the texts of commercial and sci-tech advertising. The author systematizes a set of phonostylistic means used in these texts that help attract the recipients' attention, produce a subliminal influence of persuasion as well as make commercial texts and names of products easy to remember.

Key words: *phonostylistic means, advertising, manipulative influence.*

Як відомо, реклама є явищем масової комунікації, яке стало невід'ємною частиною сучасного суспільства. Завдяки своїй здатності привертати увагу потенційного споживача, впливати на його підсвідомість за допомогою численних яскравих образів та мовних засобів, реклама стала предметом різноаспектних досліджень у сучасній вітчизняній і зарубіжній науковій думці, у тому числі й лінгвістичній.

Сучасна лінгвістична наука вивчає специфіку мови реклами у площинах функціональної стилістики, когнітивної лінгвістики, соціолінгвістики, психолінгвістики, при цьому в останнє десятиріччя пильна увага приділяється дескриптивним дослідженням комунікативно-прагматичних характеристик рекламного тексту, розкриттю специфічних фоностилістичних і структурно-семантичних особливостей мови комерційної та науково-технічної реклами.

Тому метою цієї праці є встановлення фоностилістичних засобів комерційних і науково-технічних рекламних текстів, здатних здійснювати сугестивно-маніпулятивний вплив на реципієнта.

Зазначимо, перш за все, що реклама є соціокультурним феноменом, який виражається і вербальними, і невербальними засобами. Рекламний текст, у свою чергу, є підготовленим заздалегідь текстом, спрямованим на донесення до адресата певної інформації, переважно комерційного характеру, для привернення його уваги до того чи іншого виду товару або послуги. Провідною функцією текстів реклами є сугестія – переконання споживача, яка реалізується за допомогою комплексної взаємодії лексичних, граматичних, стилістичних і фонетичних засобів.

До фоностилістичних засобів належать засоби звукової виразності, а саме: алітерація, асонанс, версифікація (римування) та звуконаслідування [3, с. 126]. Розглянемо їх більш детально.

Алітерація у широкому розумінні визначається як повтор приголосних, які зазвичай знаходяться в наголошеному складі. Вона є досить характерною для друкованих рекламних текстів. Слід відзначити, що в мові реклами алітерація використовується як прийом для створення певного емоційного тону, а також слугує дієвим виразним засобом, який допомагає легко сприймати оголошення та запам'ятовувати його [3, с. 103].

Наведемо деякі приклади використання алітерації, які було використано в англійських та українських рекламних текстах:

/b/ – «*the science behind the beauty; Butter taste. Better health*»;

/d/ – «*Jaguar ... Do not dream, drive it*»;

/f/ – «*Fresh Fast Fabulous*» – реклама косметичної лінії *Estee Lauder*;

/v/ – «*Відродження легенди! Восьма висотка!*» – Реклама будівельної компанії;

/б / – «*Чай «Брук Бонд» – Будь на висоті!*» – реклама чаю «Брук Бонд»;

/д/ – «*Пропонуємо послугу «Денний Дозор» для дітей дуже зайнятих батьків*» – реклама центру психологічного здоров'я;

/м/ – «*МОТО. Менше, ніж маленький!*» – Реклама стільникового телефону *Motorola* [6, с. 150-152].

Мовознавці також виокремлюють серед фоностилістичних засобів рекламного тексту явище консонансу, тобто повтору кінцевих приголосних. Цей фонетичний засіб можна спостерігати в таких прикладах: «*Beanz Meanz Heinz*» – реклама 'Heinz baked beans' (тут застосовано прийоми свідомої помилки, яка є фонетично співзвучною); «*No dibs, dabs, and splatters*», «*Кнорр - смачний і скорр*» [6, с. 153; 7].

Повтор голосних звуків у слові або фразі називається асонансом, який також є типовим для рекламних повідомлень, оскільки сприяє створенню особливого ритмічного малюнка вислову й наполегливого повтору [4, с. 15]. Очевидність такого твердження можна простежити у прикладах: «*Scrub, A Dub, There's a Friend In Your Tub; Skim milk does not come from skinny cows; Start your night with a bite; Cola - море прикола!*» [7].

Слід також зазначити, що для посилення емоційного впливу рекламодавці використовують підбір певних звуків у рекламному тексті для того, щоб викликати у споживача відповідні асоціації. У цьому випадку використовується звуконаслідування або ономапоєя (гр. «*onomatopoeia*» –

творення назв) – це звуковідтворення, імітація реальних явищ: намагання шляхом спеціального добору та концентрації звуків мови – алітерацій чи асонансів – відтворити звуки, що існують у реальному навколишньому житті [6, с. 155].

Так, наприклад, у рекламі напою «*Хорош-ш-ш-ший! Хорош-ш-ший до останньої краплі!*» – багаторазовий повтор звуку /ш/ вказує на звернення до прийому звуконаслідування та викликає у споживача асоціацію зі звучанням бульбашок газованої води. Реклама препарату *Alka-Seltzer* «*Plop, plop, fizz, fiz, oh what a relief it is!*» представлена у вигляді римування та звуконаслідування, що, безсумнівно, сприяє швидкому запам'ятовуванню тексту і назви товару. У цьому прикладі вжито фоносемантичні лексеми «*plop*» – «*sound as of smooth object dropping into water without splash*» (звук від падіння у воду без сплеску – “шубовсь, шльоп”) та «*fizz*» – «*hissing or spluttering sound: esp. Champagne*» (шипіти, іскритися – дія, що імітує звук шампанського) [6, с. 156-157]. За рахунок цього, рекламодавець у простій, але водночас креативній формі показує процес прийняття і дії препарату. Використання вказаних вище лексем дозволяє сконцентрувати увагу реципієнта на тому, що сам процес прийняття препарату є приємним і приводить до бажаного результату.

Версифікація є іншим фонетичним стилістичним засобом, який використовується в текстах реклами. Версифікація (лат. «*verssus*» вірш та «*vacio*» – роблю) визначається як мистецтво виражати свої думки у віршованій формі за допомогою поєднання різних фонетичних прийомів [3, с. 15]. І.В. Арнольд указує на те, що загальне фонетичне забарвлення тексту створюється завдяки близько розташованим повторам: чим тісніше розташовані повтори, тим сильнішою є їхня ритмічна роль [1, с. 17].

Іншим досить розповсюдженим способом оформлення англійських та українських рекламних текстів для різних типів цільової аудиторії є рима. Римою прийнято називати особливий вид регулярного звукового повтору більш-менш подібних поєднань звуків у кінці рядків або в інших симетрично розташованих частинах тексту, що виконує організуючу функцію строфічної композиції [1, с. 19]. Цілком очевидно, що подібна організація рекламного тексту сприяє його легшому проголошенню і запам'ятовуванню.

Зазначимо, що рими поділяються на чоловічі (наголос на останньому складі), жіночі (наголос на передостанньому складі) і дактилічні (наголос на третьому від кінця складі) [3, с. 67]. Розглянемо приклади римування рядків у рекламі:

1) чоловіча рима:

«*The best part of waking up is Folger's in your cup*» – реклама кави «Folger»;

«*You'll be lovelier each day with fabulous pink Camay*» – реклама мила;

«*Gillette – лучше для мужчин нет!*» – реклама чоловічої косметичної лінії;

«*Попробовав раз - ем и сейчас!*» – реклама кондитерських виробів;

2) жіноча рима:

«*Drink a pint of milk a day*» – реклама молока;

«*Hair feels fresher, stronger, for longer*» – реклама шампуню;

«*Жуй больше, живи дольше!*» – реклама шоколаду «Kinder Surprise»;

«*Горішки 'PINA'- не життя, а малина!*»;

в) Дактилічна рима:

«*NESQUIK – напиток замечательный, шоколадный и питательный!*»

[6, с. 157; 8]

Будучи маніпулятивним прийомом, подібна побудова тексту реклами спрямована не лише на мимовільне запам'ятовування самого висловлювання, але й назви товару чи послуги, що рекламується. Так, почувши рекламу «*You'll be lovelier each day with fabulous pink Camay*», потенційний покупець легко запам'ятає назву продукції [8].

Іншим важливим фонетичним засобом є графон, або навмисне перекручування орфографічної норми, що відбиває індивідуальні чи діалектні порушення фонетичної норми [3, с. 21]. Цей прийом надає тексту реклами розмовності й невимушеності, наприклад: «*Audi: Jooooou finally has meaning; Eqdom: Enough Aalking? Auto Loans Eqdom; Your typjng while you drive is asbad as your drivnh whilr you typr; Red Robin Gourmet Burgers Red Robin - Yum!; Red Bull. It Gives You Wiiings*» [7]. Зазначені гасла роблять повідомлення креативним і цікавим та слугують реалізації прагматичної функції реклами.

Таким чином, зважаючи на значний експресивно-емотивний потенціал таких фоностилістичних засобів, як алітерація, асонанс, звуконаслідування, версифікація та графони, вони є притаманними суто комерційним рекламним текстам, а відтак з малою вірогідністю вживаються в науково-технічній рекламі. За допомогою фонетичних засобів комерційний рекламний текст привертає увагу потенційного покупця, робить процес запам'ятовування як рекламного тексту, так і назви продукції, легким і невимушеним, що слугує реалізації маніпулятивної функції реклами.

Література

1. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык [учебник для вузов] / И.В. Арнольд. – М. : Наука, 2002. – 384 с.
2. Безугла Т.А. Лінгвопрагматичні та стилістичні властивості рекламного дискурсу / Т.А. Безугла // Дискурсологія: семантика і прагматика. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. – 2013. – № 1052. – С. 31-36.
3. Єфімов Л.П. Стилiстика англiйської мови i дискурсивний аналіз / Л.П. Єфімов, О.А. Ясінецька [учбово-методичний посiбник]. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 240 с.
4. Имишнецкая И. Креатив в рекламе: [учебн. пособие] / И. Имишнецкая. – М.: РИП-холдинг, 2006. – 174 с.
5. Лившиц Т.Н. Реклама в прагмалінгвістическом аспекте / Т.Н. Лившиц. – Таганрог : Библио, 1999. – 212 с.
6. Мощева С.В. Фонетические особенности оформления печатных рекламных текстов (на материале английского и русского языков) / С.В. Мощева // Материалы научного семинара «Фонетика и фонология языка и речи». – 2009. – № 3. – С. 150-158.
7. 30 Best Print Ads Ever, 30 Most Creative and Clever Print Ads Ever. [Електронний ресурс]: <http://www.whatisall.com/30-best-print-ads-ever-30-most-creative-and-clever-print-ads-ever/>
8. BustBright An After Hours Studio [Електронний ресурс]: <https://www.flickr.com/photos/bustbright/>

ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ОСОБИСТОСТІ ТА ПРОСОДИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВЛЕННЯ

РОЛЬ ІНТОНАЦІЇ В ЗМІСТОВІЙ СТРУКТУРІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ТЕКСТУ

Козуб Л.С.

Національний університет біоресурсів і природокористування

України, м. Київ

liubatern@yahoo.com

The article deals with the pragmatics of an oral informational text and its correlation with intonation. Special attention is paid to the theory of intonation, according to which the pragmatic function of intonation is viewed as one of the main functions of the linguistic system. The author highlights the importance of an illocutionary act by which the definite communicative intention is meant and studies the illocutionary function of intonation, which is the marker of the illocutionary act.

Key words: *intonation structure, pragmatic meaning, pragmatic function of intonation, illocutionary act, prosodic means, syntagm.*

Огляд теоретичних та експериментальних досліджень різних лінгвістичних аспектів показав, що сучасна лінгвістика все частіше звертається до всебічного і поглибленого аналізу усного мовлення, його особливостей, виявлення його експресивності, дієвості, в реалізації яких значне місце займають просодичні засоби. При цьому характерно, що на сучасному етапі лінгвісти намагаються показати роль просодичних засобів у реалізації прагматичного аспекту. Так, наприклад, Л. В. Кісільова вважає можливим їх участь лише в якості підсилювачів прагматичного значення. Однак питання про роль просодичних засобів як підсилювачів, тобто засобів, які носять лише підрядний характер, є суперечливим. Деякі лінгвісти зазначають, що при реалізації усного висловлювання питання про те, що є важливішим інтонація чи лексико-синтаксична структура, є дискусійним, але стосовно усних інформаційних текстів можна стверджувати, що однією з головних структур є звукова — інтонаційна структура. На думку Ж. Фора, в деяких видах усних висловлювань і слова, і їх синтаксична організація часто є лише “темою”, а комунікативний зміст виражається значною мірою просодією фрази [1, с. 52].

Дослідження лінгвістичної літератури дозволяє також стверджувати, що найважливіше значення в прагматиці має поняття ілокутивного акту, яке розглядається як синонім комунікативної інтенції. Відповідно, мовленнєва

дія є сукупністю мовленнєвих актів, домінуючим з яких є ілокутивний акт. У працях з прагматики вказується на ілокутивну функцію інтонації, оскільки інтонація є маркером ілокутивного акту. Прагматичну функцію інтонації розглядали у своїх працях Н. І. Жинкін, К. Кербрат-Орекійоні, І. Р. Гальперін, Ф. Реканаті тощо.

Слід звернути увагу і на те, що у структурі тексту факти інтонації відображають зміну ілокутивних мікроактів, послідовність яких складає ілокутивний макроакт. Судячи з цього, інтонаційна структура тексту становить систему ілокутивних функцій інтонації. Ця система складається під впливом екстратекстових, інтертекстових та внутрішньотекстових відношень, які характеризують кожний текст як системне утворення. Як вже було зазначено, це система взаємодіючих, а не ізольованих відношень, оскільки існує такий фактор, який визначає особливості всіх трьох типів відношень. Стосовно інформаційних, зокрема рекламних текстів, таким фактором є вплив. Отже, у відношенні до всіх інформаційних текстів можна говорити про впливову (прагматичну) функцію інтонації. Але для виділення прагматичної функції інтонації недостатньо простої вказівки на роль інтонації для створення ефекту впливу. Важливо показати значення інтонації в змістовій структурі тексту. Інтеграція одиниць тексту, які містять ілокутивні мікроакти, призводить до утворення змісту тексту і здійснюється за допомогою інтонації. Таким чином, у зміст поняття “прагматична функція інтонації” входить дія інтонації, спрямована на інтеграцію змісту тексту за допомогою одиниць тексту [2, с. 56].

Відзначимо при цьому, що, на думку Дж. Остіна, засновника теорії мовленнєвих актів, висловлювання, яке призначене для здійснення того чи іншого впливу на слухача має перлокутивний аспект. Тому цілком очевидно, що кожний рекламний текст розрахований на певний перлокутивний ефект. Так, вдала просодична організація телерекламного тексту забезпечує успішне протікання ілокутивного акту і створення певного перлокутивного ефекту, зумовленого інтенцією автора [3].

Крім того, вважається, що при визначенні загального змісту висловлювання беруть участь такі фактори: система вербального і паравербального матеріалу висловлювання, тобто весь матеріал — лексичний, синтаксичний, просодичний і міміко-жестикуляційний; деякі елементи ситуації висловлювання; лінгвістична і паралінгвістична компетенція реципієнтів, що творить систему знань, уявлень і оцінок навколишньої дійсності [2, с. 55].

Зазначимо також, що питання про розмір складових одиниць тексту, який залежить від загальної прагматичної спрямованості тексту, пов'язане з проблемою складових ієрархічних одиниць тексту. Складовими одиницями висловлювання є синтагми, які є частинами фрази чи висловлювання. Рухомість довжини синтагми, яка може містити різну кількість ритмічних груп, пояснюється тим, що синтагма своєю довжиною реагує на прагматичну спрямованість тексту. Для змісту всього тексту в цілому важливі як відношення між синтагмами, так і відношення між висловлюваннями. Об'єднання синтагм у висловлювання, а висловлювання в текст в усному мовленні здійснюється переважно інтонаційними засобами. Можна стверджувати, що характер членування тексту на синтагми і висловлювання підкреслює їх функціональну значимість для загального прагматичного спрямування тексту. Крім того, прагматичне спрямування тексту виражається в ступені чіткості меж синтагм і висловлювань. Вважається, що чіткість меж цих одиниць у тексті пов'язана з їх функціональним навантаженням у складі тексту [2, с. 59]. Проте дослідників інтонації цікавить не лише особливість членування усного тексту на його складові одиниці, але і просодичні ознаки членування, пов'язані з головними акустичними характеристиками інтонації: частотою головного тону, інтенсивністю і тривалістю.

Виходячи з викладеного, можна зробити висновок про те, що прагматична функція інтонації є одна з головних функцій лінгвістичної системи. При цьому одним з головних способів вираження прагматичної функції інтонації в усних текстах є інтонаційне членування тексту на синтагми і висловлювання, що не лише створює необхідну для розуміння змісту дискретність, але й здійснює інтеграцію виділених одиниць, які утворюють зміст усього тексту в цілому.. Від адекватної характеру тексту інтонації залежить розуміння тексту слухачами, їх психологічна реакція.

Література

1. Беличенко Л. Г. Прагматическая функция просодии в некоторых видах реализации информационно-публицистического текста / Л. Г. Беличенко // Просодические средства организации стилистически различных текстов в современном английском языке : Межвуз. сб. науч. тр. — М. : Изд-во МГПИ им. В.И. Ленина, 1985. — С. 43-63.
2. Ленца Д. Л. Фонетика в аспекте прагматики / Д. Л. Ленца, Е. В. Соловьёва. — Кишинёв : Штиинца, 1989 — 94 с.
3. Остин Дж. Л. Слово как действие / Дж. Л. Остин // Новое в зарубежной лингвистике. — М. : Прогресс, 1986. — Вып. 17: Теория речевых актов. — С. 22-129.

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ «ЗВУКОВОГО ОБРАЗУ ЕМОЦІЇ» В КОГНІТИВНІЙ СИСТЕМІ МОВЦЯ

Красовська І.В.

*Київський університет імені Бориса Грінченка
3488778@gmail.com*

This paper focuses on the stages of "sound images" forming in the speaker's cognitive system. It discloses the role of emotions in triggering this process.

Key words: *emotions, communication, sound images.*

Вивчення емоційного мовлення у межах лінгвокогнітивної парадигми доводить, що емоційний досвід мовця та його комунікативна компетенція фіксуються на всіх рівнях мови, фонетичному зокрема. Емоцію розглядають як частину лінгвістичного контексту, яка знаходить своє відображення і в рисах поведінки, манерах, ставленні до оточуючих, виразі обличчя, і в мовному вираженні, зокрема в інтонації [15, с. 28-29]. При цьому аналіз комунікативних функцій інтонації свідчить, що надсегментні одиниці маркують значну кількість непропозиційних змістовних категорій у мовленні, а саме: логіко-комунікативні блоки висловлень (рема/тема, модус/діктум, співставлення/протиставлення); модальність, конотацію, риторичні настанови, експресивні й іконічні значення. Водночас, результати досліджень емоційного мовлення у теоретичній і прикладній лінгвістиці [1, с. 25-34; 2, 6; 5; 8; 9] підтверджують, що провідна роль у передачі індивідами емоційно-модальних значень належить саме просодичним засобам. Емоційний досвід і комунікативна компетенція мовця фіксуються в просодичній організації висловлення, яка віддзеркалює основні принципи розуміння, збереження й концептуалізації звукової інформації у свідомості мовця. Таким чином, одиниці фонетичного рівня мови беруть безпосередню участь в актуалізації, породженні й сприйнятті емоційного потенціалу висловлення, шляхом звукової ідентифікації та диференціації його змістовних складників [11, с. 500-630; 16, с. 2012-2015; 14, с. 255-274].

Отже, розглядаючи формування «звукового образу емоції» під викладеним кутом зору, слід зазначити, що їхня будова залежить від певних когнітивних дій, а саме:

– «звукові образи» формуються внаслідок опрацювання акустичних ключів у свідомості людини;

– визначення інвентарю «звукових образів» відбувається шляхом трансформації, яка базується на когнітивних операціях декодування диференційних ознак звукового потоку;

– розкриття механізмів формування «звукових образів» здійснюється через виявлення особливостей їхньої структурної організації.

Виходячи із зазначених ключових положень обробки звукової інформації у свідомості мовця, «звуковий образ емоції» слід розглядати як певну ментальну структуру, що відображає синергію акустичних ключів, сформовану у процесі комунікації. Формування «звукового образу» емоції проходить певні етапи, які схематично представлені на рис. 1.

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ «ЗВУКОВОГО ОБРАЗУ» ЕМОЦІЇ

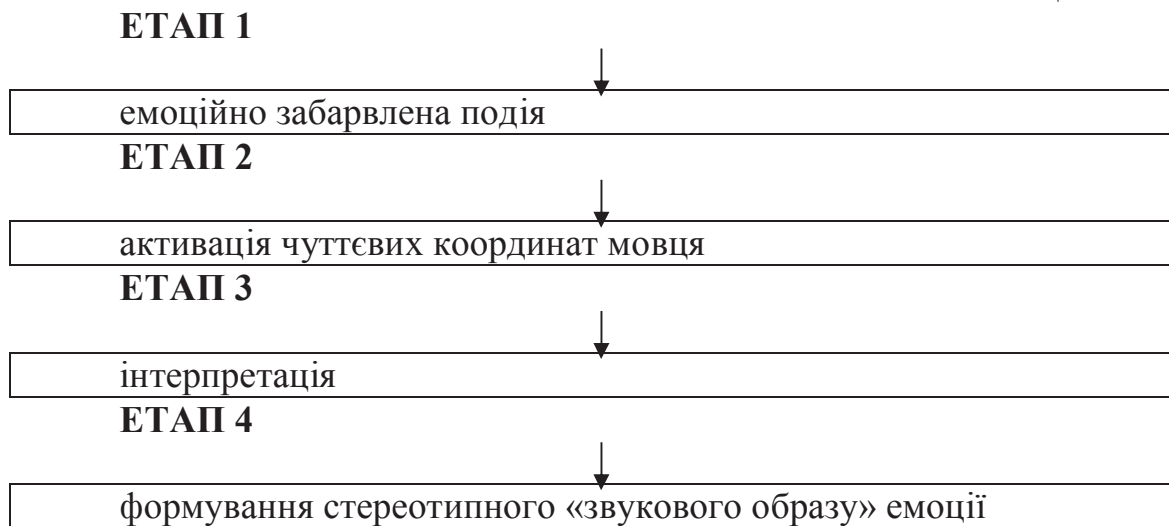

Рис. 1. Етапи формування «звукового образу» емоції в когнітивній системі мовця

Актуалізація або розпізнавання емоцій може розглядатися як специфічний рівень комунікації, який активує емоційно забарвлену подію, що викликає певну реакцію мовця. При цьому, як зазначає К. Ізард, специфіка емоційної оцінки полягає в наявності більшої кількості її різновидів порівняно з раціональною, адже емоційна оцінка може бути негативною, позитивною, амбівалентною та невизначеною, у той час як раціональна – позитивною чи негативною [4, с. 48]. Таким чином, оцінка або інтерпретація емоційно-забарвленої події у свідомості мовця активує глибинні когнітивні операції аналізу, синтезу та збереження звукової інформації в когнітивній системі людини.

Важливим для проникнення у глибинні механізми опрацювання звукової інформації когнітивною системою мовця є осмислення «звукового образу емоції» як репрезентації звукової інформації у свідомості мовця, що здійснюється шляхом виокремлення фонетичних, прототипних елементів (релевантних комунікативному) інтонаційної системи мови й таких, що модифікуються під впливом комунікативної ситуації [3, 10, 15, 17].

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що «звукові образи емоцій» віддзеркалюють особливості сприйняття, обробки й збереження і звукової, і емоційно маркованої інформації у свідомості мовця. Крім того, їхня актуалізація в мовленні є певним індикатором домінування статичного або динамічного вектора чуттєвих координат у когнітивній системі мовця.

Література

1. Борисова А. А. Восприятие эмоционального состояния человека по интонационному рисунку речи / А. А. Борисова // Вопросы психологии. – 1989. – № 1. – С. 25–34.
2. Дубовский Ю. А. Вопросы просодии устного текста / Ю. А. Дубовский – Минск: Минск. гос. пед. ин-т ин. яз, 1975. – 294 с.
3. Залевская А. А. Введение в психолингвистику / А. А. Залевская – М.: Российск. гос. гуманитар. ун-т, 1999. – 382 с.
4. Изард К. Психология эмоций / Керрол Изард – СПб.: Питер, 2002. – 464 с.
5. Калита А. А. Система фонетичних засобів актуалізації смислу висловлювання (експериментально-фонетичне дослідження англійського емоційного мовлення): дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04 / Калита Алла Андріївна – К., 2003. – 566 с.
6. Кантер Л. А. Экспериментально-фонетическое исследование интонационной структуры английских речевых единиц, выражающих положительные эмоции (группа "радость"): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 "Германские языки" / Л. А. Кантер – М., 1973. – 21 с.
7. Красовська І.В. Лінгвокогнітивні особливості просодичного оформлення англійських висловлень на позначення позитивних емоцій (експериментально-фонетичне дослідження): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Красовська Інна Валеріївна. – К., 2009. – 263 с.
8. Нушикян Э. А. Типология интонации эмоциональной речи / Э. А. Нушикян – К., Одесса: Вища школа, 1986. – 160 с.
9. Школьник Л. С. Воздействие на эмоции и воздействие эмоциями в процессе коммуникации / Л. С. Школьник // Эмоциональное воздействие массовой коммуникации: Педагогические проблемы. – М.: Пед. общество, 1978. – С. 12–18.
10. Cook N. Hemispheric cooperation in visuospatial rotations: Evidence for a manipulation role for the left hemisphere and a reference role of the right hemisphere / N. Cook, H. Frueh, A. Mehr // Brain and Cognition. – 1994. – No. 25. – P. 240–249.
11. Cook N. Tone of Voice and Mind: The connection between intonation, emotion, cognition and consciousness / N. Cook – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2002. – 291 p.

12. Escandel-Vidal V. Intonation and procedural encoding: The case of Spanish interrogatives / V. Escandel-Vidal // *Current Issues in Relevance Theory* / [ed. by V. Rouchota, A. Jucker]. – Amsterdam: John Benjamins. – 1998. – P. 162–203.
13. Goldsmith J. Tone in Mituku: How a Floating Tone Nailed down an Intermediate Level / J. Goldsmith // *Oxford Studies in Theoretical Linguistics*. – New York: Oxford University Press. – 2001. – P. 80–96.
14. Kitayama S. Impairment of perception by positive and negative effect / S. Kitayama // *Cognition and Emotion* – 1991. – No 5. – P. 255–274.
15. Shibles W. *Emotion. The Method of Philosophical Therapy* / W. Shibles – White Water, Wisconsin: Language, 1974. – 492 p.
16. Tulving E. Neuroanatomical correlates of retrieval in episodic memory: auditory sentence recognition / E. Tulving, S. Kapur, H. Markowitsch // *Proceedings of the National Academy of Science*. – 1994. – No. 91. – 2012–2015.

ПРОСОДИЧНІ ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ СПОНУКАННЯ

Куликова В.Г.

*Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»
koul.kiev@ukr.net*

The paper examines the communicants' speech behaviour in incentive situations, namely peculiarities of the functioning of prosodic means used to convey the incentive intention, as well as the regularities of their choice by the speaker according to the communicative purpose.

Keywords: *prosodic means, incentive situation, imperative, request, order.*

Метою запропонованої розвідки є дослідження просодичних засобів оформлення спонукання, які зазнають впливу позамовних факторів, таких як стать, вік, рольовий та ситуативний статус комунікантів, офіційність/неофіційність умов спілкування.

У кожній конкретній ситуації реалізація комунікативно-потенційного змісту мовленнєвого акту визначає закономірності вибору мовних засобів. Від того, наскільки добре знайомі комуніканти, які між ними склалися стосунки, яке їхнє соціальне становище, ситуативний та рольовий статус і в яких умовах відбувається спілкування, залежить мовне оформлення висловлювання, а саме, граматична структура речень, їхнє лексичне наповнення, і, безперечно, просодичні характеристики.

Спонування як вербальне регулювання діяльності однієї людини іншою має широку гаму прагматичних значень від наказу до благання. При цьому основні спонукальні акти, як-от: наказ, вимога, заборона, розпорядження, прохання, дозвіл, запрошення – можуть набувати додаткових стилістичних значень. Одні спонукальні акти можуть нашаровуватися прагматичними значеннями інших, що спричинює появу заборони-застереження, пропозиції-поради й інших варіативних типів спонукання [1]. А чи так само розгалужена система мовних засобів, що задіюється мовцем під час висловлювання спонукання? Від чого залежить їх функціонування в мовленні?

Як доводить аналіз матеріалу, у ситуаціях категоричного спонукання (тобто такого, виконання якого є обов'язковим для адресата), коли мовець за своїм статусом стоїть вище від адресата і йому не потрібно докладати особливих зусиль, аби вплинути на співрозмовника, сама форма висловлювання не відіграє вирішальної ролі. Однак у мові існує спеціальний мовний засіб передачі спонукання. Це, зазвичай, наказовий спосіб, який за допомогою певних просодичних засобів здатний відтворювати будь-яке

прагматичне значення спонукальності: від наказу і заборони до дозволу або рекомендації.

Для некатегоричних спонукальних типів (прохання, запрошення, пропозиції, поради та ін.) імператив також залишається спеціалізованим засобом вираження спонукання, однак додаються ввічливі звороти *будь ласка, прошу вас* і просодичні характеристики зазнають змін: темп голосу уповільнюється, висота та гучність спадають.

У кожному окремому випадку речення як з імперативом, так і без нього нашаровуються додатковими прагматичними значеннями. До модифікаторів прагматичного значення спонукальних висловлювань – які посилюють або послаблюють категоричність спонукання – належать характеристика голосу, його тембр, темп, висота та гучність, акцент тощо.

Так, тембр і висота голосу передають певні почуття мовця, його ставлення до співрозмовника. Гучність та акцент голосу посилюють заклик до дії, а в деяких випадках надають спонуканню відтінку зневаги або фамільярності. Велика зацікавленість мовця у виконанні дії також зумовлює вживання певних просодичних засобів.

Крім наказового способу, який найчастіше використовується для реалізації спонукання, також поширений дійсний спосіб. Невідкладність справ, категоричність висловлювання зумовлює використання в рамках розповідної конструкції зворотів *Ти повинен* + інфінітив, *Тобі треба* + інфінітив та відповідні тембр і гучність.

Достатньо поширеними формами висловлювання категоричного спонукання також виявилися речення у формі майбутнього часу дійсного способу. Ці конструкції здатні відтворювати різні спонукальні типи, зокрема наказу, заборони, рідше вимоги. Ще більшої інтенсивності та категоричності набуває спонукання, виражене інфінітивом. Це спеціалізований засіб відтворення найбільшої категоричності та безапеляційності.

Слід окремо зупинитися на питальних за формою реченнях, які здатні виконувати функцію наказових. Питальні за будовою речення традиційно вважаються однією з найбільш увічливих форм вираження некатегоричного спонукання. Проте, як свідчить проаналізований матеріал, за певних обставин питальні речення можуть відтворювати і категоричне спонукання, а також набувати додаткових експресивно-стилістичних відтінків зневаги, обурення, загрози тощо.

Отже, найпоширенішим і основним засобом відтворення спонукання виявився наказовий спосіб. Однак існуючі між комунікантами соціальні,

міжособистісні й індивідуально-психологічні взаємини, офіційність/неофіційність умов спілкування, дотримання правил етикету, бажання мовця надати своєму висловлюванню певних смислових значень, додаткових емоційно-стилістичних відтінків зумовлюють використання таких мовних засобів, як дійсний спосіб, питальні конструкції, а також певні просодичні засоби, зокрема тембр голосу, його темп, висота та гучність, акцент тощо. Кожний з-поміж зазначених компонентів впливає на сприйняття повідомлення і на кінцевий результат комунікації.

Література

1. Куликова В.Г. Мовні засоби відтворення спонукання в українській мові / В.Г.Куликова // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії. Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне: РДГУ, 2003. – Вип. 11. – С. 54-58.

ПРОСОДИЧНА АКТУАЛІЗАЦІЯ ВИСЛОВУ “I’M SO SORRY” У РІЗНИХ КОМУНІКАТИВНИХ СИТУАЦІЯХ СПІВЧУТТЯ

Куценко М.А.

*Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації
імені Героїв Крут
nicokutsenko@gmail.com*

The paper focuses on prosodic and non-verbal realization of sympathy utterances consisting of the phrase “I’m so sorry”. Since this phrase is the most common for sympathy situations, intonation and non-verbal means play prominent role in decoding the proper meaning of the utterance which can be either sincere or hypocritical.

Key words: *sympathy utterances, intonation, non-verbal means, communicative situations.*

Результати сучасних лінгвістичних досліджень переконливо свідчать про необхідність вивчення питань взаємодії засобів усіх рівнів мови у кодуванні й декодуванні смислу різних типів і видів висловлень [1, с. 102-138, 2, с. 134-136, 3, с. 201-212]. У межах їхнього вирішення особливої ваги набуває дослідження участі лексико-граматичних, фонетичних і паралінгвальних засобів у вираженні смислу висловлень співчуття як одних з найбільш частотних видів етикетних висловлень.

Оскільки для комунікативних ситуацій співчуття типовим є використання клішованого виразу “*I’m so sorry*”, метою цієї праці є встановлення закономірностей взаємодії засобів різних рівнів мови у вираженні співчуття, які вказують на ступінь його щирості.

Зазначимо, що часте використання виразу “*I’m so sorry*” зумовлене, у першу чергу, семантично, оскільки саме лексичні засоби слугують реалізації наміру мовця – висловити співчуття. Водночас, за результатами виконання аудитивного аналізу було встановлено, що взаємодія лексичних, фонетичних і паралінгвальних засобів не завжди є односпрямованою, що вказує на різний ступінь щирості досліджуваних висловлень.

Розглядаючи випадки односпрямованої взаємодії засобів усіх рівнів, проаналізуємо такий приклад [4]:

(1) *ELLIE: I've come to pick up some clothes, toys for the kids, that sort of stuff.*

POLICE OFFICER: I'll have to accompany you around while you pick up your things. I'm¹so \sorry, |Ellie.

З контексту прикладу зрозуміло, що після арешту чоловіка детектив місцевої поліції Еллі була змушена переїхати з дітьми зі свого будинку. Під час судового розслідування Еллі заїхала до свого дому, щоб забрати деякі речі. На час розгляду справи за будинком, у якому мешкала Еллі, було встановлено спостереження. Коли Еллі прийшла за речами, черговий поліцейський висловлює їй свої співчуття.

Як видно з фрагмента (1), на лексичному рівні використовується клішована фраза *“I’m so sorry”*, яка дозволяє мовцеві експліцитно висловити жаль стосовно ситуації, яка склалася з Еллі. Коротка тривалість висловлення та його проста граматична організація підкреслюють неофіційність комунікативної ситуації та є певним показником щирості, яка пов’язана з бажанням мовця передати розуміння ситуації без зайвих слів та надлишкової інформації. Середньо-підвищений тональний рівень початку висловлення свідчить про правдивість виражених мовцем почуттів. Щиросердність у вираженні жалю до Еллі досягається взаємодією фонетичних і паралінгвальних засобів: функціонування негативного розширеного тонального інтервалу на ділянці «такт-термінальна частина» (на фонетичному рівні) та зменшенням дистанції між мовцями, мімікою жалю у поєднанні з пригніченим, жалісливим поглядом (на рівні паралінгвістики). Помірні темп і гучність разом з чітким та дещо хрипким тембром голосу підкреслюють засмученість мовця ситуацією, яка склалася з Еллі.

Про важливість ролі фонетичних засобів у трактуванні однозначного смислу висловлень-співчуття свідчить і такий приклад [4]:

(2) *RICKY: What happened?*

CLAIRE: She had a reaction. She couldn't breathe. She was choking, and it was ... It was just so, so fast.

RICKY: What are you telling me?

CLAIRE: We couldn't call an ambulance Ricky, not with what you've done ... to Lisa, with blood all over the floor! We ... couldn't save her. She's gone.

RICKY: No. No!

CLAIRE: -I'm so sorry.

RICKY: No. You don't say that!

У цьому фрагменті Клер повідомляє Рікі про трагічну смерть його доньки. На рівні лексики щирість співчуття досягається завдяки використанню Клер клішованого виразу *“I’m so sorry”* з інтенсифікатором *so*, який підкреслює співпереживання мовця. Проте аналіз просодичної організації цього висловлення виокремив дещо прискорений темп його

вимовляння, який вказує на певну знервованість мовця і нещирість його співчуття. Хоча актуалізація співчуття у середньому тональному діапазоні з подовженням звуку /s/ свідчить про намагання мовця звучати щиро, звужений негативний інтервал на стику «такт-термінальна частина» вказує на фальшивість і лицемірність висловленого жалу, оскільки саме Клер винна у смерті доньки Рікі. Давши їй, свідомо, надмірну кількість заспокійливого, що викликало відповідну алергічну реакцію та смерть, Клер намагається виглядати щирою та виправдати себе, оскільки, коли почалася алергічна реакція, вона не викликала швидку. Помірна гучність висловлення, подовження приголосного /s/ у першому наголошеному складі, висхідно-спадний мелодичний контур і спадний термінальний тон у поєднанні із засмученим забарвленням голосу та поглядом підкреслюють намагання мовця звучати й виглядати щирим.

Подібну функціональну значущість звуженого тонального інтервалу на ділянці «такт-термінальна частина» та дещо прискореного темпу як маркерів нещирого співчуття зустрічаємо і в такій комунікативній ситуації [4]:

(3) *ALEC: Er, come with me. Come on. What does it take to destroy lives forever? 12 people. 12 ordinary, stupid, easily swayed, hard-of-thinking arseholes!*

COLLEAGUE: \Alec, § I'm \so \sorry!

ALEC: I arrested this woman at 2:32 PM. She's aware she's under caution. I need you to take her to the nick for me.

COLLEAGUE: I rang the custody suite. They know she's coming in. I'll sit with you.

ALEC: No, no. I need Miller.

У наведеному прикладі (3) детектив поліції Алек розчарований діями суду присяжних, які виправдали вбивцю. Колега Алека по службі після засідання суду висловлює йому жаль з приводу такого рішення. Актуалізація співчуття в середньому тональному діапазоні із середньо-підвищеним передтактом указує на щирість співчуття. У свою чергу прискорений темп висловлення і негативний середній інтервал свідчать про певну офіційність ситуації та нижчий соціальний статус мовця стосовно статусу слухача. Крім того, на діловитість висловленого жалу вказують і паралінгвальні засоби, як-от: витримана дистанція, спокійний вираз обличчя, стриманий і відведений у бік погляд. Тим не менш, реалізація співчуття в межах помірної гучності з чітким на сегментному рівні і приглушеним похмурым тембром надають аналізованому висловленню лише певного ступеня щирості і деякого відчуття співпереживання.

Проведений аудитивний аналіз дає підстави зробити висновок, що до інваріантних засобів вираження щирого співчуття належать: середньо-підвищений тональний рівень передакту, середній позитивний інтервал на стику «передтакт-такт», реалізація висловлення в середньому тональному діапазоні, розширений інтервал на ділянці «такт-термінальна частина», помірні темп і гучність, похмуре забарвлення голосу, мала дистанція між мовцями та міміка жалю. У свою чергу, маркерами нещирого, лицемірного співчуття слугують його актуалізація в середньому тональному діапазоні зі звуженим інтервалом на ділянці «такт-термінальна частина» та дещо прискореним темпом вимовляння. При цьому просодичні й паралінгвальні засоби виконують по відношенню до лексико-граматичних уточнюючу й підсилюючу функцію.

Виконане дослідження дозволяє стверджувати, що саме просодичні засоби дозволяють реципієнту однозначно декодувати смисл клішованого виразу *“I’m so sorry”*, вживаного в різних комунікативних ситуаціях співчуття, а також слугують засобом оцінки щирості/нещирості мовця та його ставлення до слухача.

Література

1. Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання: [монографія] / Алла Андріївна Калита. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
2. Куценко М.А. Взаємодія просодичних та паралінгвальних засобів актуалізації співчуття з прагматичною функцією «втішання» / М.А. Куценко // Сучасні тенденції фонетичних досліджень: Збірник матеріалів Круглого столу. – К. : Міленіум, 2017. – С. 134-136.
3. Тараненко Л.І. Актуалізація англійських прозових фольклорних текстів малої форми [монографія] / Лариса Іванівна Тараненко. – К. : Кафедра, 2014. – 288 с.
4. Broadchurch. Series 1 – 3 : [TV series] / Broadchurch. Series 1 – 3. – Studio : Acorn Media UK, 2017. – 6 DVD’s, Running Time : 1080 mins.

ПРОСОДИЧНЕ УВИРАЗНЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ХОДІВ ПРЕЗИДЕНТСЬКОГО ЗВЕРНЕННЯ, ВТІЛЮВАНИХ СЛУЖБОВИМИ ЧАСТИНАМИ МОВИ

Савчук В.І.

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
valeriy_savchuk@ukr.net*

The auditory analysis presents the results of an experimental phonetic study of intonation peculiarities of US presidents' addresses. It mainly examines how such form words as personal pronouns, modal and auxiliary verbs facilitate a communicative move representation by means of prosodic subsystems. Thus, the study has allowed us to single out a specific set of prosodic means that assist a president in fulfilling his strategic and tactical objectives.

***Key words:** presidential address, communicative moves, prosodic means, EPP level, rational and emotional argumentation, auditory analysis.*

Багатовимірність президентського дискурсу в сучасній парадигмі комунікативно-дискурсивних досліджень зумовлена визначенням його різновидів, форм, функцій та цілей в умовах розвитку політичної комунікації сьогодення, покликана розкривати і специфіку президентської промови зокрема, і президентської риторики взагалі. Водночас актуальним питанням залишається вивчення ролі мовних засобів у реалізації інтенціонально-стратегічних засад різних типів промов цієї сфери інституціональної комунікації.

Важливим при цьому є розуміння того, що за допомогою специфічного застосування просодичних засобів не лише здійснюється виділення ключових моментів та смисловий розподіл тексту, але й досягається перлокутивний ефект. Недостатньо розробленим, на жаль, залишається питання специфіки функціонування просодичних підсистем в актуалізації стратегічно-тактичної складової англійських виступів президентів США.

З огляду на це, увагу зосереджено на встановленні закономірностей інтонаційного увиразнення типових для президентських виступів комунікативних ходів. При проведенні аудитивного аналізу бралися до уваги суттєві чинники, що впливають на актуалізацію президентського виступу, а саме: тип аргументації (раціональна, емоціональна) і рівень емоційно-прагматичного потенціалу висловлень (високий, середній, низький).

Результати аудитивного аналізу засвідчили існування залежності між специфікою інтонаційної організації висловлень і семантикою одиниць

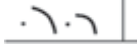
лексико-граматичного складу. Реалізація найбільш вагомих лексичних одиниць для актуалізації комунікативних ходів відбувається за посередництва спеціального підйому, розширення тонального діапазону, появи складного інтонаційного контуру з декількома спадними кінетичними тонами, підвищенням гучності, збільшенням інтенсивності та темпу тощо.

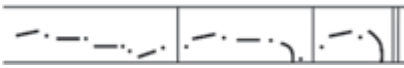
Водночас, одним із частотних засобів актуалізації комунікативних ходів постає виділення як правило не наголошуваних слів. Ця особливість пов'язувалася аудитором з тими типами комунікативних ходів, лінгвориторичні ознаки втілення яких потребують створення атмосфери спільності дій. Аналіз фактичного матеріалу показує, що до їхнього переліку належать комунікативні ходи кооперації, застереження і прогнозування, реалізацію яких на лексичному рівні забезпечують особові займенники (*we* та корелюючі з ним *our* і *us*), модальні дієслова (*can*, *must* і *should*), допоміжні дієслова (*is*, *will* тощо), лексичні одиниці маркери групи «своїх» (*together*, *all*, *citizens*) тощо.

Зазначені особливості актуалізації комунікативних ходів службовими частинами мови демонструє такий приклад:

With ¹ *your* ² *help*, ³ *we* ⁴ *can* ⁵ *at* ⁶ *last* ⁷ *put* ⁸ *this* ⁹ *budget* ¹⁰ *crisis* ¹¹ *behind* ¹² *us* ¹³ *and* ¹⁴ *face* ¹⁵ *the* ¹⁶ *other* ¹⁷ *challenges* ¹⁸ *that* ¹⁹ *lie* ²⁰ *a* ²¹ *head*. ²² [1] (КХ кооперації)

Попри те, що першій інтоногрупі властивий низький висотнотональний рівень початку, середня зона тонального діапазону, середній негативний міжсинтагмений інтервал та завершення середньо-пониженим рівнем термінальним тоном (²*help*), вона містить ключовий сигнал до єднання та концентрує увагу слухача на сприйнятті подальшого роз'яснення цієї потреби завдяки виділенню займенника *your* на такті середнім висхідним тоном.

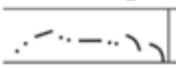
Друга інтоногрупа характеризується маркованістю модального дієслова середнім-підвищеним спадним кінетичним тоном (⁴*can*) та низьким спадним ядерним тоном (*last*). Створювана у такий спосіб промінантність хвилеподібним рухом тону, а також розширення діапазону інтоногрупи на фоні решти висловлення, короткої паузи (420 мс) та усіченої шкали перших двох інтоногруп сприяє подальшому спокійному та виваженому обґрунтуванню результату підтримки позиції президента – подолання існуючої кризи бюджету.

Так, просодична організація третьої, четвертої і п'ятої інтоногруп демонструє типовий спосіб викладу точки зору, властивий раціональній аргументації з низьким рівнем емоційно-прагматичного потенціалу. З інтонограми видно, що ланцюжок із поступово спадних ступінчастих шкал, висхідно-спадний мелодійний контур, простий регулярний ритм, помірний темп вимовляння, поступове зниження гучності від помірної до зниженої, наділяє повідомлюване переконливою, спокійною і водночас рішучою обґрунтованістю. При цьому виділення самих сегментів здійснюється завдяки паузальній організації, а саме: появі середніх пауз на стиках третьої і четвертої (653 мс), четвертої і п'ятої (512 мс) інтоногруп. Цьому ефектові також сприяє висхідний рух тону на такті (*put* і *face*), що підсилює дієслівну семантику для опису результативності єднання довокola президента. Підкреслюваний у п'ятій інтоногрупі прислівником *ahead* виклик контрастує з третьою і четвертою інтоногрупами завдяки середньому підвищеному спадному тоном, за рахунок чого тональний діапазон інтоногрупи збільшується до середнього, акцентуючи нагальність здійснення кооперативних кроків.

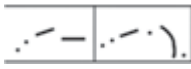
Подібна актуалізація комунікативного ходу кооперації службовими частинами мови також спостерігається при збільшенні рівня емоційно-прагматичного потенціалу і переході до емоційної аргументації, наприклад:

It's the ¹future ¹America ¹must ¹choose, ¹| and with ¹your ²help ²| and with ¹your com¹mitment, ³| it is ³the ³future ³America ³will ³choose. ⁴|| [2] (КХ кооперації).

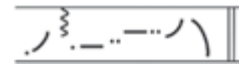
Наведений фрагмент, кваліфікований як комунікативний хід кооперація із середнім рівнем емоційно-прагматичного потенціалу, складається з чотирьох інтоногруп, кожна пара (1 і 4; 2 і 3) з яких є анафоричним повтором, що саме по собі засвідчує підвищення рівня емоційно-прагматичного потенціалу. Проте, за твердженням аудиторів-носіїв мови, саме просодичне виділення службових частин мови збільшує рівень емоційної складової та викликає бажання слідувати висловлюваному президентом заклику до кооперації.

Фрагмент демонструє, що прагматичний пік першої інтоногрупи з низьким тональним рівнем її початку, припадає на модальне дієслово *must*, інтенсифіковане у цій інтоногрупі поєднанням двох кінетичних тонів з різними тональними рівнями (середньо-підвищений і низький), розширеним діапазоном за рахунок середньо-підвищеного висхідного руху на такті (*future*) і низького спадного ядерного тону (*choose*),

покликаних акцентувати впевненість мовця у невідворотності прийняття рішення усією нацією.

Другій та третій інтонограмам , які безпосередньо містять заклик до кооперації, властиве зростання емоційної напруги, що передається дублюванням синтаксичної структури, семантика якої насичується завдяки створюваній дієсловами градації ([˘]help ... com[\]mitment). Прикметно, що виділяються вони синтаксичними паузами на стиках першої і другої та третьої і четвертої синтагм, практично однакової середньої тривалості (626 і 632 мс), які і фрагментаризують висловлення, позначаючи межі вставної конструкції, і виконують риторичну функцію – налаштовують слухача на сприйняття важливої інформації. На просодичному рівні це здійснюється за рахунок інтенсифікації особового займенника ^ˈyour середньо-підвищеним висхідним рухом тону на такті, прискорення темпу від сповільненого до помірного і збільшення рівня гучності до підвищеної, середнім-пониженим тональним рівнем початку інтоногрупи, розширенням діапазону від розширеного до широкого на ядерному складоносієві com[\]mitment третьої інтоногрупи завдяки високому спадному термінальному тону.

Остання синтагма є синтаксичним повтором першої, проте, на відміну від неї, де висловлюється нагальна потреба, констатує прийняття американською спільнотою рішення як неодмінної даності майбутнього.

Сприяє цьому вимовляння допоміжного дієслова з низьким висхідним тоном, яке підсилюється внутрішньосинтагменою паузою (^{is}) і екстрависоким висхідно-спадним термінальним тоном (^ˈwill [\]choose). При цьому висхідною ступінчастою шкалою, розширеним позитивним тональним інтервалом на ділянці «передтермінальна частина – ядро» передається значне емоційне збудження мовця, змушуючи вірити у щирість переживань, а звідси і намірів президента. Водночас, регулярний ритм інтоногрупи та зниження темпу до сповільненого виражають рішучість і впевненість мовця.

Таким чином, у свідомості слухача при сприйнятті виголошеної ідеї закарбовується просодично-маркована тріада НЕОБХІДНІСТЬ – ВАША УЧАСТЬ – ВИБІР МАЙБУТНЬОГО ([\]MUST ... ^ˈYOUR [˘]help ... ^ˈWILL [\]choose), яка, за твердженням усіх аудиторів, є не лише ключовою для вираження смислу актуалізованого комунікативного ходу кооперації, але також містить ті важливі кванти інтонаційно-мелодичного контуру висловлювання, що справляють потужний сугестивний вплив.

Результати аудитивного аналізу також засвідчили, що при досягненні високого рівня емоційно-прагматичного потенціалу зростає частка прагматично навантажених лексичних одиниць. У цьому випадку, за тієї ж самої емоційної аргументації, інтонаційне увиразнення висловлень-актуалізаторів комунікативного ходу відбувається завдяки просодичному виділенню тих частин мови, переважно це самостійні, семантика яких дозволяє очікувати більшого прагматичного ефекту, наприклад:

*And to^gether, ¹| I \promise you, ²| we can \out-educate ³| and \out-com_pete ⁴|
/anysm \nation on \Earth. ⁵|| [3] (КХ кооперації)*

Інтонаційне оформлення аналізованого комунікативного ходу кооперації свідчить про концентрацію емоційної напруги в ініціальній частині висловлення. Так, перша інтоногрупа має високий висотнональний рівень початку та завершення, реалізується в зоні звуженого діапазону та завершується рівним середньо-підвищеним термінальним тоном (*to^gether*), які спонукають слухача до підтримки висловлюваних президентом ідей.

Початок другої інтоногрупи продовжує напрям руху тону попередньої синтагми у зоні високого висотнонального рівня за рахунок мінімальної паузи (65 мс) і завершується виділенням перформативного дієслова *\promise* високим спадним тоном з великою швидкістю зміни напрямку руху. Інтенсифікація просодичними засобами цих лексичних одиниць привертає увагу до сегменту, який сприяє формуванню переконання у необхідності спільних дій, підтверджуваних авторитетністю обіцянки президента.

Функціонування середньо-підвищеного спадно-висхідного тону в третій (*\out-educate*) і четвертій (*\out-com_pete*) інтоногрупах і завершення низьким спадним тоном фінальної (*\Earth*), поступове зниження висотнонального рівня і звуження тонального діапазону інтоногруп від середнього до звуженого у поєднанні з середнім негативним міжсинтагменним інтервалом решти синтагм на фоні нульового, чергування коротких і середніх пауз сприяє опредмечуванню у свідомості слухача властивого американському соціумі стереотипу наддержави з безмежними можливостями. Завдяки цьому актуалізація аналізованого комунікативного ходу здійснюється за посередництва потужної установки – обіцяння перевершити здобутки будь-якої нації на планеті у разі прийняття саме його програми.

Література

1. Bush G. H. W. Address to the Nation on the Budget (October 2, 1990) [Electronic Resource] / George H. W. Bush. – Access Mode : <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/october-2-1990-address-nation-budget>
2. Carter J. Acceptance Speech at the Democratic National Convention (August 14, 1980) [Electronic Resource] / Jimmy Carter. – Access Mode : <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/august-14-1980-acceptance-speech-democratic-national>
3. Obama B. Acceptance Speech at the Democratic National Convention (September 6, 2012) / Barack Obama. – Access Mode : <https://www.npr.org/2012/09/06/160713941/transcript-president-obamas-convention-speech>

**ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ МОВЦЯ ЗА
ФОНЕТИЧНИМ ОФОРМЛЕННЯМ ЙОГО МОВЛЕННЯ**

**ФОНЕТИЧНІ РОЗБІЖНОСТІ У СИСТЕМІ ГОЛОСНИХ ЗВУКІВ
ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ДІАЛЕКТУ АНГЛІЇ**

Колісник М.П.

*Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»*

m.p.ruda@gmail.com

The article presents the experimental study results of the specificity of the deviations in the vocalic system registered in the pronunciation of the English north-eastern dialect speakers within the period of 1960-2010 years. The nomenclature of segmental units of the north-eastern dialect vocalic system was determined by means of auditory and comparative analyses of segmental phonetic units' deviations from the orthoepic norm of the English language. Moreover, the author provides reasoning of the overall tendency to reduction of vowels.

Key words: *North-eastern dialect, England, pronunciation norm, phonetic deviations, vocalic system.*

Як відомо, особливості вимови, зокрема голосних звуків, містять велику кількість інформації про носія діалекту. Навіть, здавалося б, незначні відхилення від орфоепічної норми можуть повідомити про регіональну, а також і соціальну належність мовця. Що стосується безпосередньо північно-східного діалекту Англії, то він є другим за впізнаванням діалектом Англії слідом за діалектом Мерсайдю «Скаузем» [1, с. 196–197]. Тому метою нашої праці є поглиблення та систематизація наукових уявлень про північно-східний діалект Англії шляхом встановлення номенклатури конкретних відхилень у вокалічній системі північного сходу Англії 1960-2010 років.

Аудитивний аналіз експериментального матеріалу, виконаний аудиторами-фонетистами, дозволив установити такі відхилення у вокалічній системі мовлення мешканців північного сходу Англії:

1) невідтворення явища редукції: заміна **фонем** [ə] на напіввідкриту фонему переднього ряду [e] у ненаголошеній позиції, наприклад: *daughter* /'dɔːte/ замість /'dɔːtə/, *maker* /'meɪke/ замість /'meɪkə/;

2) невідтворення явища редукції: заміна **фонем** [ə] на [ɒ] в ініціальному ненаголошеному закритому складі, наприклад: *conditions* /kən'dɪʃnz/ замість /kən'dɪʃnz/, *condemn* /kɒn'dem/ замість /kən'dem/;

3) невідтворення явища редукції: заміна **фонем** [ə] на [ʊ] у службових словах, у ненаголошеній позиції перед приголосним, наприклад: *to* – /tu/ замість /tə/, *but* – /bʊt/ замість /bət/;

4) якісна редукція **фонем** [u:] у займеннику другої особи однини і множини *you* – /jə/ замість /ju:/;

5) заміна центральної **фонем** [ʌ] фонемою високого заднього просунутого вперед ряду [ʊ], наприклад: *muggles* /mʊɡlz/ замість /mʌɡlz/, *husband* /'hʊzbənd/ замість /'hʌzbənd/;

6) відтягнення язика назад під час вимови **фонем** [æ], що робить її схожою на фонему [ɑ], наприклад: *happy* /'hæpɪ/, *Adam* /'ædəm/;

7) неправильна реалізація горизонтального й вертикального положення язика під час артикуляції **фонем** [ɪ], реалізованої в кінцевій позиції слова перед приголосною уподібнює її звучання до фонем [i], наприклад: *tuggy* /'tʊɡi/ замість /'tɪɡi/, *really* /'riəli/ замість /'riəli/;

8) просунуте вперед положення язика під час вимови відкритої заднього ряду **фонем** [ɔ:] дозволяє кваліфікувати її як фонему низького просунутого вперед заднього ряду, наприклад, у словах: *broad* /brɔ:d/, *door* /dɔ:/;

9) просунуте вперед положення язика під час вимови відкритої заднього ряду **фонем** [ɑ:] дозволяє кваліфікувати її як фонему просунутого вперед заднього ряду, наприклад, у словах: *laugh* /lɑ:f/, *started* /stɑ:tɪd/;

10) заміна ядра **дифтонга** [eə] на напіввідкриту переднього ряду фонему [e], наприклад, у слові *there* /ðeə/ замість /ðeə/;

11) звуження ядра **дифтонга** [eɪ] у закритому складі або перед глухою приголосною, наприклад, у словах: *take* /teɪk/, *straight* /streɪt/;

12) опущення глайду **дифтонга** [eɪ] у відкритому складі, наприклад: *say* /se/ замість /seɪ/, *later* /letə/ замість /leɪtə/;

13) заміна **дифтонга** [aɪ] дифтонгом [eɪ], наприклад: *nine* /neɪn/ замість /naɪn/, *time* /teɪm/ замість /taɪm/;

14) опущення глайду **дифтонга** [aɪ] у займеннику першої особи однини *I* /a/ замість /aɪ/;

15) опущення ядра **дифтонга [aɪ]** у присвійному займеннику першої особи однини *my* /mɪ/ замість /maɪ/ ;

16) заміна **дифтонга [əʊ]** на монофтонг заднього ряду [u:], наприклад: *roam* /ru:m/ замість /rəʊm/, *shoulder* /'ʃu:ldə/ замість /'ʃəʊldə/;

17) заміна **дифтонга [əʊ]** на монофтонг заднього ряду [ɔ:], наприклад: *cold* /kɔ:ld/ замість /kəʊld/, *metro* /'metrɔ:/ замість /'metrəʊ/;

18) заміна ядра **дифтонга [əʊ]** на фонему заднього ряду [ɔ], наприклад: *know* /nɔʊ/ замість /nəʊ/, *notice* /'nɔʊtɪs/ замість /'nəʊtɪs/;

19) повна редуція голосних звуків у ненаголошених складах та в словах, що вживаються у складі вставних конструкцій, наприклад: *you* [j] замість /jə/, *they* /ð/ замість /ðeɪ/.

Крім того, під час зазначеного аналізу було виявлено загальну тенденцію до редуції голосних, пов'язану, на наш погляд, з їхньою малою тривалістю, оскільки, як це було перевірено інструментально, голосні звуки в ненаголошених позиціях можуть мати малу тривалість (нижчу ніж 60 мс.), а отже, знаходитися нижче або на межі сприйняття звука людським вухом.

Література

1. Montgomery C. Northern English dialects : a perceptual approach : PhD thesis / C. Montgomery. – University of Sheffield, 2006. – 363 p.

ПАРАЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ ЯК СКЛАДНИКИ УСНОГО ТА ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ: ПРОБЛЕМА ВІДПОВІДНОСТІ

Макарук Л.Л.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

laryssa_makaruk@ukr.net

This paper deals with paralinguistic characteristics which may be considered to exist in both oral and written communication. An attempt has been made to show the possibilities of written resources in relation to oral characteristics. The principal means which can facilitate the transmission of aspects available in oral speech are font (its saturation, size, segmentation) and colour (its saturation, the usage of several colours and shades of a single colour pattern).

Key words: *oral speech, written speech, font, tempo, timbre, pauses.*

Загальновідомо, що писемне мовлення є вторинним щодо усного. Цей класичний постулат неможливо заперечити чи спростувати, оскільки так було закладено людською природою. Плач немовляти є показником усного мовлення, який свідчить про його появу на світ. Поступово, адаптовуючись до навколишнього середовища, умов проживання, етнічних реалій, в арсеналі індивіда з'являються певні звуки, за якими стоїть бажання висловитись, зреагувати на щось, показуючи у такий спосіб свої перші емоції, як позитивні так і негативні. Згодом, звукам слідує слова, потім формуються речення, які переростають у тексти. Природній, і звичний процес, у якому здавалось би немає нічого складного.

Очевидним є те, що розвиток дитини (її уміння висловлюватися) залежить від того, в якому оточенні вона перебуває, як сприймає світ навколо себе та які можливості для реалізації має. Одним із навиків, які є ключовими у формуванні та розвитку особистості є письмо, яке опановують протягом тривалого періоду часу, навчаючись у школі, однак далеко не всім вдається досконало оволодіти навичками письма. Як відомо, і усне, і писемне мовлення мають свої переваги та недоліки. Усебічне дослідження цього питання зумовлює потребу в обґрунтуванні взаємозв'язку і взаємозалежності цих двох форм та їхньої здатності/нездатності замінити одна одну. Порушуючи означену проблему, зазначимо, що у цій роботі зосередимо увагу на відповідності/невідповідності потенціалу ресурсів, які використовують у писемному та усному мовленні.

Спілкуючись між собою, в індивідів неодноразово виникає потреба зафіксувати письмово висловлене в усній формі та навпаки. Постають питання: чи вдається у цих випадках співрозмовникам цілком і повністю

досягнути поставленої мети; чи не втрачається при цьому значення; чи може висловлення у писемній формі максимально наблизитись до усного; якщо так, то за рахунок чого цього вдається досягнути?

Невід'ємною характеристикою усного мовлення вважають інтонацію. Ключовими її складниками є мелодика, темп, тембр, паузи. Під мелодикою розуміють тональність мовлення. Зазвичай, диференціюють високу та низьку тональності. Жодна із них не є оптимальною і для того, щоб висловлене належним чином сприймалося потенційною аудиторією, доводиться шукати «золоту середину». Це можна пояснити тим, що висока тональність порушує відчуття спокою, породжуючи негативні емоції, створює відповідний дискомфорт. Низька тональність призводить до монотонності мовлення, а це, своєю чергою, знеохочує слухача й, у більшості випадків, не викликає інтересу продовжувати спілкування. Переважно, тональність тематично й ситуативно залежна і її вибір зумовлений конкретним випадком.

Під темпом розуміють швидкість вимовляння тексту, яка знову ж таки залежить від конкретного випадку та емоційного стану мовця. Так, диференціюють повільний, уповільнений, середній та швидкий темп. На темп мовця впливає його психологічно-емоційний стан, тематична й ситуативна зумовленість інтерактивного процесу (ціль та установки адресатів й адресантів; стильова та жанрова належність тексту, його призначення та очікуваний результат). Очевидним є й те, що темп залежить від кількості складів з яких складаються висловлювання. Він також впливає й на сприйняття. Ключові компоненти тексту можна вимовляти повільніше, привертаючи у такий спосіб увагу, акцентуючи її саме на тому, що, на думку адресанта, є найвагомим. Уповільнення темпу можна пов'язати з важливістю інформації; його пришвидшення свідчить, що те, що йдеться про щось, що є менш вагомим.

Тембр певною мірою можна уподібнити настрою мовця, його емоційно-експресивному стану. Він є індивідуальним. Ідентифікувати особу мовця можна за його тембром, навіть не бачачи його/її, але будучи знайомим з ним/з нею особисто до того. Ця ознака писемного мовлення відповідає настрою мовця. Тембр може свідчити про почуття й відчуття у момент мовлення. Завдяки цьому роблять певні висновки щодо настрою мовця. Гарний настрій забезпечує веселий та грайливий тембр; поганий – сумний, похмурий, байдужий.

І усному, і писемному мовленню характерні паузи. В усному мовленні це можна трактувати як зупинку, своєрідну перерву, що дозволяє перевести

подих й продовжити спілкування; зупинку (як завершення розмови); орієнтацію на необхідність зробити паузу, бо цього вимагає мовлення, наприклад, у випадку перерахування кількох засобів, що належать до однієї категорії, як от: *Yesterday we bought some apples, pears, plums, peaches, and raspberries.*

Проаналізуємо відповідність/невідповідність певних характеристик усного мовлення щодо писемного й навпаки. Мовлячи про усне мовлення, один і той самий текст, можна вимовляти по-різному: послідовно, дотримуючись визначеної концепції, не відхиляючись від змісту, поетапно викладаючи необхідний матеріал. Цьому критерію у писемному мовленні може відповідати позиціонування тексту (вертикальне, горизонтальне, діагональне, ситуативне (довільне)). Горизонтальне позиціонування відповідає послідовному викладу матеріалу. Вертикальне можна розцінювати як один з інструментів привернення уваги. Це також до певної міри уподібнюється сповільненому темпу, адже таке позиціонування тексту не є типовим, а належить до атипового.

На особливу увагу заслуговує діагональне й ситуативне (довільне) позиціонування, яким в усному мовленні може відповідати непослідовний виклад матеріалу, відхилення від теми. Проте, завдяки тому, що таке розміщення тексту нетрадиційне, воно, як правило, привертає увагу читачів і, у деяких випадках, може спричинити певні труднощі під час читання. Не зважаючи на незвичність такої локації, читання (усне вимовляння) може бути досить повільним, однак тембр може бути яскраво вираженим (з високою тональністю) через незвичність репрезентації з метою привернення уваги до найбільш важливих частин повідомлення.

Слід також звернути увагу й на процеси, які притаманні писемному мовленню, а саме: виправлення, підкреслення, вставки, закреслення, виділення, зумисне злиття текстових компонентів без необхідної проміжної відстані. Цікавим є той факт, що якщо в усному мовленні мовець обмовиться або помиляється, то йому/їй доводиться ще раз повторювати теж саме, намагаючись вимовити як слід, або ж визнати, що щось було сказано не так як мало б бути і тому доводиться донести до мовця правильну інформацію, повторивши її. У писемному мовленні можна зробити певні корекції, виправити написане неправильно. Однак, у писемному спілкуванні означені стратегії можуть бути розцінені як зумисні, не випадкові, а радше цілеспрямовані. У такому випадку, це можна розцінити як тактику привернення уваги адресата.

На особливу увагу заслуговує підкреслення, якому в усному мовленні може відповідати швидкий темп, або низький тембр (спокійний голос мовця, що не має наміру акцентувати увагу на тому, про що йдеться). Виділення в писемному мовленні ж, навпаки, можна асоціювати з високим тембром, сповільненим темпом, що покликані зосередити увагу саме на «виділених компонентах». Не можливо залишити поза увагою й зумисне злиття текстових компонентів без необхідної проміжної відстані. В усному мовленні це можна співвіднести з паузами, яких, як розуміємо з певних причин уникають у писемному. Хоча в усному іноді складніше зрозуміти де повинна бути зроблена пауза, якій у писемному має відповідати певний розділовий знак як компонент окремої семіотичної системи. Відсутність пробілів між словами у писемному мовленні можна співвіднести з відсутністю пауз в усному й надто швидким темпом.

Звернемо увагу й на шрифтові й кольорові варіації (написання курсивом, капіталізацію, напівжирне виділення (повну або часткову акцентуацію), незвичайне написання слів, одночасне використання кількох гарнітур та розмірів шрифту). Схиляємося до думки, що шрифт є саме тим компонентом, на який в писемному мовленні покладено ключову роль. Він наділений особливою семантикою. Якщо в усному мовленні мовець говорить наприклад, перед аудиторією, то має можливість супроводжувати своє мовлення жестами, мімікою, голосовими варіаціями. В писемному ж, у випадку якщо йдеться про фіксований писемний текст, вочевидь, таких можливостей немає. Вважаємо, що саме такий комунікативний продукт має чітко визначену тональність за рахунок шрифту. Якщо в усному мовленні настрої мовця можна ідентифікувати за тембром, то у писемному таким потенціалом наділений шрифт. Не останню, а часто й провідну роль у цьому випадку відіграє колір, який, як відомо, здатен породжувати та підтримувати певні емоції.

Шрифт – один із тих паралінгвальних компонентів, який є майже недослідженим у сучасних лінгвістичних студіях. Зосередимо увагу на кількох проблемах, які, на наш погляд, потребують усебічного ґрунтовного дослідження. Передовсім, швидкість читання того чи іншого тексту залежить від обраного шрифту. За тембром можна зрозуміти емоційний стан мовця. Чи доцільно у цьому випадку провести певні аналогії з писемним мовленням? До певної міри так. Корпус зібраного ілюстративного матеріалу дозволяє зробити висновки щодо того, що шрифт може бути «серйозним», «веселим», «впевненим», «грайливим», «кумедним», «сумним», «похмурим». Вартим

уваги є й той аспект, що шрифт є культурно та історично маркованим. Завдяки певному шрифту можна ідентифікувати культурні цінності певного етносу, його історичні уподобання тощо.

Насиченість шрифту відповідає тембру голосу. Його розмір можна співвіднести й з темпом, чим більший розмір – тим повільніший темп. Це свідчить про ступінь важливості сказаного. Читаючи текст, виконаний певним шрифтом, як і чуючи його, проте не бачачи мовця, в уяві можна змалювати того, хто саме говорить, за умови, що хтось уже чув чи бачив мовця неодноразово до цього. Шрифт є не просто засобом або оболонкою, що «втілює в життя» думку, це компонент, що допомагає ідентифікувати настрій співрозмовника. Зауважимо, що це можна зробити й за допомогою тексту, завдяки традиційній семантиці, якою він наділений, однак можна враховувати й специфіку шрифту. Наприклад, якщо може бути відомо особу мовця завдяки його тембру, то чи можна ідентифікувати автора завдяки шрифту? Відповідь вважаємо позитивною.

Крім того, шрифт є одним із ключових ресурсів лінгвальної гри. І в усному, і в писемному мовленні залучають низку стилістичних прийомів, які сприяють його колоритності, уникаючи при цьому монотонності. Це саме стосується й графіки, у якій провідну роль відіграє шрифт. Він робить це по-особливому, завдяки нетрадиційній локації тексту, збільшенні окремих літер (кеглю), їх трансформації завдяки використанню інших гарнітур, залученню кольору як одного із провідних комунікативно-прагматичних компонентів писемного мовлення.

Отже, писемне мовлення не має достатнього арсеналу ресурсів, щоб цілком аналогічно відобразити сказане в усній формі. Це можна зробити частково. Як бачимо, для того щоб максимально наблизити усне мовлення до писемного й навпаки, доводиться залучати широкий спектр засобів, які є характерними для обох форм мовлення, однак бажаного не завжди вдається досягнути.

ПРОСОДИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ МОВЦЯ ЗА ПРОФЕСІЙНОЮ НАЛЕЖНІСТЮ

Сотников А.В.

*Київський національний лінгвістичний університет
avsotnykov@ukr.net*

The abstracts given below are dedicated to the issue of prosodic identification of the linguistic identity in discourse. The role of social aspects and professional belonging is under analysis. The typical prosodic markers for the rhetoric discourse are viewed.

Key words: *social status, prosodic markers, social role, prosodic identification.*

З огляду на антропоцентричний характер сучасних лінгвістичних досліджень, однією з актуальних проблем є ідентифікація мовної особистості за особливостями звукової чи лексичної будови її текстів. Під мовною особистістю розуміють «носія мови, який здатний реалізувати у мовленнєвій діяльності певну сукупність мовних засобів що характеризують певну частину мовної спільноти [1, с. 12]. Крім того, сучасні соціолінгвістичні дослідження свідчать про те, що мова представника соціуму є показником його соціокультурного рівня та соціального статусу за певними ознаками. До таких ознак, зазвичай, відносять вік, стать, належність (етнічну), рід діяльності, освіту. При цьому мовний набір людини не є сталим, він формується протягом активного життя відповідно до соціального статусу та соціальних ролей.

Зазначимо, що в повідомленні інформація умовно розподіляється на особистісну та смислову. Смислова виступає сукупністю відомостей, що саме й є предметом такого повідомлення. На її основі можна більш-менш точно уявляти про інтелектуальний та освітній розвиток мовця, його життєву позицію і політичні погляди, ступінь обізнаності про процеси в суспільстві та професійні знання тощо. Особистісна інформація характеризує усне повідомлення з позиції стилістики, граматики та логічності викладу змісту повідомлення, що, у свою чергу, дозволяє робити припущення про фізичний, психологічний і соціальний образ мовної особистості, характер людини, наявність діалектних особливостей.

Однією зі складових іміджу про соціальну належність людини є її голос. Уявлення про людину з позиції її голосу складається з індивідуального тембру, або якості голосу (темпоральні показники, гучність, висота), інтонаційного оформлення повідомлення, емоційного стану мовця, наявності/відсутності дефектів артикуляції та фонації, нормативності

мовлення/відхилення від норми [2]. Дослідники зазначають, що майже кожна людина, яка має досвід комунікативної діяльності, може за зовнішністю, поведінкою та манерою спілкування достатньо точно визначити низку соціально-психологічних характеристик співрозмовника [3].

Важливо усвідомлювати, що оцінювання мовної особистості оточуючими переважним чином ґрунтується на соціальних стереотипах мовленнєвого спілкування, а не на встановленні певних кореляцій голосових характеристик особистості. Різні мовні рівні задіюються при реконструкції чи аналізі мовної особистості, наприклад, фонетичний, лексичний, граматичний тощо. При цьому, залежно від емоційного стану такої особистості, відбуваються певні зміни на вищенаведених рівнях. Дослідження Е.А. Нушикян [4, с. 6] свідчать, що просодичними маркерами емоційного забарвлення мовлення слугують ЧОТ, спектр, тривалість та інтенсивність. Панівним маркером є саме ЧОТ, оскільки вона корелює з мелодикою мовлення на акустичному рівні. Експериментально доведено, що гучне мовлення та використання високих тонів притаманні особистостям, які характеризуються як вольові. Мовленню інтровертів притаманне більше використання пауз, що ще раз доводить те, що інтонаційне оформлення мовлення пов'язане з індивідуальними особливостями людини [1, с. 40]. Стрессова ситуація також впливає на акустичні характеристики мовлення, змінюючи інтенсивність і темп вимовляння.

Щодо професії, вона є одним з базових компонентів соціального статусу, який впливає на мовленнєву поведінку людини. Д. Крістал указує, що одним з найтипівіших індикаторів професійної ролі є інтонація: гучність, темп, ритм і висота голосу. Цілком зрозуміло, що просодичні показники мовлення представників різних професій значно різнитимуться. Мовлення акторів, наприклад, характеризується використанням більшої інтенсивності та емпатичних термінальних тонів, оскільки основним для акторів є вплив на емоційну сферу аудиторії [6]. Щодо політиків, то їхнє мовлення покликане впливати на формування колективної свідомості чи здійснення маніпуляції, тому серед просодичних маркерів, окрім інтенсивності й використання емпатичних термінальних тонів, налічується більший коефіцієнт паузації та логічний/емпатичний наголос. Просодична реалізація академічного публічного мовлення, наприклад, зумовлена соціально-рольовим аспектом професійної комунікації. Д. Брейзил [5, с. 84] зазначає, що, оскільки лікарі та вчителі через свою професійну належність мають більший авторитет, вони покликані контролювати розвиток дискурсу більшою мірою ніж

представники інших професій. Уважається, що «авторитетна соціальна роль» у риторичному дискурсі суттєво впливає на просодичні маркери професійного мовлення, що дає дослідникам можливість установити інваріантні ознаки професійної належності з урахуванням соціального статусу мовців і їхньої соціальної ролі. Згідно з даними Е.Ф. Фрейдіної [6, с. 248], до таких просодичних маркерів належать: чітка артикуляція, дотримання орфоепічної вимовної норми, адаптивність і варіативність голосу, використання широкого спектра мелодичних інтонаційних контурів, помірний темп мовлення.

Таким чином, соціальні норми та позалінгвальні складові комунікативної ситуації впливають на просодичні показники мовлення мовної особистості. Фонетична ідентифікація мовної особистості певним чином корелює з соціолектом, під яким розуміється сукупність мовних засобів, що використовуються для задоволення комунікативних потреб професійних, суспільних і вікових груп людей. Щодо саме мовної особистості, то її ідіолект зазнає певного впливу з боку соціолекту, оскільки є похідним від останнього. При цьому дослідження лінгвістичної ідентифікації мовної особистості набуває значної ваги для багатьох аспектів соціального і суспільного життя. Наприклад, лінгвістична чи фонетична ідентифікація мовця важлива для проведення кримінальних розслідувань, лінгвістичної експертизи тощо. Вивчення ідіолекту в поєднанні з установленням просодичних маркерів є суттєвим для проведення психіатричних експертиз, визначення ступеня тривожності чи емоційного збудження людини. Дослідження дискурсивної поведінки мовців має обов'язково включати встановлення типових професійних, соціолектних та ідіолектних особливостей відповідно з комунікативно-прагматичними інтенціями мовців.

Література

1. Наумов В.В. Лингвистическая идентификация личности / В.В. Наумов. – Москва: КомКнига, 2006. – 240 с.
2. Галяшина Е.И. Теоретические и прикладные основы судебной фоноскопической экспертизы: автореф. дис. ... доктора юридических наук / Е.И. Галяшина. Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 2002. – 40 с.
3. Чернышева Л. И. Психология общения // Психология и этика делового общения / Под ред. В. Н. Лавриненко. М., 2007. – С. 113-163.
4. Нушикян Э.А. Просодическая организация эмоциональной речи: автореф. дисс. ... доктора наук / Э.А. Нушикян. – Москва, 1987. – 32 с.
5. Brazil D. The Communicative Value of Intonation in English. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 188 p.
6. Фрейдина Е.Л. Социофонетический аспект риторического дискурса. / Е.Л. Фрейдина. – Вестник МГЛУ. – Вып. 1 (607). – 2011. – С. 248.

ПРОСОДІЯ ПУБЛІЧНОГО ПОЛІТИЧНОГО МОВЛЕННЯ АКЦЕНТУЙОВАНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ

Андрущенко І.О.

*Київський національний лінгвістичний університет
irmaand@ukr.net*

The given work highlights the results of auditory and acoustic analyses of prosodic specificity of the public political speeches, namely inaugural and acceptance addresses, realized by the English speaking accentuated personalities of different types. The obtained data allow to single out the invariant prosodic features common for all accentuated leaders. The distinctive prosodic features, which are typical of each type of accentuated personalities, are presented.

Key words: *public political speeches, prosodic features, accentuated personalities (demonstrative, paranoid, obsessive-compulsive, and impulsive), tonal, dynamic and temporal characteristics.*

Узагальнення результатів експериментально-фонетичного дослідження, отриманих на підставі проведення аудитивного й акустичного аналізів, із їхньою лінгвістичною інтерпретацією уможливило опис просодичної організації публічного політичного мовлення акцентуйованими особистостями. Мета започаткованого дослідження полягала у виявленні інваріантних і диференційних ознак інтонаційного оформлення ключових фрагментів трьох структурно-композиційних частин інавгураційних і програмних промов англійськими політиками, які мають різні домінуючі акцентуації характеру.

Експериментально встановлено, що інавгураційним і програмним промова, реалізованим акцентуйованими особистостями різних типів притаманним є подібне просодичне оформлення, оскільки ці промови характеризуються подібною жанровою належністю, їх виголошенням на багаточисельну аудиторію, мають типове комунікативно-прагматичне навантаження, а саме: подяка за висловлену довіру новому лідерові партії Великої Британії чи кандидату на пост президента США та переконання виборців у правильності обраного лідером майбутнього шляху політичного й економічного розвитку держави, а також однаковий соціальний статус мовців. Унаслідок цього, всі структурно-композиційні частини інавгураційних і програмних промов набувають, зазвичай, таких спільних ознак просодичного оформлення: подрібнене актуальне членування висловлень на інтоногрупи, а, отже, переважання усічених шкал, легатоподібний ритм, вузький позитивний тональний інтервал на стику ділянок інтоногруп “передтакт-шкала” і “передтермінальна група-ядро”, помірні гучність і темп з тенденцією до

сповільнення на ключових тезах виступу, домінування перцептивних пауз на стику інтоногруп.

До диференційних ознак аналізованих частин промови слід віднести взаємодію компонентів інтонації, що створює унікальний ритмо-мелодичний малюнок, який, з одного боку, сприяє виокремленню мовцями найважливіших положень промови, з іншого — слугує надійним маркером належності політика до певної групи акцентуєваних особистостей.

Щодо варіювання просодичних ознак залежно від типу акцентуації характеру мовця, то встановлено, що всім частинам інавгураційних і програмних промов, актуалізованих демонстративними, застрягаючими і збудливими акцентуєваними особистостями притаманне домінування середнього тонального діапазону з поступовим його розширенням у зв'язку із зростанням емоційно-прагматичного потенціалу висловлення. На відміну від них, групі педантичних акцентуєваних особистостей властивим є розширений тональний діапазон з тенденцією до його звуження. При цьому, всім структурно-композиційним частинам промови досліджуваних особистостей типовою є наявність незначних показників широкого і звуженого тонального діапазону інтоногруп, які поступово підвищуються в основній і заключній частинах, що свідчить про зростання рівня емоційно-прагматичного потенціалу висловлень. Разом з тим, жодній групі акцентуєваних особистостей не є типовою реалізація інтоногруп у вузькому діапазоні.

У цілому, у вступній і заключній частинах промови домінує оформлення інтоногруп спадною ступінчастою шкалою. Основна частина характеризується домінуванням ступінчастої спадної шкали з порушеною поступовістю у мовленні педантичних і збудливих акцентуєваних особистостей, що сприяє інтонаційному виокремленню найвагоміших слів у висловленнях і переважанням спадної ступінчастої шкали у мовленні демонстративних і застрягаючих особистостей, що надає загальному інтонаційному малюнку їхнього мовлення виразності і переконливості. Оформлення інтоногруп ковшною спадною шкалою є типовим для усіх груп акцентуєваних особистостей в основній частині промови, у вступній частині промови цей тип шкали наявний у мовленні демонстративних, застрягаючих і збудливих особистостей, а в заключній — демонстративних, педантичних і збудливих. Спадна скандентна шкала характерна демонстративним акцентуєваним особистостям у всіх частинах промови і застрягаючим особистостям — в основній і заключній. У мовленні збудливих

акцентуєваних особистостей вона зафіксована лише у вступній частині. Окрім того, зареєстровано незначну кількість висхідної ковзної шкали в інтоногрупах, актуалізованих збудливими акцентуєваними особистостями, у вступній та основній частинах промови та у мовленні застрягаючих особистостей в основній. Така організація інтоногруп на тлі загального ритмо-мелодичного малюнку промови сприяє виокремленню найвагоміших тез, які окреслюють плани лідерів щодо подальшої зовнішньої політики країни, заходи для покращення економічного становища держави і застереження країн-агресорів від будь-яких негативних дій.

Водночас, у мовленні особистостей з різними типами акцентуації характеру переважають різні термінальні тони, що пов'язано з намаганням мовців привернути увагу до повідомлення та виражає їхнє особисте ставлення до інформації, що виголошується. Здебільшого інтоногрупи оформлюються середньо-пониженим і середньо-підвищеним спадним і середньо-пониженим та середньо-підвищеним висхідним термінальним тоном мовцями всіх груп акцентуєваних особистостей.

Дослідження мелодичного контуру у висловленнях, актуалізованих демонстративними акцентуєваними особистостями, дозволило встановити переважання висхідно-спадно-висхідного мелодичного контуру у вступній та основній частинах промови, разом з тим, висловленням застрягаючих, педантичних і збудливих акцентуєваних особистостей притаманним є висхідно-спадний контур у цих частинах промови.

Отримані результати акустичного аналізу інавгураційних і програмних промов акцентуєваних особистостей свідчать про локалізацію максимуму ч.о.т. на першому наголошеному складі у вступній частині аналізованих промов усіх мовців. При цьому, в основній частині для демонстративних і педантичних особистостей характерною є локалізація максимуму ч.о.т. на першому наголошеному складі; застрягаючим і збудливим особистостям типовим є розташування максимуму ч.о.т. на ядерному складоносіві. У заключній частині максимум ч.о.т. зазвичай локалізується на першому наголошеному складі в інтоногрупах демонстративних, педантичних і збудливих особистостей і на ядерному складоносіві в інтоногрупах застрягаючих акцентуєваних мовців.

Дослідження величини тонального максимуму інтоногруп вступної частини аналізованих промов демонстративних і застрягаючих акцентуєваних особистостей показало переважання його реалізації у середньо-підвищеній зоні й у високій зоні в інтоногрупах педантичних і

збудливих особистостей. Основна частина характеризується зростанням рівня емоційної напруги мовців, пов'язаної із виголошенням ключових положень промови, що інтенсифікуються у мовленні демонстративних особистостей розташуванням величини тонального максимуму на такті у високій зоні; у збудливих — на ядерному складоносіві у його високій зоні. Застрягаючим акцентуйованим особистостям властивим є середньо-підвищена зона величини тонального максимуму з його розташуванням на ядерному складоносіві; педантичним особистостям — на першому наголошеному складі у середньо-підвищеній зоні. У заключній частині досліджуваних промов показники величини тонального максимуму у високій зоні на такті є типовими для демонстративних, педантичних і збудливих особистостей і в екстрависокій — на ядерному складоносіві для застрягаючих.

Аналіз тонального діапазону висловлень вступної частини засвідчив переважання зони звуженого тонального діапазону, що функціонує здебільшого у різновидах середнього широкого регістру у мовленні всіх груп акцентуйованих особистостей. Подібна тенденція зберігається і в основній частині, позаяк мовленню збудливих акцентуйованих особистостей притаманним є середній тональний діапазон. У заключній частині інтоногруп, зреалізованих демонстративними і застрягаючими особистостями домінує звужений тональний діапазон у зоні низького вузького регістру. Водночас, інтоногрупи педантичних особистостей реалізуються у середньому тональному діапазоні у зоні високого широкого регістру; висловлення збудливих мовців зафіксовані здебільшого в середньому тональному діапазоні у середньому широкому регістрі, верхня межа якого розташована у нижній зоні середнього вузького регістру, а нижня – у нижній зоні низького вузького регістру.

Дослідження динамічних характеристик інавгураційних і програмних промов, актуалізованих акцентуйованими особистостями, свідчить про те, що у вступній частині аналізованих промов демонстративних і збудливих особистостей максимум інтенсивності локалізується в основному на першому наголошеному складі; у той час як для педантичних і застрягаючих особистостей притаманним є його розташування на ядерному складоносіві. В основній частині максимум інтенсивності здебільшого зареєстровано на такті в інтоногрупах, реалізованих демонстративними, застрягаючими і педантичними особистостями, позаяк збудливим особистостям типовою є локалізація максимуму інтенсивності на ядерному складоносіві. Щодо

заключної частини промови, то всім групам акцентуйованих особистостей властивою є локалізація піку інтенсивності на ядерному складоносіві.

Вивчення показників діапазону інтенсивності дозволяє стверджувати, що для вступної частини промови, актуалізованої демонстративними, застрягаючими і збудливими особистостями, характерним є середній діапазон інтенсивності. Водночас, у цій частині промови, педантичним особистостям притаманним є розширений діапазон інтенсивності. Основній частині властиве значне зниження частоти середнього діапазону інтенсивності та суттєве зростання розширеного діапазону у мовленні застрягаючих, педантичних і збудливих особистостей, позаяк демонстративним особистостям властивим є середній діапазон інтенсивності у цій частині, що пов'язано з необхідністю донести до аудиторії ключові положення промови. У заключній частині промови домінує середній діапазон інтенсивності у мовленні досліджуваних груп акцентуйованих особистостей, окрім педантичних, у висловленнях яких зафіксовано розширений діапазон інтенсивності. Таке варіювання діапазону інтенсивності пояснюється підведенням підсумків виголошеної інформації в основній частині промови.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОСОДИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ УІНСТОНА ЧЕРЧИЛЛЯ ТА МАРГАРЕТ ТЕТЧЕР

Гавриленко В.М., Титарова Д.Ю.

*Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
lera.aveo@gmail.com*

The paper presents the results of research touching upon the gender aspect of prosodic characteristics of Winston Churchill's and Margaret Thatcher's political speeches. The particular features being investigated are the peculiarities of pitch fluctuations as well as different types of logical stressing.

Key words: pitch, emphatic stress, prosodic means, gender aspect.

Перша світова війна змінила ставлення до ролі політики у світі, що слугувало підвищенням інтересу до різноаспектних досліджень політичного дискурсу, зокрема до його мовних і позамовних особливостей. Оскільки саме чоловіки представляли країни на міжнародній арені, лінгвісти мали можливість аналізувати лише їхні промови. Вивчення гендерних відмінностей у політичному дискурсі набуло ваги лише нещодавно, оскільки в Західному світі протягом декількох століть жінка не мала доступу до політичної діяльності. І хоча траплялися поодинокі випадки політичної діяльності феміністок, проте саме прихід Маргарет Тетчер до Британського парламенту сколихнув увесь світ і став прикладом для інших жінок. Питаннями гендерного аспекту мовлення займається гендерна лінгвістика, представниками якої є Робін Лакофф, Дейл Спендер, Дебора Кемерон, Кириліна Алла Вікторівна, Горошко Олена Ігорівна та інші. Ця наука має великі перспективи, тому що людина не може уникнути «гендерної семіотики» у промові, оскільки будь-яке висловлення є продуктом людської свідомості, що відображає особистість оратора [2].

Метою нашого дослідження стало встановлення специфічних ознак просодичного оформлення промов Уінстона Черчилля і Маргарет Тетчер шляхом аналізу їхніх відмінностей у гендерній площині та визначення їхньої ролі при передачі інтенцій мовця.

Матеріалом дослідження слугували 3 промови Уінстона Черчилля («Blood, Toil, Tears and Sweat», «Their finest hour», «The Few») та 3 промови Маргарет Тетчер («The Mummy Returns», «The Bruges Speech», Speech at White House dinner) у вигляді надрукованих текстів та аудіозаписів [7; 9–19].

В основі політичної комунікації знаходиться ораторський інструментарій, визначальною частиною якого є інтонаційне оформлення. Інтонаційні особливості мовлення, його мелодичне й ритмічне забарвлення сприяють ефективній (або неефективній) реалізації політичного дискурсу [6]. Згідно з А.А. Калитою, система інтонації охоплює такі компоненти: 1) мелодика мовлення, 2) фразовий наголос, 3) ритм, 4) гучність, 5) темп і паузація, 6) тембр [4, с. 96–97].

Аудитивний аналіз публічних політичних промов Черчилля засвідчив, що термінальним тоном, характерним для виступу такого жанру, є спадний. Проте окрім цього, у мовленні політика наявні ті тони, які надають його промова емоційного забарвлення. Так, наприклад, ключова фраза виступу «*Blood, Toil, Tears and Sweat*» набуває емоційного інтонаційного оформлення за рахунок виділення слова *nothing* високим спадним тоном широкого діапазону та чергуванням тональних рівнів висхідних тонів: «*I have \nothing to offer | but 'blood, § / toil, § 'tears § and \sweat ||*». Інша особливість мелодичного оформлення мовлення політика полягає у тому, що він привертає увагу слухачів до конкретного слова або словосполучення за допомогою спадно-висхідного тону [3].

Промови Маргарет Тетчер мають інше інтонаційне оформлення, оскільки зрозуміло, що просодика мовлення жінки суттєво відрізняється від чоловічого мовлення. Згідно з результатами низки досліджень, у жінок превалює варіативність інтонаційних моделей, частотним є висхідний тон у стверджувальних реченнях і високий рівень висотнотонального рівня [5]. Мелодика мовлення 71-го прем'єр-міністра дійсно є неоднозначною. Вона постійно варіює тони від спадного до спадно-висхідного і від висхідного до спадно-висхідного. Таким чином, їй вдається зосередити увагу ледь не на кожному слові, наприклад: «*I 'hope you \won't mind, Mr. 'President, § my re\calling § that 'George ^Washington § was a /British ^subject § until \well after his \40th ^birthday ||*». Загалом А. К. Павлова стверджує, що чим вищий у жінки статус, тим більш схожим стає її мовлення на чоловіче. Це виявляється навіть у низькому голосі [5]. Маргарет Тетчер на початку своєї кар'єри брала уроки у мовленнєвого тренера, завдяки чому висота її голосу стала нижчою. Вона також навчилася говорити спокійним, але твердим тоном [8]. Ці тренування були необхідними для того, щоб її сприймали як гідного й серйозного політика і колеги, і виборці.

Під час аналізу реалізації емпатичного наголосу у виступах Черчилля, було встановлено, що він вживається, переважно, для підкреслення заперечення, кількості й певної оцінки, як наприклад, у словах *large, every, much, prime, great, no*. На додачу до цього, мовець навмисно підвищує гучність свого голосу на модальних дієсловах, звертаючи увагу слухачів на їхнє значення. Емпатичний наголос безпосередньо впливає на ритмічну організацію промови, виокремлюючи емоційно-сміслові центри висловлення [3].

Відповідно до просодичних особливостей характерних жінці-політику, М. Тетчер часто використовує емпатичний наголос у реченнях, підвищуючи гучність голосу та подовжуючи голосні. Такими словами виступають прикметники або прислівники, наприклад, *never, immediately, memorable*.

Окрім цього інтонаційного елемента, на ритмічну структуру промов впливають і паузи. Як зазначає О.А. Філатова, британському ораторському мовленню властива актуалізація значної кількості емпатичних пауз та пауз гезитації [6], що можна помітити у промовах У. Черчилля, у той час, як О.М. Алексієвець звертає увагу на високу частоту логічних, синтагматичних (синтаксичних) і прагматичних пауз, які притаманні промовам М. Тетчер [1].

Усі вище описані просодичні характеристики політичних промов обох ораторів супроводжуються помірним темпом, що є властивим для більшості англійських публічних виступів.

Зважаючи на те, що гендерна лінгвістика лише починає вивчати політичний дискурс, а кількість жінок-політиків у світі збільшується, то подальші дослідження питання гендерного аспекту у просодиці політичного мовлення залишаються актуальними.

Література

1. Алексієвець О. М. Роль просодії в реалізації точки зору в англійському політичному дискурсі [Електронний ресурс] / О. М. Алексієвець. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Aprgf/2012_1/Oksana_Aleksiievets.pdf.
2. Воронина Е. Ю. Гендерные различия в политическом дискурсе / Е. Ю. Воронина, С. Н. Соскина // «Молодежный научный форум: Гуманитарные науки»: материалы II студенческой международной заочной научно-практической конференции / Е. Ю. Воронина, С. Н. Соскина. – Москва: «Международный Центр Науки и Образования», 2013. – С. 35–42.
3. Гавриленко В. М. Просодичні характеристики політичних промов Уїнстона Черчилля / В. М. Гавриленко, Д. Ю. Тітарова // Сучасні тенденції фонетичних досліджень: Збірник матеріалів Круглого столу / В. М. Гавриленко, Д. Ю. Тітарова. – К.: Міленіум, 2017. – С. 90–92.

4. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання: Монографія / А. А. Калита. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
5. Павлова А. К. Особенности интонационного оформления речи современной успешной женщины / А. К. Павлова // Преподаватель XXI век / А. К. Павлова. – Москва: МПГУ, 2014. – С. 340–344.
6. Филатова Е. А. Лексико-стилистические и фонетические средства организации англоязычного политического дискурса (На материале речей британских и американских политиков) : дис. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "германские языки" / Филатова Е. А. – Иваново, 2004. – 197 с.
7. Baroness Margaret Thatcher's 'Mummy Returns' speech in Plymouth 22/5/2001 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.youtube.com/watch?v=iuvi_TxC4XY.
8. From 'shrill' housewife to Downing Street: the changing voice of Margaret Thatcher [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.telegraph.co.uk/news/politics/11251919/From-shrill-housewife-to-Downing-Street-the-changing-voice-of-Margaret-Thatcher.html>.
9. Margaret Thatcher - Speech to the College of Europe ("The Bruges Speech") [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.youtube.com/watch?v=D_XsSnivNg.
10. Margaret Thatcher's First Speech at White House as PM! [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=bcM38teBfu8>.
11. Speech at White House dinner [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.margaretthatcher.org/document/104197>.
12. Speech to Conservative Election Rally in Plymouth ("The Mummy Returns") [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.margaretthatcher.org/document/108389>.
13. Speech to the College of Europe ("The Bruges Speech") [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.margaretthatcher.org/document/107332>.
14. The Few [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.churchill-society-london.org.uk/thefew.html>.
15. The First Year of the War ("The Few") [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/the-first-year-of-the-war/>.
16. Winston Churchill | Blood, Toil, Tears and Sweat [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finesthour/blood-toil-tears-and-sweat>.
17. Winston Churchill "Blood, Toil, Tears and Sweat" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=8TlkNdcDck>.
18. Winston Churchill | Their Finest Hour [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/122-their-finest-hour>.
19. Winston Churchill – Their Finest Hour Speech – Complete [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=jB5wZtV1MWM>.

КОНСТАНТНІСТЬ І ВАРІАТИВНІСТЬ СОЦІОФОНЕТИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ МОВЛЕННЯ

ИНТЕНСИВНОСТЬ ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО ВАРЬИРОВАНИЯ В ПРОСОДИИ ФУНКЦИОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧЕСКИХ ВИДОВ АНГЛИЙСКОГО ВОПРОСА

Панова И.И., Медведева Н.Г.

Минский государственный лингвистический университет,

Республика Беларусь

natalia7medvedeva@gmail.com

The article presents the results of the comparative research into the prosodic structuring of Australian, Canadian and British interrogative utterances of different syntactical, stylistic and pragmatic types. The data obtained proved the national stability of their prosodic contrasts as well as the distinctions in the scope of interlinguistic variability within each speech act.

Key words: *orthoepic norm, territorial variability, pragmatics, perception, acoustic features, prosodic contrasts*

Дискуссионность утверждения Ф. Соссюра о том, что «единственным и истинным объектом лингвистики является язык, рассмотренный в самом себе и для себя» [1] представляется очевидной, поскольку оно гипотетически исключает проблему социальности и степени ее проявления, в частности, в интралингвистической вариативности современного английского языка не только в пределах внешнего (outer circle), но и внутреннего (inner circle) пространства его расслоения [2]. Обширность территориального распространения английского языка и связанная с ней динамика становления лингвокультурной базы различных сообществ предполагает необходимость описания соотношения как интралингвистической, так и интерлингвистической специфики формообразования высказываний в рамках литературной нормативности его каждого национального варианта.

При изучении территориальной вариантности в функционировании единиц полинационального языка на различных уровнях их анализа очевидную важность приобретает решение вопроса относительно степени проявления их вариантности в современной устной речи применительно к различным семантико-синтаксическим структурам высказываний, их актуализации в различных стилях речи, а также с учетом их различной коммуникативно-прагматической направленности.

Установление и описание дистинктивного потенциала внутривариантного функционально-коммуникативного и эмотивно-модального варьирования языковых единиц в условиях его территориальной адаптации в национально различном речевом пространстве требует детального изучения на конкретном речевом материале.

Обращение к проблематике установления вариантных закономерностей просодического структурирования устных высказываний и степени закрепленности их различных типов в орфоэпических нормах в территориально отдаленных пространствах ориентировано на определение нормативной ценности конкурирующих структур в пределах единой фонетической системы языка. Здесь следует сказать, что установление функционально-коммуникативной значимости просодических вариантов всегда находится во взаимодействии с широким комплексом формирующих их средств. Следовательно, при рассмотрении систем, объема и тенденций возникновения вариантности речевых единиц важно также определить соотношение различного рода активности не только экстралингвистических, но и внутрilingвистических факторов в создании каждого национального варианта.

В проведенном исследовании оценка территориальной нормативности в способах просодического структурирования высказываний в австралийском и канадском вариантах современного английского языка проводилась на материале широкого спектра реализаций вопросительной обращенности говорящего в ситуативно различных сферах речевого общения и с учетом их разной эмотивно-модальной коннотативности. В целях расширения экспериментальной базы речевого материала в объект сопоставительного исследования были включены структурно-синтаксические виды местоименных и неместоименных вопросов, реализованных в официально-деловой и непринужденной сферах речевого общения, а также с учетом их нейтральной или эмотивно-модальной негативной коннотативности, т.е. иными словами, для сравнения были выделены информационные и аффективные значения речевых актов, передаваемые в интонационной форме вопросительности [3]. Например: *Where do I sign, Sir? Do you think you'll come? Why can't you sit still for one minute? Then what's the hell is this?* Все типы вербально идентичных вопросов в количестве 920 единиц были воспроизведены носителями австралийской, канадской и британской орфоэпических норм. В эксперименте участвовали шесть мужчин в возрасте 25-30 лет.

Непосредственной задачей исследования являлись поиск и установление характера и степени просодической дистантности различных структурно-синтаксических и эмотивно-модальных видов вопросов, реализованных в официально-деловой и непринужденной сферах общения в австралийском и канадском национальных вариантах относительно британской орфоэпической нормативности. Рассматривался также характер их интервариантной контрастивности как потенциальный индикатор национальной специфики просодического структурирования. В этом плане также важным являлось определение соотношения пределов влияния интер и экстралингвистических факторов на создание инвариантных структур в просодии целого вопроса.

Сравнение на перцептивном и акустическом уровнях показало, что качественные различия между территориальными вариантами в просодических структурах вопросов проявляются по-разному в зависимости от становления их функционально-уместных видов в разные периоды времени в каждом варианте. Разная степень закрепленности общественной практикой в первую очередь относится к официально-деловой речи и лексически маркированным негативным вопросам во всех территориальных вариантах. Доминантной в оценке территориально нормативной специфики негативных вопросов является подчиненность национальной традиции в обеспечении экспрессивности как словесного, так и интонационного построения речи. В официально-деловых и лексически негативных вопросах просодические признаки дифференциации австралийского и канадского вариантов усиливаются, а в нейтральных и общих негативных вопросах ослабевают.

Просодическую норму вопросительных структур австралийского и канадского вариантов английского языка составляет разная совокупность объективно действующих сочетаемостей тональных, динамических и темпоральных признаков и характер вариативности в сравниваемых видах вопросов. Существенные национальные отличия наиболее эксплицитны не только в дистантности признаков значений, но и в объеме их внутритерриториальной вариативности.

Просодические структуры эмотивно нейтральных вопросов в большей степени утрачивают территориальные признаки, в то время как в лексических и синтаксических видах эмотивно негативных вопросов территориальные различия проявляются более ярко в величинах признаков значений их высотно-уровневой представленности, в то время

как нейтральные вопросы в большей степени утрачивают просодические контрасты по мелодическим признакам.

Более значимая стилистическая противопоставленность в просодических структурах общих и специальных вопросов обнаружена в австралийском и канадском вариантах. Национальная специфика австралийского варианта в структурировании официально-деловых вопросов заключается в рекуррентности высокого нисходящего тона и его повышенной экспрессивной восходяще-нисходящей разновидности, в то время как в британском варианте данный тип тонального завершения отсутствует. В канадском варианте частотность употребления нисходящего тона в завершении официально-деловых общих вопросов имело место в 60% случаев, а британские официально-деловые общие вопросы произносились в 70% случаев с высоким восходящим тоном.

Степень просодической экспрессивности в лексически и структурно негативных вопросах неоднозначно проявляется в австралийском и канадском вариантах. Относительно британской вопросительной нормативности по отдельным признакам, их различия носят как однонаправленный характер, так и имеют собственно национальные отклонения в их парном противопоставлении. Вариантность просодических структур вопросительных высказываний эмотивно-нейтральных и эмотивно-маркированных вопросов заключается преимущественно в несовпадении частотности типов тонального завершения фраз и их дистрибуции в каждом из сравниваемых вопросов. Степень проявления контрастивности признаков в австралийском и канадском вариантах относительно британских аналогичных вопросительных структур наиболее значима в лексически маркированных негативных вопросах.

Оценка степени просодической целостности национального варианта и внутритерриториальной вариативности проводилась путем сравнения структурной дифференциации местоименных и неместоименных видов вопросов в их нейтральных и негативно маркированных проявлениях.

Основными компонентами территориальной принадлежности вопросительных фраз являются не только их просодически стабильные структурные образования, отражающиеся в специфике вариативности предъядерной части, заключающейся в различном количестве употребляемых сложных контуров, но и объем их внутривариантных различий, который в разной степени идентифицируется как на перцептивном уровне, так и выражается в акустических параметрах частоты основного тона

(ЧОТ) и среднеслоговой длительности (СДС). Совокупности различий в их вариативности показаны в таблице.

Внутриреспубликанская вариативность признаков значений

Признак Вариант	Количество типов терминальных тонов	Сложные контуры в предъядерной части (%)	Интервал ЧОТ ударных слогов			Диапазон ЧОТ (отн. ед.)	СДС ядерного слога (мсек/мин)
				1/2	1/3		
Австрал. АЕ	5	54	min	0,7	0,2	2,0	265
			max	1,6	2,1		
Канад. СЕ	6	41	min	0,3	0,2	2,6	372
			max	2,3	2,4		
Брит. ВЕ	3	39	min	0,3	0,3	2,8	226
			max	4,0	4,2		

Как видно из таблицы, внутривариантные различия наиболее значительны в рекуррентности типов тонального завершения, степени национально обусловленной вариативности предъядерных контуров, вариативности частотных интервалов ударных слогов и средней длительности ядерных слогов. Убывание вариантной специфики просодических признаков имеет место в диапазоне частоты основного тона, степени выделенности первого ударного слога, дистрибуций типов слоговыделенности во всех видах вопросов.

Темпоральная вариативность не имеет однонаправленного проявления во всех сопоставляемых видах вопросов. Более быстрый темп произнесения вопросов характерен для австралийских непринужденных вопросов, а более быстрый темп был отмечен в британских лексически и структурно маркированных негативных общих вопросах.

Правомерно предполагать, что разница в диапазоне просодической вариативности видов вопросительных структур в австралийском и канадском

варіантах передопрелелена прежде всего особенностями соціо-історических умовий их розвитку.

Согласно данным идентификации различных видов вербально идентичных вопросов носителями британского орфоэпического стандарта, с высокой степенью достоверности (более 80%) они воспринимались как разные национальные варианты, различия которых, однако, не нарушают единую просодическую норму вопросительной обращенности в современном английском языке. В рамках единой просодической системы английского языка они приобретают статус позиционных аллофонов.

Литература

1. Соссюр Ф. Курс общей лингвистики / Ф. Соссюр. – М.: 1933. – с. 207.
2. Crystal D. English as a Global Language / D. Crystal. – Cambridge University Press: Second Edition, 2003. – 212 p.
3. Gussenhoven C. Intonation and interpretation: Phonetics and Phonology. Proceedings of the Speech prosody. / Aix-en-Provence, 2002. – p. 47-57.

КОНСТАНТНОЕ И ВАРИАТИВНОЕ В ПРОСОДИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЕ РЕЧИ ВЗРОСЛЫХ И ПОДРОСТКОВ (НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА)

Яскевич В.В.

Минский государственный лингвистический университет,

Республика Беларусь

vitaliy_yaskevich@mail.ru

The article deals with the prosodic peculiarities of teenage and adult speech. The findings of the research allowed us to establish a number of constant prosodic features, which are typical of both the age groups. At the same time we singled out certain specific traits of prosodic organization which reflect the age of the speakers.

Key words: *teenagers, grown-ups, prosodic characteristics, syntagm duration, speech melody, pitch sequences.*

Язык в новой когнитивной парадигме рассматривается исследователями как «окно» в духовный мир человека, как средство доступа к тайнам его мыслительных процессов [2]. Происходит переосмысление лингвистической методологии и его переориентация из системоцентрического в антропоцентрическое русло. В центре внимания лингвистики оказывается сложный процесс взаимодействия языка и человека как представителя определенного социума и как отдельного индивидуума. Интерес лингвистов вызывают не языковые явления как таковые, а языковые явления как результат деятельности субъекта речи. Тем самым в поле зрения исследователей попадают экстралингвистические факторы, обуславливающие изменения в дискурсивном поведении говорящего. В частности, возрастает интерес к изучению зависимости речевой коммуникации от этнической принадлежности (этнолингвистика), пола (гендерная лингвистика), профессии, образования, социальной ориентации (социоллингвистика), психо-физиологических особенностей носителей языка (психоллингвистика).

К существенным экстралингвистическим факторам относится и возраст говорящего. Данная субстанциональная характеристика человека неизбежно приводит к сознательному либо бессознательному отбору языковых средств выражения в процессе коммуникации. Предлагаются градации возрастных периодов и соответствующих этим периодам специфических «языков», отвечающих потребностям формирующейся личности [1]. При этом изучение детской речи (baby talk) и речи, обращенной к детям (motherese, parentese or

child-directed speech), представляет собой наиболее интенсивно разрабатываемую область исследований.

Широко исследована также речь взрослых носителей языка, что естественно, поскольку речь взрослых, как правило, служит эталоном языковой нормы. Наименее изученной остается речь подростков. Между тем есть основания полагать, что коммуникативная компетенция подростков как представителей возрастной группы, следующей после детей, существенно отличается от коммуникативной компетенции других возрастных групп.

В раннем детстве носители языка пребывают в динамическом процессе усвоения языковой системы. Язык и речь взрослых в полной мере отражают результат этого процесса. В этой связи авторы работ по социолингвистике отмечают как специфику подростковой речи тот факт, что подростки в большей степени, чем любая другая возрастная категория людей, оказываются носителями лингвистических инноваций [3; 5].

Подростковая речь часто выступает катализатором будущих лингвистических изменений на всех уровнях языка, в том числе и фонетическом [5]. Несмотря на то, что, становясь взрослыми, носители языка теряют большинство типичных черт молодежной речи, некоторые из этих черт становятся частью «продвинутого» слоя ("Advanced norm") языковой нормы на новом синхроническом срезе [6, с. 88].

Проведенный нами эксперимент по идентификации возраста говорящего на слух показал, что звучащая речь взрослых и подростков по своим фонетическим характеристикам достаточно легко различается на слух. Речь взрослых и подростков, практически полностью совпадающая по перцептивной высоте голоса, дифференцировалась информантами почти безошибочно. Этот факт свидетельствует о том, что различия в речи взрослых и подростков являются не физиологическими, а прежде всего лингвистическими и составляют специфику речевого голоса.

Цель настоящего исследования состояла в идентификации просодических различий в спонтанной речи сопоставляемых возрастных групп. Нескольким подросткам (носителям общеамериканской произносительной нормы) было предложено поделиться своими впечатлениями о визите в Минск. Аналогичная задача стояла перед группой взрослых испытуемых.

Комплексная методика эксперимента предполагала аудитивный анализ с участием аудиторов-фонетистов, которые выполнили просодическую

разметку полученных корпусов текстов с последующим сравнением перцептивных просодических характеристик сопоставляемых аудиозаписей.

Результаты анализа приведены в таблицах ниже.

Таблица 1

Актуализованная длина синтагм в речи взрослых и подростков (%)

Количество акцентных групп (а.г.) в синтагме	Испытуемые	
	Подростки	Взрослые
1	20	15
2	49	42
3	23	30
4	4	10
5	–	3

Процентное распределение синтагм различной протяженности указывает на наличие константных, универсально-языковых признаков, а также некоторых черт, обусловленных собственно возрастным фактором. Универсальным можно считать превалирование двух и трехакцентных синтагм в спонтанной речи всех испытуемых. Наблюдается также общезыковая тенденция – чем длиннее синтагма, тем реже она встречается в речи. Возрастной особенностью можно считать большую дробность просодического членения в речи подростков по сравнению со взрослыми. Согласно полученным данным в подростковой речи прослеживается сдвиг в сторону уменьшения актуализованной длины синтагм, а синтагмы, состоящие из пятиакцентных групп, вообще отсутствуют.

Анализ тонально-мелодической организации речи предусматривал рассмотрение частотности различных типов мелодического завершения. Полученные статистические данные приведены в таблице 2.

Таблица 2

Распределение различных типов мелодического завершения синтагм в спонтанной речи взрослых и подростков (%)

Тип завершения	Подростки	Взрослые
Нисходящий	40	56
Восходящий	26	28
Ровный	34	16

Постоянным тонально-мелодическим признаком можно считать высокую частотность нисходящего контура. Отличительным возрастным признаком выступает более высокая частотность (в два раза) ровного тона. При этом аудиторы также отмечают, что ровный и восходящий тоны в речи подростков встречаются не только в нефинальных синтагмах, но и в абсолютном конце фразы, что нетипично для взрослых.

Более подробный анализ включал выделение наиболее частотных типов тональных последовательностей в сопоставляемых корпусах текстов. Результаты данного этапа анализа приведены в таблице 3. Полученные данные позволяют сделать несколько обобщений. В речи обеих групп наиболее частотными являются фразы, состоящие из трех синтагм. Можно предположить, что в ходе рече-мыслительного процесса наиболее удобной для носителей языка оказывается мысль, состоящая из трех семантических блоков. Обращает также на себя внимание вышеупомянутое доминирование нисходящего движения высоты голоса.

В тоже время необходимо отметить две собственно возрастные особенности. Во-первых, полное отсутствие сложных, двунаправленных тонов среди наиболее частотных последовательностей в речи подростков. Во-вторых, меньшее разнообразие частотных тональных последовательностей в этой возрастной группе. Данные черты на слух воспринимаются как более однообразная и монотонная речь, что соотносится с общими впечатлениями аудиторов.

Таблица 3

Наиболее частотные типы тональных последовательностей в спонтанной речи взрослых и подростков

Подростки	Взрослые
$\backslash m \mid \backslash m \mid \backslash m$ $> m \mid > m \mid \backslash m$	$\backslash m \mid \backslash m$ $\backslash m \mid / m \mid \backslash m$ $\vee m \mid \backslash m \mid \backslash m$ $/ m \mid \vee m \mid \vee m \mid \backslash m$

Таким образом, просодическая организация речи имеет определенное константное ядро, которое остается постоянным независимо от возраста говорящего. Наряду с этим ядром существуют периферические

просодические черты, которые в большей степени соотносятся с определенной возрастной группой и составляют ее фонетический портрет.

Литература

- 1 Винарская Е.Н. Возрастные языки ребенка / Е.Н. Винарская, Г.М. Богомазов // Вестник ВГУ. Сер. Лингвистика и межкульт. коммуникация. –2001. – № 1. – С. 60–69.
- 2 Кубрякова Е.С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики / Е.С. Кубрякова // Известия АН. Сер. литературы и языка. – 2004. – Т. 63. – № 3. – С. 3–12.
- 3 Eckert P. *Language Variation as Social Practice (Language in Society)* / Penelope Eckert. – Oxford: Blackwell Publishing Incorporated, 2000. – 256 p.
- 4 Gimson A.C. *An introduction to the pronunciation of English* / A.C. Gimson; revised by Susan Ramsaran. – 4th ed. – London: Edward Arnold, 1989. – 364 p.
- 5 Labov T. Social and Language Boundaries among Adolescents / Teresa Labov // *American Speech*. – Vol. 67. – №4. – 1992. – P. 339–366.
- 6 Milroy J. *Linguistic Variation & Change* / James Milroy. – Oxford: Blackwell, 1992. – 256 p.

ЛІНГВОКОНТРАСТИВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОНЕТИЧНИХ СИСТЕМ ІНОЗЕМНОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

ZUR METHODIK DER KONTRASTIVEN PHONOLOGISCHEN UNTERSUCHUNGEN

Kiyko S.V.

Nationale Juri-Fedkovych-Universität Tscherniwzi

kiykosvit@gmail.com

The report describes the principles of contrastive studies of different languages at the level of phonology and suggests the methods of comparison of their phonological systems taking into account the hierarchy of distinctive features of phonemes. Based on ideal language type we develop also a step-by-step guide for the description of the phonological peculiarities in the Ukrainian and German.

Key words: *phonemes, methods, distinctive features, typology, Ukrainian, German.*

Inhalt des vorliegenden Beitrags ist die bestehenden Methodiken eines kontrastiven Vergleichs auf phonetisch-phonologischer Ebene zwischen zwei und mehr beliebigen Sprachen aufzulisten, ihre Vor- bzw. Nachteile für das Sprachenpaar Ukrainisch als Ausgangssprache (AS) und Deutsch als Zielsprache (ZS) zu überprüfen und eine eigene Methodik des kontrastiven Vergleichs vorzuschlagen.

Phonologische Systeme aller Sprachen der Welt basieren auf primären, allen Menschen eigenen Oppositionen, z.B., auf dem Unterschied zwischen Vokalen und Konsonanten. Dazu kommen noch weitere Eigenschaften, die als phonologische Universalien bezeichnet werden, z.B.:

- 1) alle Sprachen haben mindestens einen Plosiv;
- 2) alle Sprachen haben Vokale *i, a, u*;
- 3) die meisten Sprachen haben mindestens einen Frikativ;
- 4) die meisten Sprachen haben zwei Liquide;
- 5) vordere Vokale sind in den meisten Sprachen ungerundet [4, S. 33-59].

Mit diesen primären Oppositionen treten aber überall sekundäre Oppositionen auf, die für jeweils einige Sprachen charakteristisch sind, z.B. lange Vokale im Deutschen, palatale Konsonanten im Ukrainischen, Nasalvokalphoneme im Französischen usw. Gerade sekundäre phonologische Oppositionen bilden den fundamentalen Gegenstand der linguistischen Typologie [6, S. 70].

Eine relativ schlichte Einteilung der Sprachen wird nach dem Umfang des Phonemsystems unternommen. Hier bieten sich differenzierende Typologien an:

verglichen werden phonologische Systeme nach dem Überwiegen von Konsonanten vs. Vokalen im Phonemsystem [1, S. 1-22] oder nach dem Vorkommen der Vokale und Konsonanten im Text [5, S. 145]. Diese Vergleiche sind quantitativer Art und dienen in erster Linie zur typologischen Klassifikation der Sprachen in Vokal- und Konsonantensprachen. So wird, z.B. das Deutsche mit 15 monophthongalen Vokalphonemen und 18 Konsonanten als vokalisches klassifiziert. Das Ukrainische mit 5 Vokalphonemen (einige Autoren rechnen im Ukrainischen jedoch mit 6 Vokalen) und 33 Konsonantenphonemen zählt daher eindeutig zu den konsonantischen Sprachen.

Uns interessieren aber vor allem die Methoden der Analyse qualitativer phonologischer Unterschiede, weil gerade qualitative Gegenüberstellung für die Methodik des Fremdsprachenunterrichts unentbehrlich ist. Es ist bekannt, dass phonetische Abweichungen in der Aussprache der Lerner einer Fremdsprache im Sinne vom Verstoß gegen die Standardaussprache in erster Linie auf den Einfluss der Muttersprache zurückgehen. In der Regel erwirbt der Lernende das System der Zielsprache auf der Basis des Systems der Muttersprache und überträgt dieses weitgehend auf die Zielsprache, was zu zahlreichen Interferenzfehlern führt. Darum werden vor allem solche Laute nicht wahrgenommen und folglich nicht (richtig) ausgesprochen, die im System der Ausgangssprache entweder keine Entsprechung oder andere Funktionen haben oder in anderen Positionen vorkommen. Die Unterschiede beziehen sich aber im phonischen Bereich nicht nur auf Phoneme und deren Gruppierungen, sondern umfassen auch deren obligatorische Folge im sprachlichen Lautkontinuum sowie suprasegmentale Elemente.

Der Anteil interferenzbedingter Fehler ist in der Phonetik, im segmentalen wie im suprasegmentalen Bereich, sehr hoch [3, S. 142 ff]. Andere Ursachen, wie falsche Analogiebildungen, sprachliche und außersprachliche Faktoren der Unterrichtssituation, Einfluss einer anderen Fremdsprache, psychologische Bedingungen und individuelle Veranlagungen [2, S. 77] spielen demgegenüber eine untergeordnete Rolle.

Die kontrastive Analyse auf der phonematischen Ebene soll daher in erster Linie dazu dienen, die Übereinstimmungen, Ähnlichkeiten und Divergenzen zwischen Ausgangs- und Zielsprache aufzuzeigen und somit die Möglichkeiten zu schaffen, Interferenzphänomene in der Zielsprache kontrolliert und effektiv zu begegnen, sie durch entsprechend konzipierten Unterricht und methodisch aufbereitetes Übungsmaterial zu begrenzen oder ganz zu verhindern.

Schematisch lässt sich die Vorgehensweise der kontrastiven Analyse der phonetisch-phonologischen Ebene im Ukrainischen und Deutschen folgenderweise darstellen:

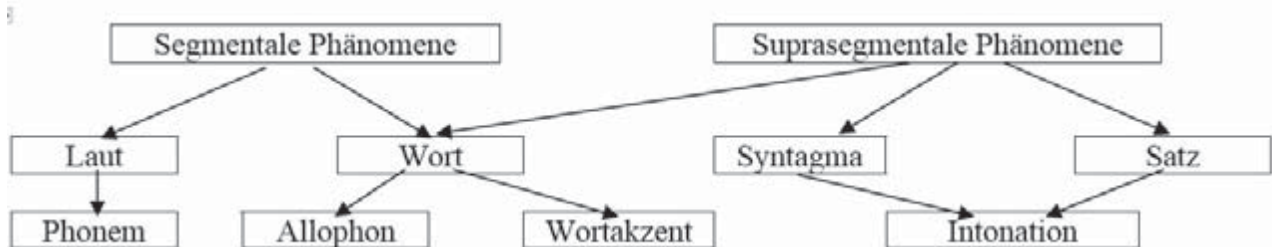

Abb. 1. Beschreibungsschema der Einheiten der phonologischen Systeme

Es sollen im Allgemeinen kontrastiv verglichen werden:

(1) Phoneminventare des Ukrainischen und des Deutschen. Aus der Gegenstellung der Phonemsysteme kann die unterschiedliche Anzahl der silbischen und asilbischen Phoneme beider Sprachen ermittelt werden. Außerdem kann man feststellen, welche Phänomene in beiden Sprachen vorkommen bzw. in einer der beiden fehlen.

(2) distinktive Merkmale der Phoneme. Sie müssen zur Analyse herangezogen werden, um zu bestimmen, inwieweit die Phoneme beider Sprachen übereinstimmen oder divergieren. Bestimmte Merkmale können z.B. in der Ausgangssprache redundant, in der Zielsprache dagegen distinktiv sein. Es ist jeweils zu untersuchen, wie in beiden Sprachen die Merkmale gebündelt sind.

(3) Allophone. Ein ziemlich oft auftretendes Problem liegt darin, dass ukrainische Muttersprachler die Grenzen zwischen den Gruppen von Allophonen bestimmter Phoneme meistens nicht erfassen oder obligatorische Allophonfolgen aus dem Ukrainischen ins Deutsche übertragen. Daher ist die konkrete Realisierung der Phoneme zu berücksichtigen, und zwar die freien und kombinatorischen Varianten.

(4) Kombination und Distribution. Probleme beim Erwerb der Zielsprache können auch dadurch bedingt sein, dass Phoneme und Phone in anderen Positionen oder in anderen Verbindungen auftreten als in der Ausgangssprache. Darum müssen die Distribution und Kombination der Phoneme und ihrer Varianten in den Vergleich einbezogen werden.

(5) Assimilations- und Neutralisationserscheinungen. Bekannterweise besteht der Prozess des Sprechens nicht aus einer bloßen Aneinanderreihung von einzelnen Phonemen, sondern er verläuft kontinuierlich, indem die einzelnen Phoneme stark miteinander interagieren. Diese Koartikulation beeinflusst die

jeweilige Ausprägung des einzelnen Lautes und führt zur Angleichung der benachbarten Laute, was Assimilations- und Neutralisationserscheinungen hervorruft. Da die Laute der Zielsprache eine andere Distribution besitzen als die Laute der Ausgangssprache, sind Assimilations- und Neutralisationserscheinungen vom jeweiligen System bedingt und müssen gesondert behandelt werden.

(6) Silbenstruktur. Die Silbenstruktur spielt für die Charakterisierung des Sprachsystems eine wichtige Rolle. So herrscht, z.B., im Ukrainischen die offene, im Deutschen die geschlossene Silbe vor. Im Ukrainischen treten innerhalb der Silbe maximal Kombinationen von drei asilbischen Phonemen auf (z.B. *спузму*), im Deutschen von fünf (z.B. *du impfst*). Das Deutsche verfügt außerdem über eine beträchtlich größere Anzahl von Silbentypen.

(7) Wortakzent. Die Suprasegmentalia sind bisher in kontrastiven Arbeiten meist nur am Rande oder überhaupt nicht berücksichtigt, z.T. auf Grund ihrer großen Realisationsbreite, wegen nicht genau festgelegter Normen, aber hauptsächlich wegen fehlender bzw. ungenügender Voruntersuchungen in den Einzelsprachen. Die Kontrastierung der suprasegmentalen Gegebenheiten „muss sich Schritt für Schritt auf die Wortakzentuierung, die Ausspruchsakzentuierung, die rhythmischen Einheiten, die Pausierung und die Tonhöhenveränderungen erstrecken“ [8, S. 136].

(8) Intonation. Das Erlernen der Sprache setzt bei Kindern mit dem Erlernen der Intonation ein. W. Raffler-Engel [7, S. 483 ff] vertritt die auf den Ergebnissen seiner Untersuchung basierte Meinung, dass die Stimmproduktion des Kindes, noch bevor darin irgendwelche lautlichen Einheiten oder gar Wörter entdeckt werden können, für die jeweilige Sprache charakteristische Intonationsverläufe zeigt. Der Erwerb der phonischen Einheiten vollzieht sich erst im Anschluss daran. Darum sind die im suprasegmentalen Bereich liegenden Erscheinungen im höchsten Grad internalisiert und werden vom Sprecher als naturgegeben empfunden und bei jeder sprachlichen Äußerung automatisch reproduziert.

Die oben formulierten Grundsätze ergeben die möglichen Basen für die Aufstellung phonologischer Typologien:

1. nach den Einheiten und Paradigmen: phonemische Typologie;
2. nach den Syntagmen: phonotaktische Typologie;
3. nach den phonologischen Prozessen: Prozesstypologie;
4. nach den phonologischen Beschränkungen: Optimalitätstheorie.

Aus den oben angeführten Überlegungen können didaktische Implikationen hergeleitet werden, die den Ausspracheunterricht optimieren sollen.

Beim Gegenüberstellen von Ausgangslauten und zielsprachlichen Lauten soll man darauf achten, ob der jeweilige Unterschied die Artikulationsstelle oder die Artikulationsart betrifft. Laut A. Szulc [8, S. 149-150] ist es methodisch leichter, von einer für zwei Laute gemeinsamen Artikulationsstelle auszugehen, und sich dann lediglich auf die Unterschiede in der Artikulationsart zu konzentrieren. Die Gruppierung der zielsprachlichen Laute sollte folglich nach zwei Gesichtspunkten vorgenommen werden:

1) nach der Anzahl der Merkmale, die den zielsprachlichen Laut vom ausgangssprachlichen unterscheiden;

2) nach der Bezogenheit der Distinktion auf die Artikulationsstelle oder auf die Artikulationsart.

Die Laute sollen nach Möglichkeit in Kontrasten (nach einem bestimmten distinktiven Merkmal) geübt werden. Diese distinktiven Merkmale sollen entweder als ein Minimalpaar in verschiedenen Wörtern / in gleichem Wort oder in einem Syntagma vorkommen.

LITERATURVERZEICHNIS

1. Andersen H. Vocalic and consonantal languages / H. Andersen // *Studia linguistica* A.V. Issatschenko oblate. – Lisse: P. de Ridder, 1978. – S. 1–22.
2. Apelt W. Positionen und Probleme der Fremdsprachenpsychologie / W. Apelt. – Halle, 1976. – 196 S.
3. Bernstein W. Wie kommt die muttersprachliche Interferenz beim Erlernen des fremdsprachlichen Wortschatzes zum Ausdruck? / W. Bernstein // *Linguistik und Didaktik*. – 1979. – Nr. 38. – S. 142–147.
4. Greenberg J.H. Typology and Cross-Linguistik Generalizations / J.H. Greenberg // J.H. Greenberg (Ed.). *Universals of Human Language*. – Vol. 1. – Method & Theory. – California: Stanford University Press, 1997. – P. 33–59.
5. Milewski T. Voraussetzungen einer typologischen Sprachwissenschaft / T. Milewski // *Linguistics*. – 1970. – Nr. 59. – S. 62–107.
6. Morciniec N. Das Lautsystem des Deutschen und des Polnischen / N. Morciniec. – Heidelberg: Groos, 1990. – 131 S.
7. Raffler-Engel W. Die Entwicklung vom Laut zum Phonem in der Kindersprache / W. Raffler-Engel // *Proceedings of the 5th International Congress of Phonetic Sciences*. – New York: de Gruyter, 1965. – P. 483–492.
8. Szulc A. Die Fremdsprachendidaktik: Konzeptionen – Methoden – Theorien / A. Szulc. – 2. wyd. – Warszawa: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976. – 158 S.

УКРАЇНСЬКА АНГЛІЙСЬКА: ОСНОВНІ АРТИКУЛЯЦІЙНІ ДИВЕРГЕНТИ

Лужаниця О.І., Вавренюк А.П., Сіренко Н.Є.

Запорізький національний університет

luzhanytsia@gmail.com, robert.landlord246@gmail.com,

natalie32382@gmail.com

The article is focused on the study of Anglo-Ukrainian divergents in pronunciation. Main articulation differences of Ukrainian and British English standart accents are outlined. Among them are differential and integral items of existing and non-existing in the Ukrainian language phonemes and allophones compared to the English ones. Ukrainian accent divergents are both non-existing differential as well as similar differential and integral allophones.

Key words: Global English, Ukrainian English, pronunciation, articulation, divergents, phoneme, allophone.

Геополітична особливість використання англійської мови в сучасному світі в якості лінгва франка та її глобальне поширення зумовлює варіативність на всіх рівнях мовної системи, особливо на фонетичному. Лібералізація в мовній політиці сприяє появі різноманітних англійських акцентів та їх функціонуванню на державному рівні, серед найвищих верств у міжнародному спілкуванні (наприклад, в ООН) та в бізнес колах. У результаті, за даними лінгвістів [2, с. 144–145], на початку ХХІ ст. найпоширенішими акцентами є нестандартні та не одвічно англійські, зокрема: індійсько-англійський, мексикансько-англійський, сінгапурсько-англійський, німецько-англійський, українсько-англійський та ін.).

Дійсно, в масштабному потоці усного англійського мовлення сьогодення етно-окрашені акценти є неминучими. Ставлення до них, порівняно з минулими століттями, є позитивним, коли немає перешкоди процесу комунікації, та негативним, коли ступінь акцентних дивергентів впливає на ефективність спілкування. У першому випадку досі спостерігається стереотипне первинне сприймання мовця під кутом зору його професійності / непрофесійності.

Помилковим вважається те, що українська англійська відрізняється від британської / американської англійської лише артикуляцією звуків, які не мають аналогів у вимові рідної мови (наприклад, [θ], [ð], [ŋ], [w], [r]). Результати нашого дослідження показують, що у плані артикуляції особливо проблемними виступають саме споріднені звуки. Серед них спостерігаються як приголосні, так і голосні; вони поділяються на 3 групи (кількісні, якісні та кількісно-якісні).

За результатом аналізу, до кількісних дивергентів відноситься вимова дифтонгів замість монофтонгів і навпаки, як у наголошених, так і ненаголошених складах. Прикладом першого є вимова [e] замість [ei] – *plate*, [u] замість [uə] – *poor*, [ɔu] замість [u:] – *through*, [ɔ] замість [ou] *note*, другого, – відсутність субституції дифтонгів звуком шва [ə] в наступних словах: *furniture, favourite, chocolate*.

Серед якісних дивергентів простежується відмінність у довготі приголосних, наприклад: *but – bart, pot – port, luck – lark* та субституція англійських звуків українськими або російськими. Остання група є найбільше представленою.

Голосні якісні дивергенти з'являються в наслідок таких процесів:

1. Субституції споріднених, але не тотожних звуків. До них належать короткі голосні середнього та заднього рядів [ʌ], [ɔ], [u], [ə], [e], [i]. Вони замінюються передньоязиковими українськими аналогами. Наприклад [ʌ] вимовляється як [a] в словах *tuch, march*, а також як українське [o] на початку слова: *опор – upper*. Найбільшим відхиленням є короткий звук [i], неправильна вимова якого веде до ускладнення комунікації та акустично нагадує довгий звук [i:], наприклад: *lick – leak, sick – seek, ship – sheep*.

2. Заміні безеквівалентних англійських голосних схожими українськими, наприклад: [ɜ:] на [o] чи [e] – *turner*, [æ] звуком [e] – *man, tap, bag*, голосного середнього ряду верхнього підйому [ɪ] звичайним українським [y] – *boot*, ненапруженого неогубленого голосного середнього ряду високого підйому [i̯], звичайним українським [i]: *parallelepiped*.

3. Вимові коротких голосних перед приголосними без усиченості. Її ступінь залежить від диференціальних ознак приголосного, якій йде за голосним: найбільш усиченим є голосний перед глухим звуком, менш перед дзвінким, практично розслабленим перед сонорним [2, с. 100].

4. Артикуляції лабіалізованих коротких звуків [ɔ], [u] з витягнутими губами.

5. Вимові довгих голосних без напруження, оскільки довгота в українських голосних є несуттєвою рисою.

6. Гіперкорекції, коли голосні у ненаголошених складах вимовляються чітко та не заміщуються звуком шва [ə], редукуються частково або повністю. Наприклад: *snowball* [snoʊbɔ:l] – повна артикуляція ненаголошеного, *sportsmen* [spɔ:tsmən] – часткова редукація ненаголошеного; *lesson* [lesn], *pencil* [pensl] – повна редукація ненаголошеного (o, i зовсім не вимовляються).

Українські дивергенти англійських *приголосних* є результатом дії таких процесів:

1. Дезаспірації вибухових приголосних на початку складу, наприклад: батько – *ball*, *door* – дорога, павук – *paper*.

2. Заміні місця артикуляції, наприклад, субституції альвеолярних приголосних дентальними [t], [d], [s], [z], [ʃ], [dʒ], [l], [n]: *міло* – *table*, сонце – *song*, доктор – *dog*, *ніс* – *nose*; *dish* – шепотіти (останній наближений до українського м'якого звуку [щ]).

3. Зміни у м'язовому напруженні, наприклад, вимові губно-губних приголосних [m], [b], [p] та губно-дентальних [v], [f] з меншим м'язовим напруженням ніж в англійській мові, наприклад, *вода* – *verb*, *book* – будинок, *pool* – повітря.

4. Палаталізації.

5. Відсутності гортанної зупинки (glottal stop).

6. Відсутності лабіального вибуху.

7. Відсутності назального вибуху.

8. Гіперкорекції особливо у зв'язному мовлені коли приголосні піддаються елізії, або артикуються не всі частини фонем. Останнє характерно для вибухових приголосних у кінці слів, коли вони вимовляються без розімкнення (stop without audible release), тоді як в українській мові дзвінкі приголосні повністю вимовляються, але із оглушенням, наприклад, *доступ* – *por*, *кілок* – *book*.

Серед кількісно-якісних дивергентів є помилкова вимова двох дифтонгоїдів – довгих звуків [i:] та [u:] без коартикуляції [j] з першим звуком та [w] з другим.

За результатом аналізу було виявлено основні особливості українського англійського акценту. Серед них не лише диференційні ознаки англійських фонем, які відсутні в українській мові, але й інтегральні, які не мають фонологічного значення та не перешкоджають комунікації. Тим не менш, саме вони є індетифікаційним маркером україномовця.

Література

1. Collins B. Practical Phonetics and Phonology: A Resource Book for Students / Beverley Collins, Inger M. Mees. – Abingdon : Oxon, 2013. – 328 p.
2. Crystal D. English as a Global Language / D. Crystal. – Oxford : Oxford University Press. 2003. – 212 p.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ФОНЕТИКИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

THE HEALTH OF UNIVERSITY STUDENTS: WHAT DO WE KNOW?

Amanda Drye

*Faculty of Health, Social Care and Education, Anglia Ruskin University,
Cambridge, Great Britain
amanda.drye@anglia.ac.uk*

A review of the literature was undertaken in order to identify the available evidence to explain the growing occurrence of mental ill health in the population of university students in England living alone.

Literature was sparse and came from the United States, Australia, Canada and Scandinavia, a few from UK and a small number of studies in Asia. The issues isolated were those of high incidence of alcohol and drug misuse and long term chronic illness, diabetes and epilepsy and learning disabilities such as ADHD, Asperger's syndrome, Dyslexia, Dyspraxia and physical disabilities. All of which can become unstable due to change of General Practitioner and poor access to/different availability of services. Mental ill health proved to represent the largest number of University students seeking health services. This review identified a lack of literature indicating why this is the case and therefore is the precursor to a mixed method study.

The proposed study will endeavour to find out a more detailed record of occurrence and why mental ill health is so common amongst this population of students living alone. In addition, through interviews some possible reasons may be uncovered.

NO TEACHERS: ONLY LEARNERS. A LATERAL PERSPECTIVE TO LEARNING

Duncan Drye

Bury St. Edmunds, Great Britain

duncandrye@gmail.com

I left school at 14 with no qualifications, but a thirst for the written and spoken word. Exactly 50 years later I commenced my first university degree course. With little formal education prior to this, I believe myself to be an imposter.

However in my presentation I consider two major experiences in my life: driving racing cars and working with horses, and postulate whether they could have contributed constructively to the work I do today. Is it possible that an unschooled free thinking individual can add value to the profession upon which they embark?

This presentation blends anecdote and lateral thinking to a new concept in professional practice. It includes: the introduction of two important influences within my teaching practice; an introduction to Monty Roberts ‘The Horse Whisperer’; an outline of the silent language of Equis which Monty Roberts developed with which to communicate with horses in a pain free environment; we will compare two different scenarios: same speed, same car, but at different points on the same race circuit; in conclusion – the Imposter Syndrome.

In the past I really believed myself to be a horse whisperer and a racing driver – I can not really believe I am a teacher, but maybe I am all the better for that doubt?

METHODOLOGICAL PECULIARITIES THAT INFLUENCE INTONATIONAL SKILLS FORMATION

Zoia M. Kornieva

*National Technical University of Ukraine
“Igor Sykorsky Kyiv Polytechnic Institute”
zoyamk18@gmail.com*

In the paper the author suggests teaching the learners of English intonation patterns in their integration with lexico-grammatical means on the basis of textual fragments. The author comes to the conclusion that the application of such an integrated approach to teaching English can hone the learners' skills of oral actualization of the text communicative focuses.

Key words: *intonation skills formation, intonation patterns, textual fragments.*

Numerous experiments carried out prove that students' intonational enhancement is achieved through purposeful perception of intonational models.

Intonational skills are communicative skills proper which means that intonation inevitably depends on the communicative situation, i.e. on the interlocutor, communicative intention, place of communication, etc.

Moreover, the process of teaching intonation is influenced by the three groups of factors that may complicate it. The first group of factors comprises difficulties connected with the students themselves (e.g. communicative audition underdevelopment). All the peculiarities of the L2 English phonetic system which either partially or absolutely do not have conformities with the students' mother tongue phonetic system make the second group of factors. The teaching process peculiar features (e.g. teacher's tolerance to the phonetic mistakes made by students) form the third group of factors.

Taking into consideration everything mentioned above we suggest teaching intonational patterns within an integrated approach, both analytically and imitatively. The ratio between implicit (imitation) and explicit (analysis) intonation acquisition varies and depends on the students' phonetic competence.

We single out two stages in teaching intonational patterns on the basis of the textual fragments of English prosaic fables. At the first stage new intonational patterns are introduced. The aim of the teacher is to show an intoneme in different communicative situations defining its meaning in each of them. Then the intoneme is schematically visualized in the form of a graphical intonogram.

The second stage comprises different perceptive and productive exercises for the students' further skills development. For example, students recognize an intonational pattern, differentiate and identify it in the context, then imitate the pattern, do transformational and substitutional exercises, and finally use the pattern in a definite communicative situation.

МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ ОВОЛОДІННЯ ФОНЕТИКОЮ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Полюк І.С.

*Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”
ipolyuk1953@gmail.com*

The paper introduces stages of teaching pronunciation to the students of French during the introductory corrective course as well as outlines the difficulties they face while mastering French pronunciation.

Key words: phonetic skills, stages of teaching, French pronunciation.

Формування франкомовної фонетичної компетентності у дорослих завжди було і залишається одним із найскладніших аспектів оволодіння французькою мовою. Саме тому на початковому етапі навчання вкрай важливо приділяти цій складовій освітнього процесу особливу увагу, іншими словами “faire de la phonétique”.

Вимовні навички та вміння (“la correction phonétique”) є невід’ємним складником формування франкомовної фонетичної компетентності, який, у свою чергу, повинен бути інтегрованим у курс формування мовної компетентності разом із такими її компонентами, як лексичний, граматичний та синтаксичний.

Умовно ми можемо виокремити декілька етапів формування вимовних навичок та труднощі, пов’язані з ними.

Перший етап пов’язаний із так званим «емпіричним усвідомленням фонетичної форми слова» (“mot phonétique”). Це, наприклад, коли у процесі вивчення лексики студенти звикають не вимовляти слово без детермінатива або прийменника, залежно від контексту: таким чином, вони скажуть не “livre”, а “le livre”, не “ville”, а “la ville”, не “ami”, а “un ami”, не “vetêtement”, а “ses vêtements”, не “culture”, а “leur culture”, не “soir”, а “ce soir”, не “tableau”, а “au tableau”, не “femme”, а “quelle femme!”, не “fenêtre”, а “à la fenêtre” тощо.

Маючи звичку з самого початку навчання висловлюватися фонетично коректно, студенти також звикають вимовляти в одному складі приголосну і голосну, які розділені на письмі, ще не знаючи, що в цьому випадку йдеться про зв’язування (la liaison) або зчеплення (l’enchaînement), наприклад: “à tout à l’heure”[a-tu-ta’lœr], “dans un an” [dã-zẽ-nã], “chez un ami” [ʃe-zẽ-na’mi]. На

особливу увагу заслуговують «фонетичні слова», на кшталт “les États-Unis” ([le-ze-ta-zy’ni]), яке складається з п’яти складів, та становлять значні труднощі для вимови під час навчання.

Другий етап формування вимовних навичок спрямований на тренування артикуляції останнього складу, який вимовляється в кожному «фонетичному слові». Прикладом подолання зазначеної труднощі може слугувати вживання прикметників на позначення національності: “je suis japonais/japonaise”, або “américain/américaine”, “italien/italienne”, “coréen/coréenne”. Студент повинен навчитися вимовляти носові голосні, що дозволяє відрізнити чоловічий рід від жіночого. Саме тому на етапі тренування слід стимулювати промовляння останнього складу із певним перебільшенням. Коректна вимова останнього складу «фонетичного слова» є фундаментальною для того, щоб правильно висловлюватися у франкомовному середовищі.

Третій етап охоплює розташування послідовних «фонетичних слів» у зв’язному висловленні. Тут ідеться про процес тренування у розпізнаванні послідовності «фонетичних слів», останній склад яких повинен вимовлятися з особливою увагою. Якщо виникає потреба, студенти повинні повторювати останній склад. Це можна робити з двома послідовними «фонетичними словами»: “rendez-vous chez lui”: “rendez-vous...vous”, “chez lui...lui”, “rendez-vous/chez lui”; трьома: “les voitures circulent du côté droit”, “les voitures...tures”, “circulent...culent”, “du côté droit...droit”, “les voitures/circulent/ du côté droit; чотирма: “il m’a dit de revenir la semaine suivante”: “ il m’a dit...dit”, “de revnir...vnir”, “la smaine...smaine”, “suivante...vante”, “il m’a dit/de revnir/ la smaine/ suivante”. Слід також звертати увагу студентів на той факт, що від довжини фрази напряду залежить її ритм (“à la française”).

Оволодіння фонетичними навчаннями повинно відбуватися одночасно із оволодінням лексикою французької мови. Це з одного боку не викликає у студентів зайвого страху перед виучуваними фонетичними явищами, а з іншого, дозволяє із першого ж заняття використовувати засвоєні знання на практиці.

Література

1. Le français dans le monde. CLE International. – Paris, 2013. – №386.
2. Jean-Pierre Robert, Éveline Rosen, Claus Reinhardt. Faire classe en FLE. Une approche actionnelle et pragmatique. – Hachette: Livre, 2013. – 191 p.
3. М. Я. Дем’яненко. Вступний курс фонетики французької мови. – К.: Вища школа, 1971. – 143 с.

ЗАСТОСУВАННЯ НОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИКЛАДАННЯ ФОНЕТИКИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Соколова Л.Ф.

*Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
stepan.pysarenko@gmail.com*

A phonetic aspect of foreign language education is considered in the paper from an education modernization standpoint. The author suggests the use of widely known educational approaches for improving the efficiency of phonetic skills development. The paper presents a detailed description of auditory-spoken skills formation.

Key words: *foreign language phonetics, modern approach, education intensification, foreign language practice, phonetic competence, communicative method of teaching, phonetic skills, phonetic knowledge.*

Сучасна вища освіта потребує застосування радикально нових підходів до викладання для відповідності міжнародним нормам.

Викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі технічного спрямування пов'язане з певними особливостями. У першу чергу, студенти технічних спеціальностей не мають високої мотивації до вивчення іноземної мови, порівняно зі студентами лінгвістичних спеціальностей, для яких іноземна мова є профільним предметом [1, с. 47]. По-друге, курс іноземної мови за професійним спрямуванням, який викладається студентам технічних спеціальностей, є інтегрованим, тобто має зв'язок із профільючими дисциплінами. Крім того, унаслідок запровадження Болонської системи було скорочено кількість аудиторних годин, а також збільшено час на самостійну роботу студентів, що ускладнило процес вивчення іноземної мови.

Довгий час темпи розвитку комунікативної методики зростали як за кордоном, так і в Україні. Але на практиці було виявлено, що навчання з використанням методів комунікативного підходу не завжди дає значні позитивні результати [3, с. 29–32]. У студентів виникали певні труднощі в прогнозуванні лексичного матеріалу під час побудови висловлювань, їм було складно асоціювати пари тематично пов'язаних між собою слів, коректно сприймати словниковий матеріал. Наслідком цього стала неможливість студентів вести дискусію з використанням великої кількості нового лексичного матеріалу, виникали труднощі при формуванні ними власного

висловлювання та аргументації думки, веденні активної дискусії та передачі потрібної кількості фактів.

Комунікативно-когнітивний підхід є новим актуальним напрямом методики викладання іноземних мов. Цей підхід передбачає необхідність урахування особливостей оволодіння студентами технічних спеціальностей мовними явищами та підкреслює спроможність студентів до пізнання виучуваної мови через комунікацію.

Комунікативна орієнтація процесу викладання іноземної мови має тісний зв'язок з природою самого спілкування [4, с. 97], фонетикою, будовою системи іноземної мови та комунікативними потребам особистості. Тому застосування когнітивного підходу дозволяє реалізувати на заняттях діяльнісний аспект мовлення. Когнітивність є здатністю до сприйняття та обробки інформації на різних етапах пізнання. Тому комунікативно-когнітивний підхід передбачає таку організацію навчального процесу, в основу якої покладено саме комунікацію між студентами, яка повинна стимулювати кожного студента до пізнання.

Застосування зазначеного підходу якнайкраще розкриває комунікативні навички студентів, адже він зумовлює активну фонетичну практику протягом усього процесу навчання.

Формування аудитивно-вимовних навичок іноземного мовлення вимагає як аудіальної, так і мовленнєвої практики [6, с. 34]. Одиницями відпрацювання є звук, звукосполучення, склад, слово, словосполучення, речення і текст. Ступінь відпрацювання змінюється залежно від мети та умов навчання.

Оскільки запам'ятовування реалізується через встановлення логіко-сміслових та асоціативних зв'язків, у процесі введення та опрацювання матеріалу використовуються порівняння та протиставлення як засоби вільного запам'ятовування. Тренування органів слуху та мовлення відбувається на звуках в опозиції відносно звуків рідної мови та мови, яка вивчається. Тренування звуків і явищ мовного потоку відбувається на порівняльних вправах, побудованих з урахуванням сприятливих фонетичних умов рідної мови, а також на контрастних вправах з використанням опорних артикуляцій мови, яку вивчають.

Одним зі способів підвищення ефективності навчання є комплексне використання більшої кількості елементарних аудитивно-мовленнєвих навичок у мовленнєвій діяльності. Опрацювання таких навичок відбувається свідомо-активним методом [5, с. 51], оскільки усвідомлення матеріалу вкрай важливе під час постановки вимови звуків, схожих в іноземній та рідній мовах. Для цього застосовуються прийоми усвідомленої та неусвідомленої імітації. Залежно від ситуації співвідношення між усвідомленою та неусвідомленою імітацією змінюється.

Зважаючи на практичну спрямованість навчання вимови, немає потреби в детальному теоретичному викладі матеріалу. Проте лаконічне і добре продумане правило завжди буде до речі, якщо воно подається у вигляді правила конструкції перед виконанням вправи. Водночас необхідно мати на увазі, що більшість помилок виникає через уподібнення звуків іноземної мови до близьких за звучанням звуків рідної мови [2, с. 110–111], тому необхідно постійно звертати увагу на відмінності між ними. Вдаючись до теоретичних пояснень, викладач має враховувати характер тих чи інших звуків. Щодо артикуляції більшості голосних, то пояснення їхньої вимови становить значні труднощі, оскільки при цьому доводиться оперувати окремими невідомими студентам термінами. З огляду на це, студентам залишається імітувати звуки – з вуст викладача чи з фонограми. Звичайно, і в цьому випадку протиставлення звуків двох мов та внутрішньомовні протиставлення дуже корисні.

Застосування нових підходів до викладання іноземної мови професійного спрямування студентам, що навчаються на технічних спеціальностях, є важливим для підготовки всебічно розвинених професіоналів. Прикладом цього є застосування комунікативно-когнітивного підходу, який сприяє формуванню фонетичних навичок у студентів, адже навчання вимови є важливою ланкою у процесі оволодіння іноземною мовою. Стійка нормативна вимова студентів є необхідною передумовою для швидкого й міцного засвоєння мовного матеріалу, значною мірою економить роботу та час викладача, сприяє успішному розвитку вмінь усного мовлення, читання та письма.

Література

1. Бухбиндер В.А. Основы методики преподавания иностранных языков / В.А. Бухбиндер. – М.: Просвещение, 1986. – 120 с.
2. Лебединська Б.Я. Фонетический практикум по английскому языку / Б.Я. Лебединська. – М.: Астрель, 2003. – 175 с.
3. Павлова С.В. Обучение иноязычному произношению на коммуникативной основе / С.В. Павлова. – 1990. – 109 с.
4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е.И. Пассов. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
5. Принципи організації та засоби їх експериментально-фонетичних досліджень / [Бровченко Т.О., Волошин В.Г., Григорян Н.Р., Олінчук В.В., Петлюченко Н.В.]. – Одеса, 2006.
6. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): проект / [С.Ю. Ніколаєва, М.І. Соловей, Ю.В. Головач та ін.; під кер. С.Ю. Ніколаєвої, М.І. Солов'я]. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 245 с.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Drye, Amanda – MA, BSc (Hons), BA (Hons), Post Graduate Certificate in Higher Education, Registered Nurse, Senior Lecturer, Faculty of Health, Social Care and Education, Anglia Ruskin University, Cambridge, Great Britain.

Drye, Duncan – BA (Hons) History and English, Post Graduate Diploma in Teaching, English Teacher, Bury St. Edmunds, Great Britain.

Алексієвцев Оксана Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської і фіно-угорської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Андрущенко Ірина Олександрівна – викладач кафедри англійської філології і філософії мови імені професора О. М. Мороховського Київського національного лінгвістичного університету.

Борбенчук Ірина Миколаївна – кандидат філологічних наук, викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Бурка Наталія Анатоліївна – викладач кафедри англійської мови і перекладу факультету сходознавства Київського національного лінгвістичного університету.

Вавренюк Анастасія Петрівна – студентка факультету іноземної філології Запорізького національного університету.

Валігура Ольга Романівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри східної філології Київського національного лінгвістичного університету.

Вольфовська Ольга Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германських і романських мов Київського національного лінгвістичного університету.

Гавриленко Валерія Миколаївна – викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Гуменюк Інна Леонідівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри практики англійської мови Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.

Деркач Наталія Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Калита Алла Андріївна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Карневська Олена Борисівна – кандидат філологічних наук, професор, професор кафедри фонетики англійської мови Мінського державного лінгвістичного університету, Республіка Білорусь.

Кійко Світлана Василівна – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Козуб Любов Степанівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ.

Колісник Марина Павлівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування №3 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Корнєва Зоя Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Космацька Наталя Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Красовська Інна Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка.

Кузьменко Тетяна Миколаївна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри німецької філології та перекладу і прикладної лінгвістики Київського національного лінгвістичного університету.

Куликова Вікторія Григорівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Куценко Микола Анатолійович – доцент кафедри іноземних мов Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, м. Київ.

Лисичкіна Ольга Олексіївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри фонетики та граматики Національної академії Національної гвардії України, м. Харків.

Лужаниця Олена Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології Запорізького національного університету.

Макарук Лариса Леонідівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк.

Марченко Валентина Володимирівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Медведєва Наталія Георгіївна – кандидат філологічних наук, професор, професор кафедри фонетики англійської мови Мінського державного лінгвістичного університету, Республіка Білорусь.

Насікан Зоряна Сергіївна – аспірант кафедри германської і фіно-угорської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Панова Інна Іванівна – магістр філологічних наук, викладач кафедри фонетики англійської мови Мінського державного лінгвістичного університету, Республіка Білорусь.

Полюк Ірина Станіславівна – доцент, завідувач кафедри теорії, практики та перекладу французької мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Савчук Валерій Іванович – викладач кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання Державного вищого навчального закладу “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”.

Сердюк Ірина Валеріївна – викладач кафедри філології, перекладу та мовної комунікації Національної академії Національної гвардії України, м. Харків.

Сіренко Наталія Євгенівна – студентка факультету іноземної філології Запорізького національного університету.

Сокирська Ольга Сергіївна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №2 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Соколова Лариса Федорівна – старший викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування №3 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Сотников Андрій В'ячеславович – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Київського національного лінгвістичного університету.

Тараненко Лариса Іванівна – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Тігарова Дарія Юріївна – студентка факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Удот Анастасія Володимирівна – викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Шульгіна Валентина Іванівна – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри журналістики, реклами і зв'язків з громадськістю Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету, м. Київ.

Яскевич Віталій Валерійович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри фонетики англійської мови Мінського державного лінгвістичного університету, Республіка Білорусь.